

**ДОНИШГОҶИ ТЕХНИКИИ ТОҶИКИСТОН БА НОМИ
АКАДЕМИК М.С. ОСИМӢ**

ТДУ: 343. 337 (575. 3)

**Бо ҳукуки
дастнавис**

**ТКБ: 66. 4 (08) (2Т)
М- 91**

МУСОЕВ ШУҲРАТ МАҲМАДИЕВИЧ

**СИЁСАТИ ҲАҶБИИ ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН:
МОҲИАТ ВА ХУСУСИЯТҲОИ АСОСӢ**

АВТОРЕФЕРАТИ

диссертатсия барои дарёфти дараҷаи
илмӣ номзади илмҳои сиёсӣ аз рӯи ихтисоси 23.00.02 –
Ниҳодҳо, равандҳо ва технологияҳои сиёсӣ (илмҳои сиёсӣ)

Душанбе – 2022

Диссертатсия дар кафедраи фанҳои ҷомеашиносии Донишгоҳи техникии Тоҷикистон ба номи академик М. С. Осимӣ иҷро карда шуд.

Роҳбари илмӣ:	Шоисматуллоев Шоназар – доктори илмҳои сотсиологӣ, профессор, узви вобастаи АМИТ,
Муқарризони расмӣ:	Шамолов Абдулвоҳид Абдуллоевич – доктори илмҳои фалсафа, профессори кафедраи фалсафа ва сиёсатшиносии Донишгоҳи славянии Россия - Тоҷикистон Амиров Толиб Шарипович – номзади илмҳои сиёсӣ, муаллими калони кафедраи сиёсатшиносии Донишгоҳи омӯзгории Тоҷикистон ба номи С. Айни
Муассисаи пешбар:	Донишгоҳи давлатии тиҷорати Тоҷикистон

Ҳимояи диссертатсия «13» январи соли 2023, соати «15⁰⁰» дар ҷаласаи Шӯрои диссертатсионии 6D.KOA-001 назди Донишгоҳи миллии Тоҷикистон (734025, Ҷумҳурии Тоҷикистон, ш. Душанбе, Буни Ҳисорак, бинои таълимии 15) баргузор мегардад.

Бо диссертатсия дар вебсайти www.tnu.tj ва Китобхонаи илмӣ Донишгоҳи миллии Тоҷикистон бо суроғаи 734025, Душанбе, хиёбони Рӯдакӣ, 17 шинос шудан мумкин аст.

Автореферат " ____ " _____ соли 2022 фиристода шуд

И.в. котиби илмӣ
Шӯрои диссертатсионӣ,
доктори илмҳои таърих

Акрамӣ З.И.

МУҚАДДИМА

Мубрамияти мавзуй диссертатсионӣ. Тағйирёбии фазои сиёсӣю геополитикӣ, нооромии вазъи ҷаҳони муосир, муташанниҷ шудани вазъият дар як қатор давлатҳои Шарқи наздик (минбаъд ШН) ва Шарқи Миёна (минбаъд ШМ) кишварҳои тозаистиклолро ба он водор месозад, ки баҳри таъмини амният ва ҳифзи манфиатҳои миллии хеш дар самти сиёсати ҳарбӣ тадбирҳои зарурӣ амалӣ намояд. Таъсири чунин омилҳоро дар фазои кишварҳои Осиёи Марказӣ (минбаъд ОМ) низ метавон мушоҳида намуд. Баъд аз ба даст овардани истиқлоли давлатӣ ба ҷанги шаҳрвандӣ гирифтӣ шудани Ҷумҳурии Тоҷикистон дар баробари дигар омилҳо заифии неруи мудофиявии кишварро нишон дода, зарурати таҳкими сиёсати ҳарбии марказиятнок ва таъсиси Қувваҳои Мусаллаҳи миллиро пеш овард.

Аз ин рӯ, Ҷумҳурии Тоҷикистон дар шароити боз ҳам мураккаб гардидани вазъияти ҷаҳон ва минтақа таъмини амниятгу субот, сулҳу оромӣ, мудофияи кишвар, таҳкими сиёсати ҳарбӣ ва таъсиси артиши миллиро ҳадафи афзалиятноки хеш қарор дод. Зеро омили ягонаи таъмини субот ва ҳифз намудани марзу ҳудуди кишвар аз артиши миллии ҷавобгӯи талаботи замони муосир вобастагӣ дошт.

Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар Паёми хеш ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон таъкид намуда буданд, ки “Масъалаи мудофияи манфиатҳои миллӣ-давлатӣ, таҳкими устувории пояҳои он, хусусан дар шароити душвори солҳои аввали истиқлолият ва зери фазои мушкили геополитикӣ ва рақобатҳои шадиди кишварҳои абарқудрат қарор гирифтани кишварро мавриди баррасӣ бояд қарор дод, чунки зери таъсири ҳатари равандҳои ҷаҳонишавӣ мондани истиқлолияти давлатӣ хеле омили муҳим ба шумор меравад. Мақсади ягонаи сиёсат дар ин раванд мустаҳкамнамоии иқтисодии мудофиявии соҳаи низомӣ ба ҳисоб рафта, дар шароити тағйир ёфтани шаклҳои муҳолифат ва намудҳои нави таҳдидҳо ба амният бояд мавриди назорат қарор дода шаванд”¹.

Воқеан, самти асосии сиёсати ҳарбӣ дар он давраи вазнин танҳо ба ҳимояи истиқлолият ва мудофияи марзу бум равона гардида, ҳадафи асосии онро ҳар чӣ зудтар пешгирӣ намудани фоҷиаи сиёсии кишвар ва хотима бахшидан ба ҷанги шаҳрвандӣ ташкил меод. Баъд аз сипарӣ гардидани марҳилаҳои гузариши сиёсати ҳарбии Ҷумҳурии Тоҷикистон зарурати таҳкими асосҳои илмӣ-методологӣ ва таълимӣ-касбии он ба миён омад.

¹ Паёми Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон. – Душанбе: 26.12.2019. [Манбаи электронӣ]. URL: <http://www.president.tj/node/19088> (санаи мурочиат: 20.01.2020.)

Бо дарназардошти чанбаҳои зикргардида, мубрамияти мавзӯи интиҳобшударо омилҳои зерин муайян менамояд:

- дар замони муосир ҳар як давлати соҳибистиклол сиёсати ҳарбию ҳамчун яке аз соҳаҳои муҳимми мудофиавӣ ва воситаи таъмини амнияти кишвар мепазирад;

- омӯзиши мафҳум, моҳият ва чанбаҳои мудофиавии сиёсати ҳарбӣ аз нигоҳи илмӣ аҳамияти назариявӣ ва амалӣ пайдо намудааст;

- зарурати таҳлили илмӣ марҳилаҳо ва самтҳои асосии рушди сиёсати ҳарбии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар мактаби илмӣ сиёсатшиносии кишвар ба миён омадааст;

- аҳамияти илмӣ таҳқиқот дар он зоҳир мегардад, ки омӯзиши сиёсати ҳарбӣ дар заминаи сарчашмаҳои ҳукукии ин соҳа - Доктринаи ҳарбии Ҷумҳурии Тоҷикистон¹, Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон “Дар бораи мудофия”², Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон “Дар бораи Қувваҳои Мусаллаҳи Ҷумҳурии Тоҷикистон”³ ва ғайра, баррасӣ карда шудаанд. Санадҳои меёри дар ин самт амри зарурӣ буд. Зеро Ҷумҳурии Тоҷикистон баъд аз ба даст овардани истиқлоли давлатӣ ба мушкилоти шадиде рӯ ба рӯ гардида, зарурати дар ин замина таҳия ва мустақкам намудани сиёсати ҳарбию пеш оварда буд. Аз ин рӯ, омӯзиши сарчашмаҳои ҳукукии сиёсати ҳарбӣ ҳамчун заминаи рушди ин соҳа маҳсуб ёфта, таҳлили илмиро тақозо менамояд;

- ба вуқӯ пайвастанӣ тағйироти ҷиддии сиёсӣ дар охири асри XX - пошхӯрии Иттиҳоди Шӯравӣ (минбаъд ИШ), ба даст овардани истиқлоли сиёсӣ таваҷҷуҳи қоршиносони соҳаи сиёсати ҳарбии кишварро водор менамоянд, ки роҳҳо ва усулҳои муосиру дастраси сиёсати ҳарбию барои таъмини амнияти кишвар ҷустуҷӯ намоид;

- дигаргуниҳои геополитикии олам, нооромии ҷаҳон ва афзудани низоъҳо дар аксар кишварҳои ШН ва ШМ ҳар кишвари мустақилро водор ба он мекунад, ки сиёсати ҳарбии ҳудуд тақвият бахшад;

- сиёсати ҳарбии Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳамчун қафилӣ сиёсӣ ҳукукии мудофияи миллий то кунун дар доираи созимонҳои ҳарбӣ-амнияти муносибатҳои ҳарбию идора дода, дар ҷаҳорҷӯбаи рисолаи илмӣ мавриди таҳқиқ қарор дода шудааст;

- баробари фаъол гардидани падидаҳои номатлуби ҷаҳонӣ, аз қабили экстремизм ва терроризми байналмилалӣ, пуршиддат гардидани

¹ Доктринаи ҳарбии Ҷумҳурии Тоҷикистон. //Аҳбори Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон. – Душанбе: 03.10.2005. №103. – С. 6.

² Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи мудофия». //Аҳбори Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон. – Душанбе: 4.11.1993. №14. – С. 28.

³ Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи Қувваҳои Мусаллаҳи Ҷумҳурии Тоҷикистон». //Аҳбори Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон. – Душанбе: 14. 12.1993. №316. – С. 45.

рақобати байни давлатҳо барои захираҳои табиӣ ва иқтисодӣ мустаҳками ҳамкорихои Ҷумҳурии Тоҷикистонро дар самти сиёсати ҳарбӣ тақозо менамояд;

– моҳияти сиёсати ҳарбии кишварро на танҳо воситаи пешгирикунандаи ҷангҳо, балки ҳамчун бахши сиёсие фаҳмидан мумкин аст, ки бевосита ба таъмини манфиатҳои миллӣ ва ҳимояи истиқлолияти давлатӣ равона гардидааст.

Сатҳи омӯзиши илмӣ мавзӯ. Мавзӯи сиёсати ҳарбии давлат, таҳкими Қувваҳои Мусаллаҳ ва имкони истифодаи он дар маркази тавачҷуҳи донишмандону коршиносони мактабҳои илмӣ гуногун қарор гирифтааст. Муҳаққикон бештар таърихи ташаккули сиёсати ҳарбӣ ва давраҳои таҳаввули онро мавриди баррасӣ қарор додаанд. Дар Ҷумҳурии Тоҷикистон, мутаассифона, дар бораи сиёсати ҳарбӣ дар даврони истиқлолият рисолаи илмӣ дифоъ нагардида ва маводи мукаммале ба нашр нарасидааст. Донишмандони мактаби илмӣ Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷамъаҳои гуногуни сиёсати ҳарбӣ, рушди сохторҳои мудофиавӣ, ҳифзи ҳуқуқ, ҳадамоти махсуси кишварро дар маводҳои иттилоотӣ ва мақолаҳои ҷудогона мавриди баррасӣ қарор додаанд.

Бо мақсади осон гардидани таҳлил адабиёти истифодагардида ва омӯхташударо мо шартан ҷунин гуруҳбандӣ намудем:

Ба гуруҳи аввали адабиёт таҳқиқоти илмие дохил мешаванд, ки ҷанбаҳои назариявӣ, методологӣ ва таърихӣ сиёсати ҳарбиро фаро мегиранд. Гуруҳи мазкурро қабл аз ҳама, осори мутафаккирони Юнон, Рим ва Чини Қадим, инчунин давраи Эҳёи Европа ташкил медиҳанд. Осори мутафаккирони антиқа ба таҳлили назария ва амалияи ҳарбӣ бахшида шудааст. Афлотун, Арасту, Фалес, Ситсерон, Сун Тсзи, Н. Макиавелли ва дигарон оид ба сиёсати ҳарбӣ андешаҳои ҷолиб доранд.

Афлотун¹ дар осори хеш доир ба масъалаҳои таносуби ҷанг ва сиёсат тавачҷуҳ намуда, ба он ҳамчун неруи ҳимоякунандаи ватану давлат муносибат намудааст. Ба ақидаи Афлотун амнияти ҷомеа ва давлат аз тавоноии сарварону ходимони ҳарбӣ, инчунин аз неруи бузурги лашкар вобастагӣ дорад.

Дар таҳқиқоти Арасту² низ соҳаи ҳарбӣ ҷойи махсус дошт. Мутафаккир ба рушди соҳаи ҳарбӣ назар намуда, тамоми нишонаҳои рушди давлатҳои замонаш, хусусан пешравиҳои империяи Юнонро аз сатҳу сифати низомиён ва нерумандии сипоҳиёни он вобаста медонист.

Фалес³ низ ба соҳаи ҳарбӣ-мудофиавии давлат тавачҷуҳи хосса зоҳир намуда, борҳо кишварҳои ҳамшафати Юнонро даъват бар он

¹ Платон. Законы. [Текст] / Платон. Соч.: в 3 т. – М.: 1983. – С. 224-234.

² Аристотель. Политика. [Текст] / Аристотель. – Соч.: В 4 т. – М.: 1983. – С. 509.

³ Thucydides, A. History of the Peloponnesian War with an English translation by. [Text]. / Ch. F. Smith. Harvard, 1956. Vol. I, Book 1.

менабуд, ки онҳо бояд муттаҳид гарданд, то ҳудуди ҳешро аз ҳучуми ногаҳонии империяи Форсҳо ҳимоя намоянд.

Ситсерон¹ дар осори хеш низоми давлатдориро таҳлил намуда, дар пойдории он нақши қувваҳои ҳарбӣ дар ҷойи аввал гузошта шудааст. Ба назари ӯ, давлатро зарур аст тамоми неруи хешро баҳри беҳтар намудани сифат ва зиёд намудани миқдори Қувваҳои Мусаллаҳ равона намояд. Мутафаккир бузургии низоми ҳарбии давлатро дар шумораи зиёди лашкар медонист.

Дар ин радиф, Сун Тсзи² оиди сиёсати ҳарбӣ андешаҳои ҷолиб таълиф намудааст. Ба назари ӯ, низоъҳо, ҷангҳо ва муҳорибаҳои ҳарбӣ ҳазорсолаҳост, ки тамаддуни инсониро ҳамроҳӣ менамоянд. Сун Тсзи оиди вижагиҳои ҳоси санъати муҳорибавӣ - нозуқиҳои таълими ҳарбӣ, маҳорати ҷангӣ ва нақши сарлашкарони низоми давлати ватан нигаронии зиёд намудааст. Ба ақидаи ӯ, дар сиёсати ҳарбӣ масъалаи асосӣ ташкили хуби мудофия буда, аз омодагии ҷангии Қувваҳои Мусаллаҳ ва дар ҳолати омодагии доимӣ қарор доштани он вобастагӣ дорад. Ӯ ҳамчун назариятчи низомии замони хеш (асрҳои V- IV пеш аз мелод) ҷанбаҳои мусбӣ ва манфии ҷанг, мудофия ва вобастагии он бо сиёсатро ба таври муфассал тасвир намудааст. Мутафаккир дар эҷоди назарияҳои низомии хеш масъалаҳои мавриди таҳқиқ қарор додааст, ки мундариҷаи он мавзӯи илми муосири сиёсати ҳарбиро дар бар мегиранд.

Таҳлили мафҳум, моҳият ва назарияи сиёсати ҳарбӣ ҳамчун баҳши муҳими фаъолияти давлатдорӣ дар эҷодиёти Н. Макиавелли³ мазмуни хосса дорад. Мутафаккир дар офаридаҳои хеш оиди вазъи низомии замонаш, ёддоштҳо аз санъати муҳорибавии Юлий Сезар ва рисолаи ҳарбии Сун Тсзи фарзияҳои беназир овардааст. Ба назари мутафаккир қудрати сиёсати ҳарбии давлатро Қувваҳои Мусаллаҳ ташкил менамоянд. Ба андешаи Н. Макиавели истифодаи Қувваҳои Мусаллаҳ

¹ Цицерон, М.Т. Избранные сочинения. [Текст] /М.Т. Цицерон; под ред. М.Л. Гаспарова, С.А. Ошерова, В.М. Смирнова. – М.: Художественная литература, 1975. – С. 454.

² Сунь-Цзы. Искусство войны. [Текст] / Сунь Цзы. Семь военных канонов Древнего Китая. – СПб.: Евразия, 1998. – С. 234., Сунь Цзы. Трактат о военном искусстве. [Текст] /Сунь Цзы. – М.: Воениздат, 1955. – С. 267. URL: <http://chugreev.ru/st-sun-czi.html>.

³ Дельбрюк, Г. Макиавелли и его время. [Текст] /Г. Дельбрюк, О военном искусстве. – М. 1939. – С. 155., Зубков, И. Искусство войны Никколо Макиавелли [Текст] //И. Зубков, Военно-исторический журнал. – М.: 1940. – С. 235. №7., Дживелегов, А.К. Никколо Макиавелли Макиавелли. [Текст] /А.К. Дживелегов, –М.: Мысль, 1996. – С. 345., Макиавелли, Н. Государь. Рассуждения о первой декаде Тита Ливия. О военном искусстве. [Текст] /Н. Макиавелли. – М.: Мысль, 1996. – С. 287., Малиарчик, Я. Политическое учение Никколо Макиавелли: Дис... канд. истор. наук. – Л. 1956. Максимовский В. Идеи диктатуры у Макиавелли. [Текст] /В. Максимовский, - СПб.: РСХИ, 2002. – С. 265.

воситаи расидан ба ҳадафҳои стратегӣ меҳисобад. Ў дар сиёсати ҳарбӣ нақши ҳалқунандаро ба омилҳои субъективӣ – сарфармондеҳони ҳарбӣ, пешвоёни бузурги низомӣ ва қаҳрамонони ҳарбӣ додааст. Н. Макиавелли итминон дошт, ки дар сиёсати ҳарбӣ масъулияти асосӣ ба души подшоҳон вогузор аст. Онҳо дар таҳияи ва қабули қарорҳои ҳарбӣ, тақдирӣ ватан ва шаҳрвандони ба сафи артиш даъватшаванда, ҷавобгӯ мебошанд.

Ба гурӯҳи дуюм осори намояндагони илмӣи Ҷумҳурии Тоҷикистон дохил гардидааст. Новобаста аз он ки сиёсати ҳарбӣ дар мактаби илмӣи Тоҷикистон дар сатҳи зарурӣ то ба имрӯз омӯхта нашуда бошад ҳам, оид ба паҳлуҳои гуногуни соҳаи ҳарбӣ коркардҳои муайяни илмӣ-таҳқиқотӣ вучуд доранд. Масъалаҳои таҳия ва татбиқи сиёсати ҳарбӣ ва рушди Қувваҳои Мусаллаҳи Ҷумҳурии Тоҷикистонро дар осори донишмандони тоҷик А.Х. Самиев, Г.Н. Зокиров, А.Н. Муҳаммад (Маҳмадов А.Н.), С.С. Ятимов, Р.Ш. Нуриддинов, Х.А. Холов, К.О. Кабутов ва дигарон инъикос ёфтаанд.

Дар таҳқиқоти А.Х. Самиев¹ идораи ҳарбӣ чун ҷузъи ҷудонопазири сиёсати давлатӣ таҳлил гардидааст. Ў яке аз поягузори назария ва методологияи таҳқиқи сиёсати ҳарбӣ дар шароити Тоҷикистони соҳибистиклол аст. Тибқи иттилоӣ ӯ, дар замони муосир нишондиҳандаи асосии сиёсати ҳарбии Ҷумҳурии Тоҷикистонро таҳкими мунтазами Қувваҳои Мусаллаҳ ташкил медиҳад. Дар таҳқиқоти А.Х. Самиев марҳилаҳои ташаккул ва самтҳои инкишофи сиёсати ҳарбии Тоҷикистон таҳлили хуро пайдо намудааст.

Дар осори профессор Г.Н. Зокиров² масъалаи ҳарбӣ мавқеи махсус касб кардааст. Дар таҳқиқоти ӯ, пеш аз ҳама, таҳлили мафҳум, моҳият ва хусусиятҳои сиёсати ҳарбӣ аз лиҳози илмӣ-назариявӣ мушоҳида карда мешавад.

Дар қорҳои илмӣи Муҳаммад А.Н.³ (Маҳмадов А.Н.) сиёсати ҳарбӣ мазмуни муайян дошта, муаллиф идораи ҳарбиро омили асосии сулҳу

¹ Самиев, А.Х. Военная архитектура будущего Таджикистан [Текст] / А.Х. Самиев // Миротворческие процессы в Таджикистане: материалы 5-й Междунар. науч. Прак. Конф. – Душанбе: 1999. – С. 123-127., боз ҳамон. Военная доктрина Республика Таджикистан и проблемы национальной безопасности [Текст] / Народная газета. 1999. 3 дек. – С. 5.

² Зокиров, Г.Н. Истиклолияти сиёсӣ [Текст] / Г.Н. Зокиров, – Душанбе: Деваштиҷ, 2006. – С. 158., боз ҳамон. Сиёсати ҳарбӣ [Текст] // Донишномаи сиёсӣ. Ҷумҳурии Тоҷикистон. – Душанбе: 2015. – С. 112-113, боз ҳамон. Сиёсатшиносӣ. [Текст] / – Душанбе: 2019. – С. 53-54.

³ Муҳаммад, А.Н. Консепсияи амниятӣ миллий ва баъзе хусусиятҳои ҳоси он [Текст] / А.Н. Муҳаммад // Ахбороти АН ҶТ. Силсилаи: фалсафа ва ҳуқуқшиносӣ. – Душанбе: 2007. №2. – С. 87., Рачабов, Ш.А. Маҳмадов, А.Н. Амният ҳамчун падидаи системан иҷтимоӣ [Текст] / А.Н. Маҳмадов., Ш.А. Рачабов. – Душанбе: Ирфон, 2007. – С. 104., боз ҳамон. Истиклолияти сиёсӣ ва таҳкими давлатдорӣ миллий: монография [Текст] / Г. Зокиров. – Душанбе: Рграф. 2016. – С. 264.

субот дар шароити истиқлолияти давлатии Тоҷикистон медонад. Ў доир ба санадҳои муҳими ҳарбӣ-амнияти кишвар, аз ҷумла Консепсияи амнияти миллӣ ва аҳамияти он дар рушди соҳаи ҳарбии кишвар таҳлили мукамал анҷом додааст.

Тарҳи илмӣ сиёсати ҳарбӣ дар таҳқиқоти сиёсатшинос С.С. Ятимов¹ низ ба мушоҳида расида, муҳаққиқ оид ба паҳлуҳои гуногуни ин соҳаи мудофиавии кишвар дар даврони истиқлолият андешаронӣ намудааст. Ў аҳамияти мудофиавии соҳаи ҳарбӣ ва саҳми онро дар таъмини амнияти солҳои аввали истиқлолият омили зарурӣ дониста, оид ба ҳифзу нигоҳдории арзишҳои миллӣ пешниҳодҳои назарраси илмӣ намудааст.

Дар таҳқиқи мавзӯи сиёсати ҳарбии кишвар саҳми Р.Ш. Нуриддинов² назаррас буда, вобаста ба самтҳои соҳаи ҳарбӣ, хусусан амнияти ҳарбӣ андешаронӣ намудааст. Дар асарҳои ӯ манфиатҳои геополитикии Тоҷикистон, таъмини мудофиаи марзҳои ҷанубии Иттиҳоди Давлатҳои Мустақил, аҳамияти стратегӣ доштани Тоҷикистон барои кишварҳои минтақа: Ҷумҳурии Халқии Хитой ва Федератсияи Россия баррасӣ карда шудааст.

Дар таҳқиқоти Х.А. Холов³ сиёсати ҳарбӣ ҳамчун нури ҳимоякунандаи иҷтимоӣ баррасӣ шудааст. Ў ба меъёрҳои гуногуни сиёсати ҳарбӣ, хусусан ҷанбаҳои ватандӯстии он таваҷҷуҳ намуда, дар мақолаҳои худ роҳи воситаҳои баланд бардоштани шуури худмудофиавии ҷавононро дар шароити истиқлолият таҳлил намудааст.

Таҳлилу омӯзиши сиёсати ҳарбӣ дар осори К.О. Кабутов⁴ низ мақоми махсус дорад. Ў оид ба сатҳи сифати таълими низомӣ ва мақоми қувваҳои мусаллаҳи кишвар андешаронӣ намуда, нақши онро дар рушди сиёсати ҳарбии Тоҷикистон дар замони истиқлолият дар ҷойи аввал мегузорад. Ба андешаи ӯ, ба натиҷаҳои назаррас муваффақ гардидани

¹ Ятимов, С.С. Илм ва амният [Текст] / С.С. Ятимов. – Душанбе: «Ганҷ», 2019. – С. 192., боз ҳамон. Общественное сознание и общественная безопасность [Текст] // Таджикистан и современный мир. 2017. №2 (57). – С. 24-37., боз ҳамон. Политический субъект и национальная безопасность [Текст] // Вестник Таджикского национального университета. 2018. №5. – С. 261-271.

² Нуриддинов, Р.Ш. Что такое национальная безопасность для современной России [Текст] / Р.Ш. Нуриддинов // Общество и этнополитика. Новосибирск: СибАГС, 2008. – С. 169., боз ҳамон. Некоторые аспекты военно-технического сотрудничества стран СНГ в рамках ОДКБ [Текст] / Р.Ш. Нуриддинов // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон Серия гуманитарных наук. 2016. №3/1 (94). – С. 78.

³ Холов, А.Х. Шуури худмудофиавӣ омили асосии сиёсати ҳарбӣ [Текст] / А.Х. Холов // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон, силсилаи фалсафа ва сиёсатшиносӣ. 2006. №4 (8). – С. 116-122.

⁴ Кабутов, К.О. О научно-технической и технологической базе вооруженных сил Республики Таджикистан [Текст] / К.О. Кабутов // Миротворческие процессы в Таджикистане: материалы 5-й Междунар. науч. прак. конф. – Душанбе: 1999. – С. 133.

сиёсати ҳарбии Тоҷикистон аз заминаҳои илмӣ-назариявӣ ва таълимӣ-технологии Қувваҳои Мусаллаҳи кишвар вобастагӣ дорад.

Ба гурӯҳи сеюми адабиёт, тадқиқоти олимони мактаби илмии Федератсияи Россия ворид мегарданд. Ба ин гурӯҳ осори мутафаккирон - О.А. Белков, В.И. Жукова, Б.И. Краснова, В.И. Волошкoв, В.И. Лутовинов, А.В. Соколов, С.А. Мелко, В.Е. Макаров ва дигарон дохил мешаванд.

О.А. Белков¹ дар асараш сиёсати ҳарбиرو бахши асосии фаъолияти давлат бо мақсади ҳимояи арзишҳои миллӣ ва ҳифзи манфиатҳои ҳаётан муҳимми кишвар ба қалам додааст. Ба назари ӯ, ҳадафи аслии сиёсати ҳарбиру имкониятҳои мудофиавии он ташкил менамояд.

В.И. Жукова ва Б.И. Краснова² ба ин назаранд, ки яке аз ҳадафҳои сиёсати ҳарбӣ аҳамияти мудофиавии он мебошад, ки он ба ҳифзи марзубум ва тамомияти арзии ин кишварҳо равона карда шудааст.

Дар таҳқиқоти В.И. Волошко ва В.И. Лутовинов³ сиёсати ҳарбии давлат яке аз соҳаҳои муҳимми давлат ба хоҳири пешгирӣ ва бартарафсозии хатару таҳдидҳо шуморида мешавад. Ба ақидаи онҳо неру ва қудрати сиёсати ҳарбӣ пеш аз ҳама, аз имкониятҳои Қувваҳои Мусаллаҳ вобаста мебошад.

Тибқи таҳқиқоти А.В. Соколов⁴ дар ду садаи охир суръати баландшавии хатару таҳдидҳои сиёсӣ давлатҳои миллиро вазифадор намудааст, ки сатҳу сифати сиёсати ҳарбӣ ва амнияти стратегиро ба талаботи ҷомеа ҷавобгӯ созанд. Равандҳои таҳдидомези ҳарбӣ-сиёсӣ давлатҳои миллиро водор ба он мекунад, ки ба масъалаҳои мудофиавии кишварҳояшон тавачҷуҳи хосса намоянд. Бо назардошти ин, давлатҳои миллиро зарур аст, ки аз дастовардҳои бузургии сиёсати ҳарбӣ дар самти фаъолияти мудофиавии кишвар истифода намоянд.

С.А. Мелков⁵ дар таҳлилҳои хеш сиёсати ҳарбиру бахши ҷудонопазирӣ сиёсати давлатӣ меҳисобад, ки бевосита ба ташкили Қувваҳои Мусаллаҳ ва истифодаи он дар ҳифзу посдории амнияти дохилӣ ва берунӣ кишвар алоқамандӣ дорад.

¹ Бельков, О.А. Проблемы и пути военного обеспечения национальных интересов России [Текст] / О.А. Бельков // Полис. 1994. – С. 161-165.

² Жукова, В.И., Краснова, Б.И. Общая и прикладная политология: учебное пособие [Текст] / под общ. ред. В.И. Жукова, Б.И. Краснова, – М.: МГСУ, 1997. – С. 134.

³ Волошко, В.С. Основы военной политики и обеспечения военной безопасности Российской Федерации [Текст] / В.С. Волошко, В.И. Лутовинов, Ю.Н. Мотин. – М.: Изд-во РАГС, 2009. – С. 182., Волошко, В.С. Военная политика и военная безопасность Российской Федерации в условиях глобализации [Текст] / В. С. Волошко, В.И. Лутовинов. – М.: Воениздат, 2007. – С. 398.

⁴ Соколов, А.В. Политический риск: от теории к практике [Текст] / А.В. Соколов. – М.: Поколение, 2009. – С. 144.

⁵ Мельков, С.А. Актуальные проблемы военной политики и военной безопасности России: материалы науч. теорет. конф. [Текст] / С.А. Мельков, А.Н. Мешин / – М.: июнь 2004 г. 2005. – С. 112.

В.Е. Макаров¹ дар тадқиқоти худ сиёсати ҳарби ро бахши амнияти медонад, ки мақсади он ҳимояи арзишҳои милли ва манфиатҳои дохилии берунии кишвар аст. Ба назари ӯ, ҳадафи стратегии сиёсати ҳарби ро танҳо имкониятҳои мудофиавии давлат ташикил менамояд.

Донишмандони рус - А.А. Борисенко, В.С. Пуско, В.В. Илин, В.Н. Коновалов, Б.М. Ковевский, Г. Жомини, П.И. Пестел, О.К. Рогозин, В.И. Захирова ва дигарон гарчанде ба омӯзиши масъалаҳои гуногуни сиёсӣ машғул бошанд ҳам, сиёсати ҳарби ро ҳамчун бахши мудофиавии давлат мавриди таҳлил қарор додаанд.

А.А. Борисенко² дар таҳқиқоти хеш ба тағйирёбии ҳаҳони муосир таваҷҷуҳ намуа, оид ба шаклҳои гуногуни ҳатарҳои сиёсӣ андешаронӣ намуааст. ӯ ба миён омадани ҳатарҳои геополитикӣ, ҳангҳо ва бархӯрди манфиатҳои кишварҳои абарқудратро аз ҳумлаи ҳатарҳои медонад, ки дар шароити муосир мустаҳкам намудани сиёсати ҳарбии кишварҳои милли ро талаб менамояд.

В.И. Захирова³ дар таълифоти хеш ба ҳулосае меояд, ки аз як тараф, мураккабгардии ҳазои геополитикӣ, рушди илму техника, аз ҳониби дигар, дастрасӣ ба техникаи нави ҳарбӣ кишварҳои мустакил ро ба таҳкими сиёсати ҳарбӣ ҳамчун неруи мудофиавии давлат водор месозад.

Мутафаккири рус В.С. Пуско⁴ дар таҳқиқоти хеш паҳлуҳои гуногуни сиёсати ҳоричӣ, иктисодӣ ва амниятии давлатро омӯхта, ба бахши ҳарбии ҳаъолияти он таваҷҷуҳ зоҳир намуааст. ӯ бахши ҳарбии ҳаъолияти давлатро омили зарурии дифои марзу бум медонад, ки рушди дигар соҳаҳо аз имкониятҳои он вобастагӣ дорад.

В.В. Илин⁵ дар таҳлилҳои хеш равандҳои сиёсии олами муосир ро таҳқиқ намуа, сиёсати ҳарби ро аз бахши муҳофизатии давлат иборат медонад, ки имконияти дар ҳама ҳолат ҳимояи манфиатҳои дохилӣ ва ҳоричии кишвар ро дорад.

В.Н. Коновалов⁶ дар луғати сиёсии хеш сиёсати ҳарби ро қисми маҳсуи сиёсати давлатӣ медонад, ки дар асоси қонунҳои муайянгаштаи

¹ Макаров, В.Е. Актуальные проблемы и основные направления совершенствования системы обеспечения безопасности Российской Федерации: Монография. [Текст] /В.Е. Макаров // – Таганрог: Издатель Ступин А.Н., 2009. – С. 181.

² Борисенков, А.А. О политике, её сущности и видах. [Текст] /А.А. Борисенков // NB: Проблемы общества и политики. 2013. №4. – С. 82-110.

³ Захирова, В.И. Военная безопасность и внешняя политика государства. [Текст] /В.И. Захирова // Вестник Национального университета «Юридическая академия Украины имени Ярослава Мудрого. Серия: Философия, философия права, политология, социология. 2014. №1. – С. 19.

⁴ Пуско, В.С. Военная политика России в условиях глобализации. [Текст] /В.С. Пуско // Вопросы политологии. 2014. №1. – С. 8.

⁵ Ильин, В.В. Политология. [Текст] /В.В. Ильин. - М.: Книжный дом «Университет», 2009. – С. 29.

⁶ Коновалов, В.Н. Словарь по политологии. [Текст] /отв. Ред. В.Н. Коновалов. – Ростов-на-Дону: РГУ, 2001. – С. 285.

ҳарбӣ ба роҳ монда мешавад. Ба андешаи ӯ, ҳадафи он таҳкими Қувваҳои Мусаллаҳ ва дифои арзишҳои миллии кишвар мебошад.

Б.М. Каневский¹ моҳият, сохтор ва вазифаҳои сиёсати ҳарбиро чун ҷаҳлияти доимии давлат медонад, ки бевосита ба ҳимояи арзишҳои миллии он равона карда шудааст. Муҳаққиқ таъкид менамояд, ки сиёсати ҳарбӣ аз ҷониби мақомоти олии давлатӣ дар шакли доктринаи ҳарбӣ таҳия ва татбиқ карда мешавад.

Г. Жомини² сиёсати ҳарбиро аз баҳши махсуси ҷаҳлияти давлатӣ иборат медонад, ки ба таъмини суботи оромӣ ва мудифаии кишвар равона карда шудааст. Дар ин ҷода вазифаи асосии сиёсати ҳарбиро дар тарбияи маънавии одамон, ҳисси ватандӯстӣ ва шуури худмудифаиҳои онҳо мебинад.

П.И. Пестель³ амнияти ҳарбии давлатро таҳлил намуда, онро на танҳо ба хотири тақмили артиш, балки баҳри ҳимояи арзишҳои миллии ва иҷтимоии омилҳои зарурӣ меҳисобад.

Тибқи андешаи О.К. Рогозин⁴ амнияти ҳарбӣ яке аз ҷузъҳои муҳими сиёсати ҳарбӣ буда, ҳадафи аслии он посдории манфиатҳои иҷтимоии ҷомеа мебошад.

Ба гурӯҳи чоруми адабиёт осори илмии донишмандони Ғарб дохил мешаванд. Омӯзиши осори онҳо ба мо дар таҳлили паҳлуҳои гуногуни сиёсати ҳарбӣ кӯмак намудааст.

Мутафаккирони давраи Эҳёи Европа бевосита ба таҳқиқи соҳаи ҳарбӣ, усули ҳимояи манфиатҳои миллии, арзишҳои ҳаётан муҳими давлату ҷомеа машғул буданд. Дар ин самт асарҳои илмии К. фон Клаузевиц, Т. Гоббс, Ф. Нитше ва дигаронро метавонем ёдовар шавем.

Самти таҳқиқоти мутафаккири К. Клаузевиц⁵ омилҳои ҳарбӣ ҳамчун воситаи ниҳони ноил гаштан ба ҳадафҳои сиёсӣ мебошад. Ба андешаи ӯ, аз замони таъсисёбии давлат соҳаи ҳарбӣ баҳши асосии он маҳсуб ёфта, танҳо ба мудифа ва ғалаба алоқамандӣ дорад.

Т. Гоббс⁶ бошад, таъмини амнияти ҳарбиро баҳши асосии соҳаи низомии давлат меҳисобид, ки мақсадаш пешгирии хатарҳо ва таъмини суботи дар ҷомеа аст. Ба ин мазмун Т. Гоббс навишта буд, ки «шуғли давлат, ин таъмини амнияти ҳарбии он аст».

¹ Каневский, Б.М. Военная политика государства: сущность, структура и функции. [Текст] / Б.М. Каневский // Военная мысль. 1992. №1. – С. 61-64.

² Жомини, Г. Очерки военного искусства. [Текст] / Г. Жомини. – М.: Воениздат 1939. – С. 224.

³ Пестель, П.И. О русской армии. [Текст] / П.И. Пестель // Российский военный сборник / Ред. А.Е. Савинкин. – М.: ГА ВС, 1992. – С. 11.

⁴ Рогозин, О.К. Международная безопасность и обороноспособность государств [Текст] / О.К. Рогозин. – М.: ТОО «Интерстам», 1998. – С. 167.

⁵ Клаузевиц, К.О войне [Текст] / К. Клаузевиц; пер. с нем. А. Рачинского. – М.: Логос: Наука, 1997. – С. 17.

⁶ Гоббс, Т. Левиафан или Материя, форма и власть государства церковного и гражданского (1651). [Текст] / Т. Гоббс. – М.: 1936. – С. 51.

Дар ин радиф, сиёсати ҳарбӣ аз ҷониби файласуфи немис Ф. Нитше¹ ба ин мазмун хос мебошад. Ба мисли таҳлилгарони дигар ӯ амнияти ҳарбиرو ҳамчун воситаи мустаҳкамшавии мудофияи кишвар медонад, ки танҳо ба пешгирии манфиатҳои ҳаётан муҳими шахс, ҷомеа ва давлат равона карда шудааст.

Таҳқиқоти донишмандони Ғарб моҳияти геополитикӣ низ дошта, тамоюлҳо ва хатарҳои низоми ба ҷомеаи башарӣ таъсиррасонандаро фаро мегиранд. Дар асарҳои Г. Моргентау, З. Бжезинский, Л.Ж. Спайкмен, С. Хантингтон ва Б. Бузан таваҷҷуҳи асосӣ ба масъалаҳои гуногуни соҳаи ҳарбӣ, аз ҷумала тарҳи илмӣ он ба миён омадааст.

Г. Моргентау² дар таҳқиқоти хеш собит менамояд, ки дар олами муосир сиёсати ҳарбӣ ба яке аз ҳадафҳои стратегии кишварҳои абарқудрат табдил ёфтааст. Чунин раванди ҳарбигарой боиси мусаллаҳшавии кишварҳои бузург гардида, метавонад ба амнияти башар, хусусан ба кишварҳои хурд, таҳдиду хатар эҷод намоянд.

Ба ин мазмун, дар таҳқиқоти З. Бжезинский³ оид ба самту паҳлуҳои гуногуни сиёсати ҳарбӣ ва муборизаҳои абарқудратҳо андешаҳои назаррас мавҷуданд. Мутафаккир бар он андеша аст, ки соҳаҳои ҳарбии кишварҳои абарқудрати олам то охири қарни XX ба технологияи ҳарбии пешқадам мучаххаз гардидаанд. Манзури ӯ муборизаҳои ҳарбӣ-сиёсии Федератсияи Россия ва Иёлотҳои Муттаҳидаи Америка дар фазои геополитикии ҷаҳонӣ мебошад.

Л.Ж. Спайкмен⁴ дар таҳқиқоти хеш чунин изҳор менамояд, ки мураккабгардии сиёсати ҳарбии кишварҳои абарқудрат хатар ва таҳдид ба дигар кишварҳои мустақил аст. Новобаста аз рушди соҳаи ҳарбии давлатҳои абарқудрат кишварҳои мустақили хурд вазифадоранд, ки вобаста ба имкониятҳои моддӣ хеш самтҳои сиёсати ҳарбиашонро тақвият диҳанд, то марзу буми ватани худро нигоҳ доранд.

С. Хантингтон⁵ дар асарҳояш оид ба аҳамияти мудофиявии сиёсати ҳарбӣ изҳори нигаронӣ намуда, иброз менамояд, ки низоъҳои ояндаи инсониятро на муборизаҳои сиёсӣ ва ё иқтисодӣ, балки бархурдҳои тамаддунӣ ташкил медиҳанд. Дар ин самт вазифаи сиёсати ҳарбии кишварҳои мустақилро нигоҳ доштани арзишҳои миллий ва дифоӣ марзи кишвар бояд ташкил намоянд.

¹ Ницше, Ф. Собрание сочинений. [Текст] / Ф. Ницше, под ред. К.А. Свасьяна. – М.: Мысль, 1990. – С. 326.

² Ниг. ба: Morgenthau G. Politics Among Nations: [Text]. /G. Morgenthau. The Struggle for Power and Peace. – P. 703.

³ Zbigniew B. The Grand Chessboard: [Text]. /B. Zbigniew American Primacy and Its Geostrategic Imperatives, United States, Basic Books, 1998. – P. 240.

⁴ Spykman, N. J. America's Strategy in World Politics: [Text] /N.J. Spykman, The United States and the Balance of Power / N. J. Spykman. – N.Y.: Transaction Publishers, 1942. – P. 498.

⁵ Samuel, P. Huntington The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order, Simon & Schuster. [Text] / P. Samuel, 1998. – P. 368.

Дар таҳқиқоти Б. Бузан¹ сиёсати ҳарбӣ мазмуни хосса дорад. Мутафаккир ба идораи ҳарбӣ ҳамчун бахши ҳимоякунандаи давлат назар менамояд, ки вазифаи асосии онро таҳияи қарорҳои ҳарбӣ, пешгирӣ аз таҳдидҳои мусаллаҳона, азбайнбарии ҳатари ҷангу муборизаҳо ва таъмини мудофияи марзу ҳудуди кишварҳо ташкил менамояд.

Таҳқиқи масъалаҳои сиёсати ҳарбӣ аз рӯи мазмун ва моҳияти худ истифодаи сарчашмаҳои тақозо менамояд. Аз ин рӯ, ҳангоми таҳлили сиёсати ҳарбии Ҷумҳурии Тоҷикистон муаллиф аз **сарчашмаҳои гуногун** истифода намуда, онҳоро ба таври зерин ҷурӯҳбандӣ намудааст:

Ба ғуруҳи якум санадҳои меъёрӣ доир ба сиёсати ҳарбӣ ҳамчун заминаи асосии ғайолияти қонунии ин соҳа дохил мешаванд.

Мусаллам аст, ки тамоми санадҳои меъёрӣ ва ҳарбии кишвар аз Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон сарчашма мегиранд. Тавре дар моддаи 11-уми Конститутсия² омадааст, “Тоҷикистон сиёсати сулҳҷӯнаро дар амал татбиқ намуда, соҳибхитиёрӣ ва истиқлолияти дигар давлатҳои ҷаҳонро эҳтиром менамояд. Дар ҳама ҳолат ташвиқоти ҷанг манъ аст”. Дар моддаи 13-уми Конститутсия сабт шудааст, ки замин, сарватҳои зеризаминӣ, об, фазои ҳавой, олами набототу ҳайвонот ва дигар боигарии табиӣ моликияти истисноии давлат мебошанд. Тибқи Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон мудофияи тамоми арзишҳои милли мансуб ба сиёсати ҳарбии давлат мебошад.

Сарчашмаи дигари меъёрии ҳуқукиро Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи мудофия»³ ташкил менамояд. Қонуни мазкур асосҳо ва ташкили мудофияи Ҷумҳурии Тоҷикистон, ваколатҳои мақомоти ҳокимияти давлатӣ ва худидоракунии маҳаллӣ, корхонаҳо, муассисаҳо, ташкилотҳо, шахсони мансабдор ва шахрвандонро дар соҳаи мудофия муайян мекунад. Дар сиёсати ҳарбӣ мавқеи аввалин ба мудофия воғузор аст. Мудофия яке аз вазифаҳои муҳимтарини сиёсати ҳарбии давлат буда, қори тамоми халқ ба ҳисоб меравад.

Манбаи дигари илмиро, ки муаллиф дар раванди таҳқиқи мавзӯи мазкур васеъ истифода намудааст, Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи Қувваҳои Мусаллаҳ»⁴ ташкил менамояд. Ин санади ҳарбӣ давлати мустақил ва субъекти ҳуқуқии байналмилалӣ ва дорои Қувваҳои

¹ Buzan, B. People, States and Fear: An Agenda for International Security Studies in the Post-Cold War Era. ECPR Press, Rowman & Littlefield International. [Text] /B. Buzan, 2nd edition, 2007. – P. 318.

² Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон, 6-уми ноябри соли 1994, Ҳафти аввал, моддаи 11-13. – С. 3.

³ Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи мудофия». //Ахбори Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон. – Душанбе: 25-уми июни соли 1993 №14. – С. 28.

⁴Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи Қувваҳои Мусаллаҳи Ҷумҳурии Тоҷикистон». //Ахбори Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон. –Душанбе: 14 декабри соли 1993. №316. – С. 45.

Мусаллаҳи худ будани Тоҷикистонро ифода месозад. Қонуни мазкур асосҳои ҳуқуқӣ, таъинот, вазифаҳо, ҳайат, усулҳои ташкил ва фаъолияти Қувваҳои Мусаллаҳи Ҷумҳурии Тоҷикистонро муайян менамояд. Дар сиёсати ҳарбии давлат Қувваҳои Мусаллаҳ ҳамчун субъекти асосӣ маҳсуб ёфта, поягузори фаъолияти муҳофизавӣ ва амнияти кишвар ба ҳисоб мераванд.

Санади дигари меъёрии ҳуқуқӣ - Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон “Дар бораи сарҳади давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон”¹ буда, асноди ҳуқуқӣ-ҳарбиест, ки тақсимнашаванда будани қаламрави Ҷумҳурии Тоҷикистон ва дахлнопазирии онро асоснок менамояд.

Ҳамзамон, ба ин ғуруҳи сарчашмаҳо Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон “Дар бораи уҳдадорӣ умумӣ ҳарбӣ ва хизмати ҳарбӣ”² дохил мешавад. Ин санади ҳуқуқӣ-ҳарбӣ муносибатҳои аз тарафи шахрвандони Ҷумҳурии Тоҷикистон иҷро гардидани уҳдадорӣҳои умумӣ ҳарбӣ ва хизмати ҳарбии онро ба танзим медарорад.

Дар ин радиф Доктринаи ҳарбии Тоҷикистонро³ бояд махсус таъкид намуд, ки дар рушди асосҳои ҳуқуқии сиёсати ҳарбии кишвар нақши калидӣ дорад. Доктринаи ҳарбии Ҷумҳурии Тоҷикистон маҷмӯи нишондодҳои расмист, ки асосҳои сиёсати ҳарбӣ, дурнамо ва заминаҳои моддӣ сиёсати ҳарбии Ҷумҳурии Тоҷикистонро муайян мекунад. Аз ин рӯ, асоси ҳуқуқии Доктринаи ҳарбиرو Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон, қонунҳо ва дигар санадҳои меъёрию ҳуқуқии Ҷумҳурии Тоҷикистон, инчунин шартномаҳои байналмилалӣ Ҷумҳурии Тоҷикистон дар соҳаи таъмини амнияти ҳарбӣ ташкил менамояд.

Ба ғуруҳи дувуми сарчашмаҳо асарҳо, маърузаҳо, суҳанронҳо ва мусоҳибаҳои Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ, Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дохил мешаванд⁴. Президенти кишвар Эмомалӣ Раҳмон дар асарҳо ва

¹ Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон “Дар бораи сарҳади давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон”. //Ахбори Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон. – Душанбе: 1-уми августи соли 1997. №481. – С. 24.

² Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон дар бораи уҳдадорӣ умумӣ ҳарбӣ ва хизмати ҳарбӣ. //Ахбори Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон. – Душанбе: 10 ноябри соли 2000, №11. – С. 34.

³ Доктринаи ҳарбии Ҷумҳурии Тоҷикистон. //Ахбори Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон, дар бораи тасдиқи Доктринаи ҳарбии Ҷумҳурии Тоҷикистон. – Душанбе: 3 октябри соли 2005 № 103. – С. 16.

⁴ Паёми Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон. – Душанбе: 26.12.2019. [Манбаи электронӣ]. URL: <http://www.president.tj/node/19088> (санаи муроҷиат: 20.01.2020)., Паёми Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон. – Душанбе: 26.12.2018. (Санаи муроҷиат: 17.12.2018). [Манбаи электронӣ]. URL: <http://www.president.tj/node/19088>., Паёми Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Раҳмон Э ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон. 26.04.2013. – Душанбе: [Сарчашмаи электронӣ]. URL: <http://president.tj/node/4318>, 30.04.2004. Раҳмон Э. Истиқлолияти Тоҷикистон ва эҳди миллат

баромадҳои хеш мақоми назаррас доштани сиёсати ҳарбиро таъкид намуда, изҳор менамоянд, ки дар ҳимояи марзу ҳок ва мудофияи қаламрави Ватан Қувваҳои Мусаллаҳ нақши таъсирбахш доранд.

ТАВСИФИ УМУМИИ ТАҲҚИКОТ

Робитаи кор бо барномаҳои (лоиҳа) мавзӯи илмӣ. Таҳқиқоти диссертатсионӣ дар ҷаҳорҷӯбаи татбиқи нақшаи дурнамои корҳои илмӣ-таҳқиқотӣ дар кафедраи Ҷанҳои ҷомеашиносии факултети Технологияи информатсионӣ ва коммуникатсионии Донишгоҳи техникии Тоҷикистон ба номи академик М.С. Осимӣ дар мавзӯи “Сиёсати ҳарбии Ҷумҳурии Тоҷикистон: моҳият ва хусусиятҳои асосӣ” барои солҳои 2017-2021 иҷро шудааст.

Ҳадафи таҳқиқот омӯзиши раванди таҳия ва татбиқи сиёсати ҳарбӣ дар шароити муносири Ҷумҳурии Тоҷикистон мебошад.

Барои ноил гардидан ба ҳадафи мазкур ҳалли **вазифаҳои зерин** аҳамият ва аризиши ҳосаро касб менамояд:

- таҳқиқи асосҳои илмӣ-назариявии сиёсати ҳарбӣ;
- омӯзиши нақши амнияти ҳарбӣ ва ҷанбаҳои мудофиявии он дар низоми давлатдорӣ;
- баррасии раванди ташаккул ва таҳкими сиёсати ҳарбии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар давраи истиқлолияти давлатӣ;
- тавсифи хусусиятҳо ва асосҳои ҳуқуқии инкишофи сиёсати ҳарбии Ҷумҳурии Тоҷикистон;
- таҳлили ҳамкориҳои ҳарбии Ҷумҳурии Тоҷикистон бо кишварҳои дигар дар доираи созмонҳои минтақавӣ ва глобалӣ;
- муайян намудани масъалаҳо ва пешомадҳои рушди ҳарбию саноати Ҷумҳурии Тоҷикистон;
- пешниҳоди тавсияҳо ҷиҳати тақмили сиёсати ҳарбии Ҷумҳурии Тоҷикистон.

Объекти таҳқиқоти диссертатсионӣ таҳлили сиёсати ҳарбии Ҷумҳурии Тоҷикистон: моҳият ва хусусиятҳои он таъкид менамояд.

Мавзӯи тадқиқотро омӯзиши назарияи сиёсати ҳарбӣ дар фаъолияти бевоситаи мақомотҳои мудофиявии давлатӣ ва амалӣ намудани сиёсати ҳарбӣ дар муҳити нави истиқлолияти сиёсӣ мебошад.

[Матн] / Э. Раҳмон. Ҷилди ҳафтум. – Душанбе: Ирфон. 2007. – С. 480., Раҳмон Э. Истиқлолияти Тоҷикистон ва эҳёи миллат. [Матн] / Э. Раҳмон. Ҷ. 8. – Душанбе: Ирфон. 2009. – С. 576., Раҳмон Э. Истиқлолияти Тоҷикистон ва эҳёи миллат. [Матн] / Э. Раҳмон. Ҷилди ёздаҳум. – Душанбе: Ирфон, 2011. – С. 576., Раҳмон Э. Истиқлолияти Тоҷикистон ва эҳёи миллат. [Матн] / Э. Раҳмон. Ҷилди дувоздаҳум. – Душанбе: Ирфон. 2016. – С. 560., Раҳмон Э. Таҷрибаи зеркале истиқлоли. От Арийцев до Саманидов. [Матн] / Э. Раҳмон. – Душанбе: Ирфон. 2012. – С. 676., Раҳмон Э. О современном мире и основных аспектах внешней политики Республики Таджикистан. [Матн] / Э. Раҳмон. – Душанбе: Контраст. 2019. – С. 222.

Заминаҳои методологии таҳқиқотро усулҳои таҳлилӣ, муқоисавӣ, пешгӯинамояи ташкил медиҳанд.

Бо истифода аз усули таҳлилӣ сиёсати ҳарбии Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳамчун яке аз бахшҳои асосии фаъолияти давлатӣ бо мақсади мудофия ва таъмини амнияти марзу буми ҷомеа муайян карда шуд.

Усули муқоисавӣ имкон дод, ки таҳияву татбиқи сиёсати ҳарбии Тоҷикистон ва марҳилаҳои гуногуни давлатдорӣ баррасӣ гардад.

Истифодаи усули пешгӯинамояи имкон дод, ки дурнамои сиёсати ҳарбии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва имкониятҳои Қувваҳои Мусаллаҳи онро муайян намоем.

Усулҳои гуногуни таҳқиқотӣ, ки дар раванди омӯзиш ба таври васеъ истифода гардиданд, имкон доданд, ки сиёсати ҳарбии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар раванди таҳаввул баррасӣ карда шаванд.

Соҳаи таҳқиқот. Диссертатсия дар мавзӯи “Сиёсати ҳарбии Ҷумҳурии Тоҷикистон: мафҳум ва хусусиятҳои асосӣ” барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои сиёсӣ ба шиносномаи ихтисосҳои Комиссияи Олии Аттестационии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз рӯи ихтисоси 23. 00. 02 – ниҳодҳо, равандҳо ва технологияи сиёсӣ мувофиқат менамояд

Марҳилаҳои таҳқиқот. Давраи иҷроиши мавзӯи диссертационӣ таби соҳаҳои 2017-2021 – ро фаро мегирад.

Пойгоҳи асосии иттилоотии таҳқиқотро Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон, Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон “Дар бораи Қувваҳои Мусаллаҳ”, Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон “Дар бораи мудофия”, Доктринаи ҳарбии Ҷумҳурии Тоҷикистон, созишномаҳои ҳарбии Ҷумҳурии Тоҷикистон, маводҳои Вазорати мудофия ва дигар санаду меъёрҳои ҳуқуқӣ-ҳарбӣ ташкил медиҳанд.

Эътимоднокии натиҷаҳои таҳқиқот дар он ифода меёбад, ки хулосаҳои муаллиф дар заминаи таҳлили адабиёти илмӣ ва назарияҳои сиёсӣ таҳия гардидаанд. Дар натиҷаи таҳлили илмӣ хулосаву тавсияҳои зарурӣ ва самтҳои афзалиятноки сиёсати ҳарбии Ҷумҳурии Тоҷикистон пешниҳод шудааст.

Навгониҳои илмӣ таҳқиқот аз он иборат аст, ки сиёсати ҳарбии Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳамчун фаъолияти мудофиявии давлат бори нахуст мавриди таҳқиқи илмӣ қарор гирифтааст. Сиёсати ҳарбии Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳамчун бахши муҳими сиёсати давлатӣ дар шакли диссертатсия бори нахуст пешниҳод мегардад. Навовариҳои илмӣ диссертатсия ба таври зайл муайян мегардад:

- асосҳои илмӣ-назариявии сиёсати ҳарбӣ таҳқиқ гардиданд;
- нақши амнияти ҳарбӣ дар низоми давлатдорӣ омӯхта шуд;
- раванди ташаққул ва таҳкими сиёсати ҳарбии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар давраи истиқлолияти давлати баррасӣ гардиданд;

– заминаҳои ҳукукии инкишофи сиёсати ҳарбии Ҷумҳурии Тоҷикистон баҳогузорӣ гардидаанд;

– ҳақориҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон бо кишварҳои дигар дар доираи созмонҳои минтақавӣ ва глобалӣ таҳқиқи карда шуданд;

– масъалаҳо ва пешомадҳои рушди ҳамкориҳои ҳарбию саноатии Ҷумҳурии Тоҷикистон муайян гардиданд;

– ҷиҳати тақмили сиёсати ҳарбии Ҷумҳурии Тоҷикистон тавсияҳо пешниҳод карда шуданд. (Дуруст кард)

Аҳамияти назариявии таҳқиқот дар он аст, ки натиҷаҳои диссертатсия барои олимони мутахассисон ва шахсоне, ки бевосита ба омӯзиши сиёсати ҳарбӣ машғуланд, муфид мебошад. Инчунин натиҷаҳои таҳқиқоти ҳамчун маводи таълимӣ дар муассисаҳои олии низомӣ ва донишқадаҳои ҳарбӣ метавонанд мавриди истифода қарор гиранд. Ғайр аз ин, натиҷаи таҳқиқи вобаста ба имконот дар таълими фанҳои ҷомеашиносӣ, аз ҷумла ҳангоми хондани курсҳои махсус дар соҳаи илмҳои ҳарбӣ-сиёсӣ, амнияти ҳарбӣ, сиёсатшиносӣ, сиёсати ҷаҳонӣ, геополитика ва муносибатҳои байналмилалӣ метавонанд мавриди баҳрабардорӣ қарор гиранд. Маводи дар рисола таҳқиқгардидаро метавон ҳамчун дастурамал дар омӯзиши фанҳои ҳарбӣ-мудофиавӣ ба таври васеъ истифода намуд.

Аҳамияти амалии таҳқиқот дар он ифода меёбад, ки натиҷаҳо ва ҳулосаҳои бадастомада метавонанд барои тақмили минбаъдаи сиёсати ҳарбии Ҷумҳурии Тоҷикистон истифода шаванд. Натиҷаҳои бадастомадаро инчунин, метавон ҷиҳати беҳтар намудани усулҳои самаранокӣ таълими ҳарбӣ ва фаъолияти касбии низомӣ кишвар мавриди истифода қарор дод. Дар баробари ин, натиҷаҳои таҳқиқоти илмӣ метавонанд дар раванди баланд бардоштани фаъолияти Қувваҳои Мусаллаҳ, амнияти ҳарбӣ ва рушди минбаъдаи самти дохилию берунӣ сиёсати ҳарбии Ҷумҳурии Тоҷикистон истифода шаванд.

Асосҳои назариявии таҳқиқотро қорҳои илмӣ олимони муаллифони, ки дар шакли монографияҳо, дастурҳои таълимӣ, мақолаҳои илмӣ дар маҷалаҳои тақризшавандаи байналмилалӣ, Паёмҳои Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ, Пешвои миллат - Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон, маҳзаҳои электронии интернетӣ, сомонҳои расмӣ вазорату идораҳои дахлдори соҳавӣ ташкил менамоянд. Инчунин, эълонӣ ва баёниҳои созмонҳои байналмилалӣ, аҳднома ва созишномаҳои байнидавлатӣ, санадҳои меъёрӣ-ҳуқуқӣ ва ҳарбиро ба ин ғурӯҳ метавон дохил намуд.

Муқаррароти асосии таҳқиқот, ки барои дифоъ пешниҳод мегарданд:

1. Таҳқиқи илмӣ сиёсати ҳарбӣ чун ҷузъи муҳимми сиёсати давлатӣ аҳамияти назариявӣ ва амалӣ дорад. Намояндагони мактабҳои илмӣ гуногун доир ба сиёсати ҳарбӣ нуқтаи назари мухталифдоранд.

Донишмандон ва коршиносон бо дарназардошти омилҳои гуногун манфиатҳои миллии давлат, ҳадафҳои стратегияи он, имкониятҳои молӣ-иқтисодӣ, технологӣ ва иттилоотии сатҳу сифати омода намудани мутахассисони соҳаи ҳарбию баррасӣ менамоянд. Ҳадафи сиёсати ҳарбию мусаллаҳ намудани артиши миллӣ, пешгирии низоъҳои мусаллаҳона, мудофияи истиқлолият, ҳифзи тамомияти арзию ҳудуди давлат ва дар умум манфиатҳои миллии кишвар ташкил менамояд. Барои амалишавии ҳадафҳои стратегияи сиёсати ҳарбӣ омода намудани низомиён ба мудофияи Ватан, тақмили артиши миллӣ ва ҳамачониба баланд бардоштани нуруи мудофиявии онҳо аз таҷовузҳои ногаҳонӣ зарур мебошад. Муайян намудани самтҳои муҳими сиёсати ҳарбӣ аз қобилияти субъектҳои олии низоми сарчашма гирифта, дар ҳама ҳолат қабили сулҳу суботи кишвар баромад менамоянд.

2. Дар сиёсати ҳарбии давлат амнияти ҳарбӣ ҳамчун таркиби асосӣ нақши назаррас дошта, ба таъмини мудофияи самаранок дар ин соҳа нигаронида шудааст. Дар низоми давлатдорӣ таъмини амнияти суботи ҷомеаро бе таҳкими амнияти ҳарбӣ тасаввур намудан ғайри имкон аст. Амнияти ҳарбӣ ба пешгирии ҳатари таҳдидҳои ҳарбӣ-сиёсӣ, ҳифзи Қувваҳои Мусаллаҳ, баланд бардоштани қудрати дифоӣ давлат ва самтҳои махсуси соҳаи низоми нигаронида шудааст. Амнияти ҳарбӣ ҳатари таҳдидҳои ҳарбии эҳтимолиро пешгӯӣ намуда, имкониятҳои мудофиявии давлатро ҳам дар замонҳои озоишта ва ҳам дар замонҳои ҷанг баланд мебардорад. Таҳкими амнияти ҳарбӣ дар низоми давлатдорӣ ба шуури психологияи ҳарбиёну шаҳрвандон таъсир расонида, онҳоро дар рӯҳияи ҳифзи Ватан тарбия менамояд. Қобилияти касбии субъектҳои роҳбарикунандаи низомиро дар фаъолияти ин соҳа самаранок менамоянд.

3. Сиёсати ҳарбии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар ҳоли рушд қарор дошта, ҳадафи асосии онро таҳкими Қувваҳои Мусаллаҳ ва муҳофизати соҳти конститусионӣ ташкил медиҳад. Қувваҳои Мусаллаҳ яке аз иштирокчиёни асосии сиёсати ҳарбии Тоҷикистон буда, ҳамчун нуруи мудофиявӣ дар таҳкими сулҳу субот ва ободии кишвар махсус меёбанд. Самти пешгирӣтаи сиёсати ҳарбии Ҷумҳурии Тоҷикистон ба самаранокгардии кормандони низоми ва Қувваҳои Мусаллаҳ равона гардидааст. Дар ин замина, ҳарбиёни кишвар аз гузаштаи пурифтихори ибратомӯзи миллати фарҳангиву сулҳдӯст, соҳибмаърифату тамаддунсоз ва ободгару созандаи тоҷик бояд сабаки мардонагӣ гирифта, ба Ватани аҷодии худ – давлати соҳибистиқлоли тоҷикон ва миллати тоҷик содиқона хизмат намоёнд. Дар ҳама маврид барои таҳкиму устувории ваҳдати суботи Ҷумҳурии Тоҷикистон нақши асосию пешбар ба зиммаи сиёсати ҳарбии кишвар вогузор гардидааст.

4. Сиёсати ҳарбии Ҷумҳурии Тоҷикистон аҳамияти стратегӣ дошта, дар заминаи санаду меъёрҳои қонунӣ фаъолияти низомиёни кишварро ба роҳ мондааст. Мавҷудияти санаду меъёрҳои қонунӣ омилҳои асосии рушди

фаъолияти низомӣён ва Қувваҳои Мусаллаҳ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон маҳсуб меёбад. Сарчашмаҳои меъёрию ҳуқуқии сиёсати ҳарбии Ҷумҳурии Тоҷикистон воситаи ҳал ва азбайнбарии мушкilotи ҳуқуқии соҳаи ҳарбӣён мебошад. Баланд бардоштани заминаҳои ҳуқуқӣ яке аз ҳадафҳои муосири сиёсати ҳарбии Тоҷикистони соҳибистиклол аст. Рушду инкишофи самти мудофиавии давлатро бе мустаҳкамнамоии асосҳои ҳуқуқӣ ва дар ин замина тарбия намудани ҷузъу томи Қувваҳои Мусаллаҳи он имконнопазир аст.

5. Яке аз имкониятҳои босамари мудофиавӣ дар ин раванд вусъат додан ва тавсеа бахшидани ҳамкориҳои ҳарбӣ бо кишварҳои дигари минтақавӣ ва глобалӣ мебошад. Ҳадафи сиёсати ҳарбии Ҷумҳурии Тоҷикистон на танҳо таъмини суботу оромии дохилӣ, балки ҳамкориҳои ҳарбӣ баҳри таъмини амнияти кишварҳои минтақа мебошад. Тоҷикистон ҳамчун узв ва қисми ҷудонопазирӣ ин созмонҳои ҳарбӣ буда, аз марҳилаи аввал ҳамкориро бо СААД ва СҶШ идомаи рушди муносибатҳои ҳарбӣ-мудофиавии хеш пазируфтааст. Ҳузури Ҷумҳурии Тоҷикистон дар доираи СААД ва СҶШ аҳамияти стратегӣ амниятро дар худ касб намудааст. Ҳамкориҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон дар доираи ин созмонҳои бузурги ҳарбӣ ҳам ба манфиати кишвар ва ҳам ба манфиати дигар аъзоёни он мебошад. Самти берунии сиёсати ҳарбии Тоҷикистон дар ҳамоҳангӣ бо созмонҳои ҳарбии минтақавӣ СААД ва СҶШ доираи васеи масъалаҳоро дар бар мегирад. Ҳамкориҳои ҳарбии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар доираи созмонҳои минтақавӣ бо мақсади таъмини суботи дохилӣ, мусоидат ба оромии минтақа ва пешгирии хатару таҳдидҳои ШН ва ШМ мебошад.

6. Дар замони муосир ба Тоҷикистон соҳибистиклол масъала ва пешомади ҳамкориҳои ҳарбӣю саноатӣ ва дар ин доира таҳким додани муносибатҳо, ба ҳадафи асосии сиёсати ҳарбӣ он табдил ёфтааст. Дар ин замина, шароити муосир аз сиёсати ҳарбии Ҷумҳурии Тоҷикистон таҳкими ҳамкориҳои судмади ҳарбӣ-саноатиро талаб менамояд, ки ба таъминии мудофиаи дохилӣ ва суботу оромии кишварҳои минтақа равона карда мешавад. Мустаҳкамнамоии ҳамкориҳои ҳарбӣ-саноатии Тоҷикистон бо кишварҳои минтақа, на ба хоҳири таҷовуз ва ё ҳучуми ногаҳонӣ ба дигар кишварҳо, балки танҳо ба хоҳири дифои марзу буми дохилӣ ва сахмгузорӣ дар пойдории суботи кишварҳои минтақа мебошад. Рушду нумуи ҳамкориҳои ҳарбӣ-саноатӣ бо дастгирии бевоситаи кишварҳои бузурги минтақа сурат мегирад. Дар ин самт, яке аз ҳадафҳои стратегии сиёсати ҳарбии Ҷумҳурии Тоҷикистонро тақмил додани масъалаҳо ва пешомади ҳамкориҳои ҳарбӣю саноатӣ бо кишвари абарқудрати минтақа Федератсияи Россия ташкил менамояд. Вусъат додани муносибатҳои ҳарбӣ-саноатӣ бо кишвари шарик ба танзими масъалаҳои сарҳадӣ ва рушди ҳамкориҳои ҳарбӣ-техникӣ равона гардидааст. Пешомади ин муносибатҳо боиси баланд гардидани иқтидори техникӣ-ҳарбӣ, сатҳи илмию техникий соҳаи ҳарбӣ ва рушди

захираҳои мудофиавии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар оянда шуда метавонад.

Саҳми шахсии довталаб. Таҳия, коркард ва таҳлили ҳамаҷонибаи мавзӯи таҳқиқоти диссертатсионӣ маҳсули чандинсолаи фаъолияти муаллиф мебошад. Ҳамаи давраи иҷроиши нақшаи кории илмӣ-таҳқиқотии пешбинишуда бо иштирок ва пешниҳоди бевоситаи муаллиф роҳандозӣ карда шудаанд. Саҳми шахсии муаллиф пешниҳодҳо ҷиҳати рушду таҳкими сиёсати ҳарбии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва асосҳои сиёсӣ ҳуқуқии он, роҳҳои баланд бардоштани эҳсоси ватандӯстӣ ва шуури худмудофиавии шаҳрвандон ҳамчун омили сиёсати ҳарбии кишвар инъикос меёбад.

Таъйиди диссертатсия ва иттилоот онд ба истифодаи натиҷаҳои он. Натиҷа ва дастовардҳои таҳқиқот аз тарафи муаллиф тайи солҳои 2016-2021 дар як қатор мақола ва маводҳои илмӣ, амалӣ ва назариявии сатҳи донишгоҳӣ, ҷумҳуриявӣ ва хориҷӣ ба нашр расонида шудаанд.

Интишори натиҷаҳои диссертатсионӣ. Мазмун ва муҳтавои рисола дар шаш мақолаи илмӣ тақризшавандаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ба таъб расонида, пешниҳод гардидааст.

Соҳтори диссертатсия. Диссертатсия аз мундариҷа, номгӯи ихтисораҳо, муқаддима, се боб, зербобҳо, хулоса ва рӯйхати адабиёти истифодашуда иборат буда, дар ҳаҷми 169 саҳифа иҷро шудааст.

ҚИСМАТИ АСОСИИ ДИССЕРТАТСИЯ

Дар муқаддима мубрамияти мавзӯи таҳқиқотӣ асоснок гардида, сатҳи таҳқиқотии он, объект, мавзӯ, мақсаду вазифаҳои таҳқиқот, асосҳои методологӣ ва назариявӣ, навгонии илмӣ, нуқтаҳои илмӣ ба ҳимоя пешниҳодшуда, аҳамияти назариявӣ ва амалии диссертатсия муайян карда шудааст. Инчунин, тасвиби натиҷаҳои таҳқиқот, саҳми шахсии довталаб ва соҳтори таҳқиқот пешбинӣ шудааст, ки аҳамияти илмӣ сиёсати ҳарбии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва мафҳуму хусусиятҳои асосии онро дар шароити истиқлол баён менамояд.

Боби якуми таҳқиқот - **“Масъалаҳои назариявӣ методологии омӯзиши сиёсати ҳарбӣ”** аз ду зербоб иборат аст. Дар зербоби якум – **“Асосҳои илмӣ-назариявии таҳқиқи сиёсати ҳарбӣ”** муаллиф назарияҳои илмӣ, андешаҳои олимон ва равишҳои муносири омӯзиши сиёсати ҳарбии давлатро таҳлил намудааст.

Дар воқеъ, сиёсати ҳарбӣ қисми ҷудонашавандаи фаъолияти таркибии давлат буда, ҳадафи онро мудофиаи марзу ҳудуд, нигоҳдории сулҳу субот ва танзими мақомоти ҳарбие ташкил менамоянд, ки бевосита ба дифои кишвар равона гардидааст. Таҳлили илмӣ-назариявии мафҳуми сиёсати ҳарбӣ аз ҷониби муҳаққиқони сиёсатшинос ҳамчун падидаи зарурӣ ва мудофиавии давлат пазируфта шудааст, чунки пойдории суботи кишвар бо таҳкими сиёсати ҳарбӣ мақоми аввалиндараҷа дошта,

доимо мавриди таваҷҷӯҳи донишмандони соҳа қарор гирифтааст¹. Чунин таваҷҷӯҳ ба сиёсати ҳарбӣ дар муқоиса бо даврҳои қаблӣ дар замони муосир бештар ба назар мерасад, зеро ҳатари ҷиддии бенизомӣ, ҷангҳо ва бархӯрди манфиати кишварҳои абарқудрат аз ҷумлаи масъалаҳои, ки дар шароити муосир мустақкам намудани сиёсати ҳарбии давлатҳои миллиро талаб менамояд.

Таваҷҷӯҳи давлатҳои мустақил ба сиёсати ҳарбӣ аз даврҳои пешин дида дар олами муосир бештар ба мушоҳида мерасад. Чунки давлатҳо дар садаи охир баҳри мустақкам намудани муқофиаи ҳеш ба дастовардҳои бузургтарини технологияи ҳарбӣ (ҳастай) мушарраф гардидаанд. Аз ҷониби дигар ҳатари ҷиддии бенизомӣ, ҷангҳо, васеъгардии равияҳои номатлуби террористӣ ва таъсири абарқудратҳо ба давлатҳои хурди соҳибистиклол аз ҷумлаи масъалаҳои, ки дар шароити муосир мустақкамнамии сиёсати ҳарбии онҳоро талаб менамояд. Ба ин маънӣ, чунин вазъи номусоиди ҷаҳони муосир кишварҳоро ба он водор менамояд, ки барои баҳои худ ва дифоъ аз марзу бум сиёсати ҳарбии ҳешро мустақкам намоёнд.

Дар баробари ин муаллиф қайд менамояд, ки сиёсати ҳарбӣ баҳши асосии давлат буда, ба пешгирии бартарафсозии таҳдидҳои мусаллаҳона, азбайнбарии ҳатари ҷангу муборизаҳо ва таъмини муқофиаи марзу ҳудуди давлатҳо равона карда шудааст. Он ҳамчун баҳши мустақими давлатӣ ба танзими идораи ҳарбӣ, омодасозии қувваҳои мусаллаҳ ва таълим додану сафарбар намудани мутахассисони касбии низомӣ равона карда шудааст².

Муаллиф собит намудааст, ки дар низоми давлатдорӣ муосир сиёсати ҳарбӣ ҳамчун баҳши муҳим ва муқофиявие мебошад, ки алайҳи чунин тамоюлҳои ҳарбӣ роҳандозӣ гардидааст. Фазаи номусоиди ҷаҳони муосир кишварҳоро ба он водор менамояд, то барои баҳои худ ва дифоъ аз марзу бум сиёсати ҳарбии ҳешро таҳким бахшанд. Зеро кишварҳои абарқудрат ҳанӯз аз нимаи дуввуми асри XX баҳри мустақкам намудани муқофиаи ҳеш ба бузургтарин технологияи ҳарбӣ (ҳаставӣ) мушарраф гардидаанд. Баамалоии муборизаҳои ҳарбӣ-сиёсӣ миёни кишварҳои пешрафта боиси таъсисёбии иттиҳоди ташкилоти ҳарбӣ дар ин қарн гардида буданд. Мусаллаҳшавии бошитоби давлатҳои мутараққӣ сабабгори рақобатпазирии вазъи ҳарбӣ дар муносибатҳои байналмилалӣ гардида, ба фазаи амниятии кишварҳои олам таъсири манфӣ мерасонид.

Муаллиф қайд менамояд, ки сиёсати ҳарбӣ баҳши муҳими фаъолияти давлатиест, ки бевосита ба таҳкиму тақвияти қувваҳои мусаллаҳ ва таъмини муқофиаи марзу буми кишвар равона карда шудааст. Дар ин самт ҳадафи марказии сиёсати ҳарбии давлатро оқилию

¹ Борисенков, А.А. О политике, её сущности и видах. [Текст] /А.А. Борисенков // NB: Проблемы общества и политики. – 2013. – №4. – С. 82-110.

² Тавадов, Г.Т. Политология. [Текст] /Г.Т. Тавадов. – М.: 2011. – С. 371.

дурандешӣ ва маҳорати касбии артиши миллӣ ташкил намуда, ҳамчун омили ҳифзкунанда аз хатару низоъҳо ба ҳисоб меравад. Ҳамзамон дар рушди артиши миллии кишвар саҳми роҳбарияти олий ва ҳарбӣёни касбӣ мавқеи асосӣ дошта, муайянкунандаи самтҳои асосии сиёсати ҳарбӣ ва қувваи пешгирикунанда аз таҳдидҳо ба ҳисоб меравад. Қайд мегардад, ки омӯзиши асосҳои илмӣ-назариявии сиёсати ҳарбӣ ба мо имкон медиҳанд, ки мақомоти олии ҳарбӣ ва қувваҳои мусаллаҳ ба рушди фаъолияти самаранок бештар ҷалб гардида, ба манфиати ватану ободии кишвар хизмат намојанд.

Зербоби дуюми боби якум – **“Нақши амнияти ҳарбӣ дар низоми давлатдорӣ”** буда, аз фарзияҳои гуногуни илмие иборат аст, ки ба асосҳои сиёсати ҳарбӣ ва аҳамияти мудофиявии он дар низоми муосири давлатдорӣ равона мебошад. Воқеан мудофияи кишвар бо усули мустаҳкамнамои сиёсати ҳарбӣ мақоми аввалиндарача дошта, доимо мавриди омӯзиши олимони соҳа қарор гирифтааст.

Дар замони муосир ҳар давлати соҳибхитӣёр бо мақсади таъмини амният, мудофияи марзу бум ва дахлнопазирии сарҳадот, инчунин ноил шудан ба ҳадафҳои стратегӣ ба сиёсати ҳарбӣ тавачҷуҳи хосса зоҳир менамояд. Сиёсати ҳарбӣ ҳамчун воситаи муассири таҳкими сулҳу субот, қобилияти кофии ҳифзу нигоҳдорӣ истиқлолият ва тамомияти арзии он аз хатару таҳдидҳои эҳтимолий ва ногаҳонӣ мебошад. Аз ин рӯ, дар замони муосир густариши низоъҳо, хатару таҳдидҳо ва истеҳсоли босуръати аслиҳаи ҳаставӣ ба ҳаёти башарӣ таҳдид намуда истодааст. Дар ин замина зарурати воқеӣ баҳри дарку омӯзиши асосҳои сиёсати ҳарбӣ ва ҷанбаҳои мудофиявии он дар низоми давлатдорӣ пеш омада, ҳамчун манбаи илмӣ сиёсати ҳарбии давлат эътироф гардидааст¹.

Сиёсати ҳарбӣ ҷузъи умумии сиёсати давлат буда, ҳадафи таъмини амнияти ҳарбии кишвар ва неруманди Қувваҳои Мусаллаҳи онро дорад. Бинобар ин, назар ба асрҳои гузашта дар замони муосир муборизаи абарқудратҳо баҳри мусаллаҳшавӣ ва бадастории қудрати ягонаи ҳарбӣ ба мушоҳида мерасанд. Чунин ба назар мерасад, ки ин раванди муносибатҳо ба фаъолияти дохилию хориҷии давлатҳои мустақил таҳдид намуда, боиси ба миён омадани мушкилиҳои зиёди соҳавӣ гардад. Аз рақобати босуръати ҳарбӣ-сиёсии ин абарқудратҳо амнияти дохилии кишварҳои заиф осеб мебинад. Аз ин рӯ, омили ягонаи кишварҳои мустақил дар ин самт устувор намудани асосҳои сиёсати ҳарбӣ ва омӯзиши он ҳамчун омили рушди мудофия дар низоми давлатдорӣ мебошад.

Ҳамзамон таҳқиқи асосҳои сиёсати ҳарбӣ ҳамчун бахши таркибии ин соҳа бештар ба сиёсати дохилии давлат алоқаманд буда, ба таъсиси

¹ Пузиков, В.В. Основы теории обеспечения национальной безопасности: курс лекций. [Текст] / В.В. Пузиков, З.М. Ильина, О.С. Шимова [и др.]; под ред. В.В. Пузикова. – Минск.: Гос. ин-т упр. и соц. технологий Белорус. гос. ун-та, 2013. – С. 48.

Кувваҳои Мусаллах, таълиму тарбияи ҳарбӣ ва имконияти истифодаи он дар мудофияи кишвар равона карда шудааст¹. Дар низоми давлатдорӣ сиёсати ҳарбӣ ба дифои марзу бум сафарбар гардида, дорои самтҳои дохилӣ ва берунӣ ҳеш мебошад.

Муаллиф қайд менамояд, ки бо назардошти чунин самтҳои дохилию берунӣ сиёсати ҳарбӣ заминаҳои гуногуни рушдро тай намуда, ҳамчун бахши мудофиявӣ асоси соҳаи низомии давлатро ташкил менамояд. Омӯзиши ҷанбаҳои илмӣ чунин асосҳои сиёсати ҳарбӣ ба мустаҳкамшавии мудофияи ҳарбии Кувваҳои Мусаллах ва маърифати низомии онҳо дар низоми давлатдорӣ мегардад. Аз ин рӯ, таҳқиқи омӯзиши чунин асосҳои сиёсати ҳарбӣ аз назари равшанфикрони соҳа берун набуда, ба он ҳамчун соҳаи рушдкунандаи сиёсати ҳарбии давлат муносибат намудаанд.

Ҳадафи сиёсати ҳарбиро дар низоми давлатдорӣ танзими мақомоти ҳарбӣ, банақшагирии тамоми амалиётҳои ҳарбӣ, пешгирии муборизаҳои мусаллаҳона, инчунин ҷимояи арзишҳои умумимиллии давлат ташкил менамояд². Дар воқеъ сиёсати ҳарбӣ аз фаъолияти доимии мақомоти низомӣ иборат буда, ҳадафи он нигоҳ доштани амниятӣ субот дар кишвар ва пешгирии ҷангу таҳдидҳои ногаҳонӣ мебошад. Дар ин ҳолат сиёсати ҳарбӣ ҳамон қисмати таркибии сиёсати давлатиест, ки бевосита ба таҳияву эҷоди он қарорхое вобаста карда шудааст, ки ба ҷимояи соҳаи низомӣ, хусусан амниятӣ ҳарбии кишварҳо равона гардидааст. Дар идораи ҳарбӣ амниятӣ ҳарбӣ яке аз асосҳои муайянкунандаи мудофия ба шумор рафта, дар низоми ҳарбии давлатдорӣ мақоми махсусро ишғол намудааст.

Ба ин васила, дар рушду инкишофи сиёсати ҳарбӣ амниятӣ ҳарбӣ ҳамчун асоси мудофиявии кишварҳо мақоми махсус дорад. Мусалам аст, ки яке аз қисматҳои муҳими омӯзиши сиёсати ҳарбӣ ҷанбаҳои назариявии амниятӣ ҳарбӣ ташкил намуда, ҳамчун муайянкунанда ва таъминкунандаи мудофия дар низоми давлатдорӣ ба ҳисоб меравад. Аз ин лиҳоз сиёсати ҳарбии давлат тибқи усули анъанавӣ неру ва иқтидори мудофиявии ҳешро дар заминаи амниятӣ ҳарбӣ таъмин менамояд. Таҳқиқи омӯзиши ҳатарҳои ҳарбӣ-сиёсӣ ва шаклу намудҳои гуногуни он зарурат пеш меорад, ки ба омӯзиши маҷмӯи тадбирҳои оид ба пешгирии чунин таҳдидҳо дар ҷомеа ва баланд бардоштани имкониятҳои мудофиявии кишвар таваҷҷуҳи ҳосса зоҳир менамоям.

Дар натиҷа, дар шароити муосир таҳқиқи асосҳои сиёсати ҳарбӣ ҳамчун бахши таркибии соҳа танҳо ба нигоҳдорию мудофияи давлат

¹ Пожаров, А.Ж. Военно-экономическая политика России. [Текст] /А.Ж. Пожаров // Воен. мысль. – 1999. – № 6. – С. 13.

² Арустамян, А.А. Военная политика Республики Армения и влияние на безопасность в Закавказье: дисс... канд. полит. Наук. [Текст] /Арустамян Армен Арамаисович. – М.: 2008. – С. 67-70.

нигаронида шуда, он ба яке аз масъалаҳои омӯзишии сиёсати ҳарбӣ дар низоми давлатдорӣ табдил ёфтааст. Аз лиҳози илмӣ таҳлилу баррасии асосҳои сиёсати ҳарбӣ ва ҷанбаҳои мудофиавии он дар низоми давлатдорӣ ба дифои марзу ҳудуд ва таъмину ҳифзи якпорчагии ҷомеа равона карда шудааст.

Боби дуҷуми диссертатсия – **“Асосҳо ва захираҳои сиёсати ҳарбии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар шароити ҳозира”** аз ду зербоб иборат мебошад. Дар ин боб муаллиф оиди тамоми ҷанбаҳои сиёсӣ, ҳуқуқӣ ва иҷтимоии сиёсати ҳарбии Ҷумҳурии Тоҷикистон, инчунин ба давраи истиқлол рост омадан, аҳамияти мудофиавӣ доштан ва хусусияти стратегӣ доштани сиёсати ҳарбии Тоҷикистонро таҳқиқ намудааст. Дар зербоби якуми боб – **“Раванди ташаккул ва таҳкими сиёсати ҳарбии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар давраи истиқлолияти давлатӣ”** муаллиф сиёсати ҳарбии Ҷумҳурии Тоҷикистонро яке аз бахшҳои асосии фаъолияти давлатӣ дар шароити истиқлол дониста, ҳамчун омили ягонаи азбайнбарии ҷанги шаҳрвандӣ, дифои марзу бум ва таҳкими сулҳу субот дар кишвар нишон додааст. Аз ин рӯ, ҳамагуна давлати миллий, аз ҷумла Тоҷикистони соҳибистиклолро зарур аст, ки сиёсати ҳарбиро ҳамчун бахши мудофиакунанда аз бенизмиҳо, ҷангҳои мазҳабӣ, таҳдидҳои террористӣ ва васеъшавии ҳар гуна амалиётҳои ҳарбӣ истифода намояд. Омодагӣ аз он бо мақсади мудофияи кишвар буда, истифодаи он баҳри бартарафсозии хатару таҳдидҳои мусаллаҳонаи иртиқой мебошад.

Тоҷикистони мустақил низ дорои сиёсати ҳарбии махсус буда, дар таҳми рушди он ҳамчун бахши мудофиавӣ давлат сахмгузори намудааст. Дар баробари ин, Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷонибдори он қисмати сиёсати ҳарбие мебошад, ки ба ҳимояи иҷтимоӣ, таҳкими суботу озоиштагӣ равона буда, муқобили амалҳои иртиқой дар кишвар аст. Аз ин рӯ, сиёсати ҳарбии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар даврони истиқлол дорои хусусиятҳои ба худ хос буда, марҳилаҳои гуногуни ташаккулро аз сар гузаронидааст.

Марҳилаи аввали инкишофи сиёсати ҳарбии Ҷумҳурии Тоҷикистон аз қабули эълумия **“Дар бораи соҳибистиклолӣ”**, ки бо Фармони Президиуми Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон **“Дар бораи таъсиси Қувваҳои Мусаллаҳи Ҷумҳурии Тоҷикистон”** ва санадҳои дигари меъёрий-ҳуқуқии Ҷумҳурии Тоҷикистон, хусусан қарори Шӯрои Вазирон дар моҳи сентябри соли 1992 **“Дар бораи таъсиси Вазорати мудофияи Ҷумҳурии Тоҷикистон”** сарчашма меград¹. Хусусияти хосси марҳилаи аввали инкишоф дар он аст, ки моҳияти сиёсӣ ҳуқуқии сиёсати ҳарбии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар заминаи эълумияи соҳибистиклолии Тоҷикистон ва манфиатҳои Паймони аҳдномаи амнияти Дастаҷамъ ба роҳ монда шудааст.

¹ Самиев, А.Х. Военная доктрина Республика Таджикистан и проблемы национальной безопасности. [Текст] / А.Х. Самиев / Народная газета. – 1999. – 3 дек. – С. 5.

Мархилаи дуҷуми инкишофи сиёсати ҳарбии Ҷумҳурии Тоҷикистон ба таъсисёбии Қувваҳои Мусаллаҳи миллӣ (аз соли 1993) рост меояд. Дар ин давра, дар ҷумҳурӣ таъсисёбии низоми маорифи ҳарбӣ, яъне ташкили муассисаҳои таълимии ҳарбию касбӣ ва омӯзиши таълиму тарбияи кадрҳои ҳарбӣ ба роҳ монда шуда буд. Он ба тайёр намудани мутахассисони гуногуни ҳарбӣ ва самти омодаسازی кадрҳои низомии касбӣ дар донишқадаи ҳарбии Ҷумҳурии Тоҷикистон аз рӯи ихтисосҳои гуногун мутахассисони ҳарбию тайёр менамуданд¹. Ин мархилаи гузариши сиёсати ҳарбии Тоҷикистон ба ташаккулёбии заминаҳои методологии омӯзиш ва таълиму тарбияи касбии Қувваҳои Мусаллаҳи кишвар мусоидати васеъ намуда, самтҳои асосии рушду инкишофи дифои ватани ҳешро муайян кардааст. Ҳадафи чунин таърии ҳарбӣ дар ин мархила ҳар чӣ зудтар пешгирии ҷангу муноқишаҳои дохилӣ дар кишвар буданд. Таълими касбӣ гирифтани Қувваҳои Мусаллаҳи Тоҷикистон дар ин мархила бо мақсади ҳучум ба дигар кишварҳо набуда, танҳо ба хоҳири пешгирии ҷанги дохилӣ, омодабошии ҷангӣ ва таъмини ҳифзи марзии Ҷумҳурии Тоҷикистон роҳандозӣ гардида буд.

Марҳалаи сеюми сиёсати ҳарбии Ҷумҳурии Тоҷикистон ба замони сулҳ (27-июни соли 1997) ва Ваҳдати миллии тоҷикон рост меояд. Ин раванди ташаккули баҳши ҳарбии кишвар аз ба имзо расидани Созишномаи сулҳ ва ризоияти миллӣ байни Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ва собиқ муҳолифини тоҷик оғоз гардидааст. Тибқи ин созишнома Қувваҳои Мусаллаҳи кишвар дар ҳамгирой бо қувваҳои муҳолифин фаъолияти низомии кишварро идома меоданд. Фазои ваҳдати миллӣ ва баҳамони Қувваҳои Мусаллаҳ дар ин давра ба рушди сиёсати ҳарбии Ҷумҳурии Тоҷикистон мусоидати васеъ намуданд. Мусаллаҳ гардидани ҷузъи томи қувваҳои низомӣ дар марҳилаи сеюм бештар ба мушоҳида мерасад. Хусусан, дар ин раванд қувваҳои ҳарбии кишвар дар асоси низомномаи ҳарбӣ, ки дар фазои ваҳдат муайян гардида буд, таълими низомӣ мегирифтанд.

Ба маврид аст, ки вусъату таҳкими ин самти сиёсати кишвар дар даврони истиклол нишонаи миллӣ ва мудофияи Ватанро дорад. Новобаста аз бетартибҳои сиёсии кишвар дар он замон таҳкими идораи ҳарбии кишвар, бахусус ҷузъи томи Қувваҳои Мусаллаҳ амали саривақтӣ буда, аҳамияти геополитикӣ низ дошт. Зеро Тоҷикистонро аз лиҳози мавқеи ҷуғрофӣ кишварҳои ихота намуданд, ки фазои ноороми ин кишварҳо (Афғонистон, Покистон) на танҳо амнияти суботи кишварҳои минтақа, балки қулли ҷомеаи башарино нигарон намуда буд.

Яке аз ҷанбаҳои муайянкунандаи сиёсати ҳарбии Ҷумҳурии Тоҷикистонро дар шароити муосир рушди самтҳои дохилӣ ва хориҷии он ташкил менамояд. Самти дохилии сиёсати ҳарбии Ҷумҳурии

¹ Самиев, А.Х. У истоков военной политики Республики Таджикистан. [Текст] /А.Х. Самиев// Народная газета. – 1993. – С. 6.

Тоҷикистонро масъалаҳои бевосита тайёр намудани неруҳои ҳарбӣ ва кадрҳои соҳавӣ ташкил менамояд, ки дорои чунин нишондиҳандаҳо мебошад:

- пешгирии ҳама гуна фаъолияти террористӣ, зухуроти ифротгарой, ташкилот ва сохтори дигаре, ки дар маҷмӯъ вазъи сиёсии ҷомеаро ҳалалдор мекунад;

- пешгирии ҳатарҳои ҳарбие, ки ба тайёр кардан, банақшагирӣ ва амалӣ намудани ҳамла ба давлат, муассисаҳои ҳарбӣ ва дигар сохтори давлатӣ мансуб мебошанд;

- муайян ва пешгирӣ намудани паҳншавии муомилоти ғайриқонунии силоҳ, лавозимоти ҷангӣ, моддаҳои тарқанда ва воситаҳои дигар, ки барои гузаронидани амалиётҳои террористӣ ва дигар фаъолиятҳои ғайриқонунӣ дар ҳудуди Тоҷикистон ворид карда мешаванд;

- бартарафнамудани ҷиноятҳои фаромиллӣ, терроризм, қочоқи маводи мухаддир ва дигар фаъолиятҳои ғайриқонуние, ки ба амнияти ҳарбии Ҷумҳурии Тоҷикистон таҳдид менамоянд.

Самти берунии сиёсати ҳарбии Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷавобгӯ ба меъёрҳои ҳуқуқи башарӣ ба роҳ монда шудааст. Моҳияти самти берунии сиёсати ҳарбии Ҷумҳурии Тоҷикистонро ҳамоҳангии ҳарбӣ бо кишварҳои минтақа ташкил медиҳад. Тоҷикистони соҳибистиклол аз рӯзҳои аввали соҳибистиклолӣ ба ин самти сиёсати ҳарбии ҳеш диққати ҷиддӣ дода, аз чунин ҷанбаҳо иборат мебошад:

- бо ягон давлат ҳамчун душмани худ муносибат накардан;

- бар зидди дигар давлатҳо қувваи ҳарбии ҳешро истифода набурдан, ба ҷузъ аз таҷовузи марзу бум ва кишвар;

- ба давлатҳои ҳамсоя даъвои ҳудудӣ ва дигар намуди даъво надоштан;

- баҳри пешгирии муноқишаҳои ҳарбӣ бо дигар кишварҳои минтақа ҳамкорӣ намудан.

Дақиқан моҳияти марҳилаҳои ташаккул ва самтҳои рушди сиёсати ҳарбии Ҷумҳурии Тоҷикистон ба таҳкими Қувваҳои Мусаллаҳ ва муҳофизати соҳти конституционии кишвар равона карда шудааст.

Дар зербоби дуюми ин боб – **“Асосҳои ҳуқукии сиёсати ҳарбии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва хусусиятҳои хоси он”** муаллиф дар асоси таҳқиқи назария ва амалияи сиёсати ҳарбӣ нишон додааст, ки яке хусусиятҳои хос ва инкишофи сиёсати ҳарбии давлатро заминаҳои ҳуқукии он ташкил дода, дар он асос метавонад фаъолияти ҳарбии ҳешро ба роҳ монад.

Сиёсати ҳарбии Ҷумҳурии Тоҷикистон дорои заминаҳои ҳуқукии ба худ хос буда, дар доираи он самтҳои ҳарбӣ-мудофиавии ҳешро роҳандозӣ намудааст. Заминаҳои инкишофи сиёсати ҳарбии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва ҷанбаҳои ҳуқукии он аслан ба давраи истиклол рост омада, новобаста

аз вазъи баамаломата роҳбарияти олии мақомоти ҳарбии кишвар баҳри мудофия ва сулҳу суботи кишвар мустақиман ба устуворшавии ин соҳа таваҷҷуҳи махсус дода, кӯшиши мустаҳкам намудани асосҳои ҳуқуқии онро пеш оварда буд.

Рушди сиёсати ҳарбии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар асоси таҳия ва қабули як қатор қонунҳо ва санадҳои меъёрие иборат мебошад, ки дар танзими сиёсати ҳарбӣ ва рушди фаъолияти низомӣ кишвар нақши муассир гузоштаанд.

Дар ин самт баробари дигар санадҳои ҳуқуқӣ дар рушди сиёсати ҳарбӣ Ҷумҳурии Тоҷикистон доктринаи ҳарбии он нақши калидӣ дорад. Мақсади асосии таҳияи чунин ҳуҷҷати стратегӣ муттаҳидсозии тамоми неруи миллат дар замони озоишта ва даврони ҷанг буда, мувофиқ ба манфиати соҳаи ҳарбии мамлакат офарида шудааст. Таҳияи чунин санади ҳуқуқӣ-ҳарбӣ дар замони истиқлолият аҳамияти мудофиявӣ дошта, яке аз воситаҳои баланднамоии шуури худмудофиявӣ ва ватандӯстии ҳарбиёни кишвар мебошад. Чигунагии хусусияту моҳият ва вазифаҳои сиёсати ҳарбии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар он сабт гардида, ҳамчун санади сиёсӣ-ҳуқуқӣ аҳамияти стратегиро ба худ касб намудааст. Яъне, дарку омӯзиши доктринаи ҳарбии кишвар дар сатҳи умум вазифаи зарурии сиёсати ҳарбӣ буда, дар баланд гардидани ҳиссиёти ватандӯстии ҳарбиён ва мудофияи кишвар омили муҳим ба ҳисоб меравад.

Сиёсати ҳарбӣ ва қувваҳои мусаллаҳи кишвар дар асоси санаду меъёрҳои дигари ҳуқуқӣ низ сарчашма мегиранд. Яке аз қисматҳои муайянкунандаи асосҳои ҳуқуқии сиёсати ҳарбии кишварро Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи мудофия» ташкил менамояд. Санади мазкур асосҳои ташкилии мудофияи Ҷумҳурии Тоҷикистон, ваколатҳои мақомоти ҳокимияти давлатӣ ва мақомоти ҳудудоракунии маҳаллӣ, қорхонаҳо, муассисаҳо, ташкилотҳо, шахсони мансабдор ва шахрвандонро дар соҳаи мудофия таъмину муайян мекунад. Мудофия яке аз вазифаҳои муҳимтарини давлат буда, вазифаи асосиаш ҳимояи марзу бум ва ҷомеа ба ҳисоб меравад.

Ҳамзамон ба рушди асосҳои ҳуқуқии сиёсати ҳарбии кишвар Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи қувваҳои мусаллаҳ» саҳми муассир гузоштааст. Қонуни мазкур пурра ба фаъолияти қувваҳои мусаллаҳ бахшида шуда, аҳамияти мустақилу ҳуқуқии байналмилали доштан ва дорои қувваҳои мусаллаҳи худ будани Тоҷикистонро ифода менамояд. Қонуни мазкур асосҳои ҳуқуқӣ, таъйинот, вазифаҳо, ҳайат, принципҳои ташкилӣ ва фаъолияти қувваҳои мусаллаҳи Ҷумҳурии Тоҷикистонро муайян менамояд. Тибқи ин қонун қувваҳои мусаллаҳи Ҷумҳурии Тоҷикистон ташкилоти ҳарбии давлатӣ буда, асосҳои мудофияи Ҷумҳурии Тоҷикистонро, ки он барои муҳофизати мусаллаҳонаи истиқлолият ва тамомияти арзии он таъин гардидааст, ташкил медиҳад.

Ҳастии тамоми санаду меъёрҳои дигари ҳарбӣ ифодагари фаъолияти расмӣ низомӣ кишвар буда, муайянкунандаи самти дохилӣ ва хориҷӣ сиёсати ҳарбӣ ба ҳисоб мераванд.

Боби сеюми рисола - **“Ҳамкорӣҳои ҳарбии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва дурнамои он”** аз ду зербоб иборат мебошад. Дар ин боб, муаллиф раванди рушду таҳкими ҳамкорӣҳои ҳарбии Ҷумҳурии Тоҷикистон атрофи СХШ ва СААД, инчунин таҳкими ҳамкорӣҳои дучонибаи ҳарбӣ бо кишварҳои минтақаро баррасӣ намуда, натиҷаи мусбии ин ҳамкорӣҳо ва дурнамои онро таҳлил намудааст.

Дар зербоби якуми боби сеюм – **“Ҳамкорӣҳои ҳарбии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар доираи созмонҳои минтақавӣ ва глобалӣ”** муаллиф густариши ҳамкорӣҳои ҳарбии Ҷумҳурии Тоҷикистонро атрофи СХШ ва СААД равшану возеҳ муайян намудааст.

Яке аз имкониятҳои босамари сиёсати ҳарбии Тоҷикистонро дар ин раванд вусъат додан ва тавсеа бахшидани ҳамкорӣҳои ҳарбӣ атрофи созмонҳои ҳарбӣ-амниятӣ минтақавӣ ва глобалӣ мебошад. Ҳадафи сиёсати ҳарбии Ҷумҳурии Тоҷикистон на танҳо таъмини суботи оромии дохилӣ, балки ҳамгирӣ дар фазои амниятӣ кишварҳои минтақа ба шумор меравад. Муташанничи олам аз сиёсати ҳарбии Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳамкорӣҳои муштаракӣ ҳариро бо кишварҳои дуст дар доираи СХШ ва СААД зарур медонад. Мушкilotи асосиро дар ин самт мавқеи ҷойгиршавии Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки аз як тараф онро кишварҳои бехатару ороми Осиёи Марказӣ ва аз ҷониби дигар кишварҳои ноором ва хатарноки минтақа ихота менамояд, ташкил медиҳад. Ҷойгиршавии географӣ аз Тоҷикистон пойдеории Қувваҳои Мусаллаҳ ва тақмили ҳамкорӣҳои густурдаи ҳарбии онро ҳамчун узви бевоситаи СХШ ва СААД талаб менамояд.

Самти фаъоли ҳамкорӣҳои ҳарбӣ-сиёсии Ҷумҳурии Тоҷикистон-ро бо СХШ густариши муносибатҳо дар самти экстремизм ва терроризм ташкил менамояд. СХШ аз оғози фаъолияти хеш дар минтақа ба мубориза алайҳи терроризм, ҷудоандозӣ ва ифротгарӣ дар Осиёи Марказӣ диққати ҷиддӣ меод. Ба андешаи Вазири умури хориҷии Чин [Тан Сясюаня](#) “Ин аввалин ташкилоти байналмилалӣ мебошад, ки ғояи мубориза бар зидди терроризмро асоси фаъолияти хеш қарор додааст”¹. Дар доираи он кишварҳои узв ба афзоиш додани ҳалли низоҳҳои дохилӣ, ноил шудан ба ризоияти милли, мустаҳкамнамои сиёсати ҳарбӣ, мубориза бар зидди ифротгарӣ ва маводи муҳаддирро тақвият хоҳанд

¹ Комиссина, И.Н. Шанхайская организация сотрудничества. [Текст] /И.Н. Комиссина, А.А. Куртов //Россия в Азии: проблемы взаимодействия: сборник статей. – М.: Изд-во Российского института стратегических исследований. 2006. – С. 251.

бахшид. Пайвастаги Тоҷикистон атрофи СХШ бо мақсади таъмини сулҳ, оромӣ, шукуфой ва суботи ин минтақа мебошад¹.

Тағйирёбии фазои геополитикии олам Ҷумҳурии Тоҷикистонро водор намуд, ки бахри вусъат додани муносибатҳои ҳарбӣ ва таъмини амнияти дохилию минтақавӣ шомили СААД гардида, дар суботи ин фазои геополитикии сахмгузор бошад. Тоҷикистон ҳамчун узв ва қисми ҷудонапазири ин созмони ҳарбӣ, аз марҳилаи аввал ҳамкориҳо бо СААД идомаи рушди муносибатҳои ҳарбӣ-мудофиавии хеш пазируфтааст. Ҳузури Ҷумҳурии Тоҷикистон дар СААД аҳамияти стратегию амниятиро дар худ касб намудааст. Ҳамкориҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон дар доираи ин созмони бузурги ҳарбӣ ҳам ба манфиати кишвар ва ҳам ба манфиати дигар аъзоёни он мебошад. Самти берунии сиёсати ҳарбии Тоҷикистон дар ҳамоҳангӣ бо созмони ҳарбии минтақавӣ СААД доираи васеи масъалаҳоро дар бар мегирад.

Таҳкими ҳамоҳангии сиёсати ҳарбии Ҷумҳурии Тоҷикистон бо кишварҳои узв дар доираи СААД ва СХШ ба хоҳири таъмин намудани амнияти суботи ин фазои геополитикӣ мебошад. Ҳамзамон масъалаи муборизаи ғоявии қувваҳои ғайридемократӣ исломгарой дар ШМ ва васеъшавии хатарҳои он ба минтақа мушоҳида мегардад.

Дар зербоби дуҷуми боби сеюм – **“Масъалаҳои пешомадҳои рушди ҳамкорихои ҳарбию саноатии Ҷумҳурии Тоҷикистон”** муаллиф таҳкиму густариши ҳамкорихои ҳарбию саноатии Ҷумҳурии Тоҷикистон бо кишварҳои минтақаро муайян намудааст.

Бо дарназардошти вазъияти мураккаби ҳаҷонӣ Тоҷикистонро зарур аст ба рушди ҳамкорихои ҳарбию саноатӣ манфиат тавачҷуи зиёд дошта бошад. Ҷумҳурии Тоҷикистон дар таҳкими ҳамкорихои ҳарбӣ бо шарикони стратегии худ устувор буда, онро ҳамчун омили мудоғи аз ҳама гуна хатару таҳдидҳо ба роҳ мондааст. Ҳадафи сиёсати ҳарбии Ҷумҳурии Тоҷикистонро дар ин самт тақмил додани нуруи Қувваҳои Мусаллаҳ ва иқтидори мудоғиавии он бо роҳи рушди ҳамкорихои судманд бо шарикон ташкил менамояд.

Вазъи номусоиди минтақа аз сиёсати ҳарбии Ҷумҳурии Тоҷикистон таҳкими ҳамкорихои низомиро талаб менамояд. Рушду таҳкими чунин ҳамгироии ҳарбӣ ба таъмини суботи оромии Тоҷикистон ва фазои амниятии кишварҳои минтақа анҷом дода мешавад. Зеро аз лиҳози геополитикӣ Ҷумҳурии Тоҷикистонро аз як тараф, кишварҳои бехатару ороми Осиёи Марказӣ ва аз ҷониби дигар, онро кишварҳои ноором ва хатарноки минтақа ҳамсоғӣ менамоянд. Ин омили географӣ зарурати пурқувват намудани сиёсати ҳарбии Тоҷикистон ва таҳкими ҳамкорихои

¹ Болятко, А.В. Шанхайская организация сотрудничества: к новым рубежам развития. [Текст] /А.В. Болятко // Шанхайская организация сотрудничества: к новым рубежам развития: Материалы кругл. стола. – М.: Ин-т Дальн. Вост. РАН, 2008. – С. 12 – 41. [Электронный ресурс]. – Режим доступа:<https://ru.wikipedia>.

ҳарбӣ дар ин самтро талаб менамояд.

Ҳамкорӣҳои ҳарбии Ҷумҳурии Тоҷикистон ба меъёрҳои низомии кишварҳои минтақа муҳолифат накарда, дар доираи манфиатҳои онҳо ба роҳ монда шудааст. Ҷумҳурии Тоҷикистон ба ягон кишвари минтақа муносибати душманӣ надошта, ҷамоҳангии ҳарбии ҳешро дар фазои муносибатҳои сулҳҷӯена пиёда намудааст. Аз марҳилаҳои нахуст то ба имрӯз ҳамкорӣҳои ҳарбии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар доираи чунин ҷанбаҳо рушду нумӯ меёбанд:

- бо ягон давлат ҳамчун душмани худ муносибат накардан;
- бар зидди дигар давлатҳо қувваи ҳарбии ҳешро истифода набурдан, ба ҷузъ аз таҷовузи марзу бум ва кишвар;
- ба давлатҳои ҳамсоя даъвои ҳудудӣ ва дигар намуди даъво надоштан;
- баҳри пешгирии муноқишаҳои ҳарбӣ бо дигар кишварҳои минтақа ҳамкорӣ намудан ва ғайра.

Ҳамкорӣҳои ҳарбии Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳамчун қисми таркибӣ ва ҷудонашавандаи сиёсати ҳарбии давлат дар натиҷаи вусъат ёфтани муносибатҳои тарафайн бо кишвари бузурги минтақа Федератсияи Россия ба роҳ монда шудааст. Тоҷикистон ҳамчун кишвари мустақил дорои низоми ҳарбии дар ҳолати рушд қарордошта мебошад. Зарурат ба дастгирӣ ва ҳамкорию шарикӣ ҳарбӣ бо ин кишвари абарқудатро ҳадафӣ сиёсати ҳарбии ҳеш қарор додааст.

Россия баҳри азбайнбарии мушкilotи ҳарбии Тоҷикистон дар қиёс бо дигар кишварҳои ОМ нуфузу эътибори бештарро соҳиб гардидааст. Аз лиҳози геополитикӣ барои Федератсияи Россия ва пештар барои ИҶШС, нигоҳдории ин минтақа аҳамияти муҳими стратегиро ба худ касб намуда буд. Ҳамкорӣҳои ҳарбии Россия дар пасдории сулҳу суботи Тоҷикистон басо муҳим арзёбӣ мегардад. Федератсияи Россия наметавонист дар парешонии ин кишварҳо, бахусус Ҷумҳурии Тоҷикистон бетараф бошад. Аз моҳи феввали соли 1993 дар қаламравчи Ҷумҳурии Тоҷикистон боқӣ мондани дивизияи 201-уми Федератсияи Россия нишоне аз ҳамкорӣҳост. Ҳамкорӣҳои ҳарбии миёни Ҷумҳурии Тоҷикистону Федератсияи Россия ҳамчун кишварҳои шарикӣ стратегӣ вижагӣҳои ба худ хос дошта, ба манфиатҳои ҳарду тараф анҷом дода мешавад. Сиёсати ҳарбии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар ҳамкорӣҳои ҳарбӣ бо Россия метавонад вусъат ёбад. Ҳузур доштани базаи ҳарбии Россия ва созишномаҳои дарозмуддат миёни Тоҷикистону Россия ба манфиати ҳар ду ҷониб буда, воситаи мустаҳкам гардидани сиёсати ҳарбӣ ва мудоғибаи сарҳадӣ он мебошад.

Аз ин рӯ, ҳадафӣ стратегӣ сиёсати ҳарбии Тоҷикистонро такмил додани масъалаҳо ва пешомади ҳамкорӣҳои ҳарбию саноатӣ бо кишварҳои минтақа ташкил дода, баҳри фароҳам овардани шароити ҳарбӣ, хусусан навсозии мадели ҳарбӣ-техникӣ, фаъолият дар доираи

созмонҳои ҳарбӣ-амниятӣ, ки ба танзими масъалаҳо равона гардидаанд ва ташкили механизми нави ҳарбӣ-саноатии Қувваҳои Мусаллаҳ мебошад, ки ба бартараф намудани ҷангу низоъҳо ва пешгирии терроризми байналмилалӣ нигаронида шудааст.

Дар хулоса натиҷаи тамоми тадқиқотҳои асосии фаслу бандҳои рисола дарҷ гардидааст.

I. Натиҷаҳои асосии илмӣ диссертатсия

Дар натиҷаи таҳлили илмӣ сиёсати ҳарбии Ҷумҳурии Тоҷикистон: моҳият ва хусусиятҳои асосӣ, пешниҳоди чунин хулоса ва тавсияҳо лозим дониста мешавад:

Омӯзиши моҳият ва хусусиятҳои сиёсати ҳарбии Ҷумҳурии Тоҷикистон ба мо имкон медиҳад, ки чунин хулосаҳоро натиҷагирӣ намоем:

– сиёсати ҳарбӣ ҳамчун баҳши мудофиавии давлатӣ ва соҳаи махсуси фаъолияти низомӣ буда, дар заминаи таълимоти ҳарбӣ, қонунҳои ҳарбӣ ва консепсияҳои низомӣ таҳия ва натиҷагирӣ карда шудааст. Моҳияти онро маҷмӯи падидаҳои сиёсӣ-ҳарбӣ ташкил менамоянд, ки ба идораи бевоситаи мақомоти низомӣ ва танзими фаъолияти субъектҳои ҳарбӣ равона карда шудааст. Ҳадафи сиёсати ҳарбӣ пеш аз ҳама, қобилияти ҳифзу нигоҳдории давлат, истиқлолият ва тамомияти арзии он аз хатару таҳдидҳои ногаҳонӣ мебошад. Таҳлили илмӣ-назариявӣ мафҳум ва хусусиятҳои сиёсати ҳарбӣ собит менамоянд, ки ҳадафи он мустақкам намудани Қувваҳои Мусаллаҳ, дифои марзу буми Ватан ва таъмини суботи оромӣ дар кишвар мебошад;

– сиёсати ҳарбӣ ҳамчун як ҷузъи ҷудонопазири сиёсати давлатӣ дорои имкониятҳоест, ки пеш аз ҳама ба танзими Қувваҳои Мусаллаҳ ва таъмини амнияти ҳарбии кишвар равона гардидааст. Амнияти ҳарбӣ яке аз таркибҳои асосии сиёсати ҳарбӣ буда, воситаи безарар ва ё аз байн бурдани ҳама гуна хатарҳо ба Қувваҳои Мусаллаҳ мебошад. Амнияти ҳарбӣ ҳамчун қисми таркибии сиёсати ҳарбии давлат ба ошкорсозии ҳучуми ногаҳонӣ ва бартарафсозии мушкilotи ҳарбии кишвар сафарбар карда шудааст. Сиёсати ҳарбӣ дар таҳкими амнияти ҳарбӣ ҳамчун баҳши асосӣ вазифадор буда, доир ба таҳдидҳои низомӣ, пешгирии хатарҳои ҳарбӣ, баланд бардоштани имкониятҳои мудофия ва дурнамои он тадбирҳои зарурӣ меандешад. Дар ин раванд яке аз ҳадафҳои амнияти ҳарбиро ҳамчун асоси сиёсати ҳарбӣ дар низоми давлатдорӣ бартарафсозии хатарҳои хусусияти маҳфидоштаи ҳарбӣ ташкил менамояд; [1 М]

– ҳадафи омӯзиши мавзӯро раванди ташаккул ва таҳкими сиёсати ҳарбии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар давраи истиқлолияти давлатӣ ташкил медиҳад, ки моҳияти ба худ хос дошта, дорои ҷанбаҳои таърихӣ-сиёсӣ ва мудофиявӣ мебошад. Раванди таҳлили масъала дар ин самт нишон дод, ки раванди ташаккул ва таҳкими сиёсати ҳарбии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар давраи истиқлолият марҳилаҳои гуногуни ташаккул дошта, дорои

хусусиятҳои ба худ хос мебошад. Дар рушди муосири сиёсати ҳарбии кишвар марҳилаҳои ташаккули саҳми асосӣ дошта, нақши калидӣ дорад. Ҳар як марҳалаи ташаккул дорои мазмуни ба худ хос буда, дар рушди соҳавии низомӣ кишвар таъсири мусбӣ расонидааст. Раванди ташаккул ва таҳкими сиёсати ҳарбии Ҷумҳурии Тоҷикистон аз марҳилаи аввали он вобастагии зиёд дорад. Он ба таъсисёбии Вазорати муҳофизоти Ватан, Қуваҳои Мусаллаҳ ва ҷузъи томи низомии кишвар рост меояд. Идораи ҳарбии кишвар тамоми таҷриба ва малакаҳои маҳорати касбӣ-мудофиавии ҳешро дар марҳилаи аввал пайдо намуда, ҳамчун давраи рушди сиёсати ҳарбии Ҷумҳурии Тоҷикистон пазируфта шудааст. Дар рушди таҳкими сиёсати ҳарбии Ҷумҳурии Тоҷикистон самтҳои асосии он таъсири назаррас дошта, натиҷаи илмӣ ҳешро пайдо намудааст. Ҳам сати дохилӣ ва ҳам хориҷии инкишофи сиёсати ҳарбии Ҷумҳурии Тоҷикистон ба таҳкиму густариши Қувваҳои Мусаллаҳ ва масъалаҳои низомие пайваست мебошанд, ки ба ҳифзи манфиатҳои миллии давлат равона карда шудааст. Сиёсати ҳарбии Ҷумҳурии Тоҷикистон ба мукамалгардии самтҳои рушд он тавачҷуҳ махсус намуда, мазмуни онро ба манфиатҳои миллий ва суботи оромии кишварҳои минтақа мувофиқ таҳия намудааст. Омӯзишу таҳқиқи марҳилаҳо ва самтҳои инкишофи сиёсати ҳарбии Ҷумҳурии Тоҷикистон нишон медиҳад, ки он ба таъмини суботи оромии кишвар, пешгирии ҷангро, муҳофизати марзу буми кишвар таъваму гардидааст. Барои Тоҷикистони соҳибистиклол рушди таҳкими сиёсати ҳарбӣ ҳамчун бахши муҳофизавии давлат зарур буда, ҳамчун воситаи таъмини сулҳу субот ва нигоҳдорӣ ҷомеа мавриди истифода қарор дода мешавад; [3 М]

– дар таҳкими сиёсати ҳарбии Ҷумҳурии Тоҷикистон хусусиятҳо ва заминаҳои инкишофи ҳарбию саноатии он нақши калидӣ дорад. Дар ин самт, яке аз хусусиятҳои хос ва заминаҳои асосии инкишофи сиёсати ҳарбии Ҷумҳурии Тоҷикистонро заминаҳои меъёриву ҳуқуқии ҳарбӣ ташкил менамояд. Моҳияти омӯзиши асосҳои меъёрӣ-ҳуқуқии сиёсати ҳарбиро доктринаи ҳарбӣ, қонуну низомномаҳои ҳарбӣ ва дигар санаду меъёрҳои ҳуқуқӣ-ҳарбии кишвар ташкил менамоянд. Дақиқан, моҳияти назариявӣ, сиёсӣ ва стратегӣ сиёсати ҳарбии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар доктринаи ҳарбӣ сабт гардидааст. Он ҳамчун ҳуҷҷати ҳарбӣ-сиёсӣ аз маҷмуи тадбирҳои расмӣ таркиб ёфта, самтҳои дохилӣ ва берунӣ инкишофи сиёсати ҳарбии Тоҷикистонро муайян менамояд. Ин санади ҳарбӣ-ҳуқуқӣ чора аз тадбири сиёсӣ буда, дар он ҷиҳати назариявӣ пешгирии ҳатари таҳдидҳои ҳарбӣ, муайян намудани стратегияи Қувваҳои Мусаллаҳ, ҳифзи манфиатҳои ҳаётан муҳими давлату ҷомеа муқаррар карда шудааст. Мазмуни аслии сиёсати ҳарбии Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки ба ҳеҷ як давлат ҳисси душманӣ надоштан ва ҳеҷ кишвари оламро душмани эҳтимолии ҳеш надониста, дар Доктринаи ҳарбии он сабт гардидааст. Ба рушди заминаҳои инкишофи ҳарбию саноатии Ҷумҳурии Тоҷикистон мавҷудияти санадҳои дигари меъерӣю

ҳуқуқӣ, аз кабили Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон “Дар бораи Қувваҳои Мусаллаҳ” ва Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон “Дар бораи муҳофизати аҳамияти стратегӣ дошта, ҳамчун санадҳои меъёрии ҳуқуқии сиёсати ҳарбии Ҷумҳурии Тоҷикистон эътироф гардидааст. Дар фаъолияти Қувваҳои Мусаллаҳ ва низомии кишвар ин санадҳо таъсири мусбӣ расонида, дар фаъолияти самараноки онҳо заминаи ҳуқуқӣ гардидаанд. Дар ин миён, сиёсати ҳарбии Ҷумҳурии Тоҷикистон инкишофи ҳешро дар асоси мавҷудияти ин санадҳои ҳуқуқӣ роҳандозӣ намуда, ба фаъолияти ҳамарӯзаи низомӣ дар кишвар заминаҳои қонунӣ мегузорад; [2 М]

– ба рушду инкишофи сиёсати ҳарбии Ҷумҳурии Тоҷикистон таҳким бахшидани самти ҳамкориҳо атрофи созмонҳои ҳарбӣ-амнияти минтақа масъалаи асосӣ маҳсуб меёбад. Ҷумҳурии Тоҷикистон узви ду созмони ҳарбӣ-амнияти минтақавӣ - СААД ва СҶШ мебошад. Ҷиҳати муайянкунандаро дар ин рағбанд узви ин созмонҳо будани Тоҷикистон ташкил менамояд, ки ҳузури он на танҳо манфиати миллӣ, балки ба манфиатҳои кишварҳои дигари минтақа равона карда шудааст. Ташрифи Тоҷикистон дар ин созмонҳо ба манфиати кишварҳои ОМ ва Россияву Хитой низ ағҷом меёбад. Ин пайвастагии ҳарбии Ҷумҳурии Тоҷикистон атрофи СҶШ ва СААД дар санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ, хусусан дар доктринаи ҳарбии он сабт гардидааст. Қайд гардидааст, ки самти ҳамти ҳамкориҳои ҳарбии Ҷумҳурии Тоҷикистон атрофи СААД ва СҶШ дар заминаи манфатҳои кишварҳои узви он ба амал меояд. Ҳузури Тоҷикистон дар ин созмонҳо ба хоҳири таъмини амнияти суботи кишварҳои аъзои он мебошад;

– ба таҳкиму рушди сиёсати ҳарбии Ҷумҳурии Тоҷикистон масъалаҳо ва пешомади ҳамкориҳои ҳарбии саноатии он нақши қалбдорона дорад. Дар раёфи масъалаҳои дохилӣ мушкilotи дигари сиёсати ҳарбии Тоҷикистонро пешомади масъалаҳои ҳарбии саноатӣ ифода менамояд. Омӯзиши ин паҳлуи масъала, ҳадафи дигари ҳамкориҳои ҳарбии Ҷумҳурии Тоҷикистон буда, ба таъмини амнияти миллӣ ва суботи оромии кишварҳои минтақа равона карда шудааст. Яке аз ҷамъбаҳои муҳими рушди пешомади ҳарбии саноатии Тоҷикистонро дар самт ҳамкориҳои ҳарбии он бо кишварҳои минтақа, хусусан давлатҳои абарқудрати минтақа ташкил менамояд. [5 М]

– самти стратегии сиёсати ҳарбии саноатии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва пешомади он ба манфиатҳои низомии кишварҳои минтақа, бахусус бо Федератсияи Россия қавӣ мебошад. Моҳияти чунин муносибатҳои ҳарбӣ-саноатии Ҷумҳурии Тоҷикистонро наздикии шарикии ҳарбии он Федератсияи Россия ташкил менамояд. Ҳасти саноати ҳарбии Тоҷикистон, ки аз истеҳсолоти техникӣ ва ашёҳои низомӣ иборат аст, дар иртиботи Россия арзи вучуд дорад. Масъала ва пешомади ин ҳамкориҳои саноати миёни ин ду кишвари шарикӣ стратегӣ аз солҳои

аввали истиқлол ҳусни тафохум бахшидааст. Чунин мазмуни ҳамкорихои Тоҷикистон Россия дар санадҳои меъёрӣ, хусусан дар доктринаи ҳарбии он сабт гардидааст. Таҳлили ҳамачонибаи афзалиятнокии ҳамкорихои ҳарбӣ- сиёсӣ миёни Тоҷикистону Россия дар қиёс бо кишварҳои дигари узви СААД ва СШҶ чихати фарқкунанда дошта, дар шароити муосир манфиатҳои тарафайнро ба худ касб намудааст. [6 М] Дар амал татбиқ гаштани ҳамкорихои ҳарбӣ-саноати дар ин фазо, ба рушди минбаъдаи муносибатҳои ҳарбии ин ду кишвари шарик мусоидат менамояд.

Тавсияҳо оид ба истифодаи амалии таҳқиқот:

1. Сиёсати ҳарбӣ бахши асосӣ ва қисми ҷудонопазири сиёсати давлатӣ буда, бевосита ба ҳимояи кишвар ва дифои марзу буми он равона карда шудааст. Таҳлилу омӯзиши ҳамачонибаи сиёсати ҳарбӣ ҳамчун воситаи рушди заминаҳои илмӣ-методологии ҳарбӣ-гардида, ба баландгардии шуури худмудофиявии онҳо мусоидат менамояд. Фароҳам овардани заминаҳои назариявӣ-методологии омӯзиши мафҳуми хусусиятҳои сиёсати ҳарбӣ аҳамияти стратегӣ дошта, дар ҳифзи ҷомеа ва яқпорчагии марзу бум, инчунин суботи оромии Ватан заминаҳои таълимӣ-касбӣ меғузорад. Омӯзиши сиёсати ҳарбӣ, мафҳум, моҳият ва виаҷаҳои он имкон медиҳад, ки самаранокии фаъолияти низомӣ-ва хизмат ба Ватан баланд бардошта шавад.

2. Амнияти ҳарбӣ барои дар амал татбиқ намудани тавсияҳои муфид ба рушди соҳаи низомии давлат мусоид буда, бо мақсади пешгирии хатарҳо ва мудофияи кишвар роҳандозӣ мегардад. Амнияти ҳарбӣ танҳо ба пешгирии таҳдидҳои ногаҳонӣ ва таъмини мудофияи марзу буми кишвар равона карда шудааст. Таҳқиқи омӯзиши хатарҳои ҳарбӣ-сиёсӣ ва шакли намудҳои гуногуни он зарурат пеш меорад, ки ба маҷмӯи тадбирҳо оид ба пешгирии таҳдидҳо дар ҷомеа ва баланд бардоштани имкониятҳои мудофиявии кишвар тавачҷуҳи хосса зоҳир намоём. Яке аз воситаи таъмини амнияти ҳарбиро нерумандии Қувваҳои Мусаллаҳ ташкил намуда, ҳамчун объекти асосии сиёсати ҳарбӣ ва неруи мудофиявӣ дар низомии давлатдорӣ ба ҳисоб меравад. Ҳадафи аслии амнияти ҳарбиро тайёр намудани Қувваҳои Мусаллаҳ ва доимо дар ҳолати омодабош қарор доштани он ифода менамояд.

3. Вазъи олами башарӣ муташанниҷ буда, аз Тоҷикистони тозаистиқлол сиёсати ҳарбии марказиятнокро талаб менамояд. Мақсади стратегии сиёсати ҳарбии Ҷумҳурии Тоҷикистонро таҳкими артиши миллӣ ва ҷузъу томи Қувваҳои Мусаллаҳ ташкил менамояд. Ба сиёсати ҳарбии Тоҷикистон зарур аст, ба таъмини низомии махсуси талаботҳо оид ба ҷавонони даъватшаванда ба сафи артиши миллӣ тавачҷуҳи хосса зоҳир намоём. Сатҳу сифати қушунҳои мусаллаҳ аз ҷигунагии тарбияи ҳарбӣ-ватандӯстии шаҳрвандон сарчашма мегирад. Яке аз самтҳои таъсирбахши сиёсати ҳарбиро усули сайқал додани шуури худмудофиявии шаҳрвандон ва дар рӯҳияи ватандӯстӣ тарбия намудани Қувваҳои Мусаллаҳ ташкил менамояд. Дар рушду таҳкими сиёсати

ҳарбии Тоҷикистон баланднамоии ҳисси ватандӯстии шахрвандон дар мудофияи Ватан нақши калидӣ дорад. Дар ин раванд бояд таваҷҷуҳи бештар ба ҷавонони даъватшаванда ба артиши миллӣ ва зиёд намудани шумораи дода шавад.

4. Хусуситҳо ва заминаҳои ҳуқуқии инкишофи сиёсати ҳарбии Ҷумҳурии Тоҷикистон аз ҳастии санаду меъёрҳои ҳуқуқии ҳарбӣ вобастагии қавӣ дорад. Меъёрҳои ҳуқуқӣ-ҳарбӣ паҳлуи муҳимми сиёсати ҳарбии Ҷумҳурии Тоҷикистонро ташкил намуда, ба рушди минбаъдаи соҳаи ҳарбӣ ва таълими Қувваҳои Мусаллаҳ таъсири мусбӣ мерасонад. Таҳияи санаду меъёрҳои ҳуқуқии сиёсати ҳарбӣ ба рафъи мушкилиҳои соҳаи ҳарбӣ мувофиқ таҳия мегарданд. Сиёсати ҳарбии Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳамчун мақомоти мудофиявӣ ба ҳимояи марзу бум сафарбар гардида, дар асоси меъёрҳои ҳуқуқии зарурӣ ба низом дароварда мешавад.

5. Ҷумҳурии Тоҷикистон ба хоҳири таъмин намудани амнияти суботи минтақа ба таҳкими ҳамохангии ҳарбӣ-сиёсии бо кишварҳои дигар дар доираи СААД ва СҶШ сафарбар гардидааст. Ҷумҳурии Тоҷикистон бо ин кишварҳо ҳамкориҳои бардавомии гуногунсамт дошта, атрофи СААД ва СҶШ будани хешро идомаи ҳамгироии ояндаи ҳарбӣ мепиндорад. Тамоми самтҳои рушди ҳамкориҳои ҳарбӣ сиёсии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар шароити муосир ба пешгирӣ ва безаргардонии ҳама гуна таҳдидҳои ҳарбӣ ба кишварҳои минтақа, хусусан аъзоёни СААД ва ШОС равона карда шудааст. Тоҷикистон аз вазъият ва шароитҳои хуби худ дар доираи СҶШ ҳаматарафа истифода намуда, ба рушди муносибатҳои ҳарбии кишварҳои аъзои ин созмонҳо мусоидат намуда, аз ин муносибатҳои ҳарбӣ манфиатдор аст.

6. Сиёсати ҳарбӣ Ҷумҳурии Тоҷикистон ва рушди ҳамкориҳои ҳарбию саноатӣ на танҳо ба мудофияи кишвар ва хифзи истиклолият, балки ба таъмини амнияти суботи кишварҳои минтақа равона карда шудааст. Пешомади ҳамкориҳои ҳарбӣ-саноати Ҷумҳурии Тоҷикистон дар доири муносибатҳои шарикӣ бо кишварҳои бузурги минтақа сурут гирифта, ба баланд бардоштани маҳорати касбии ҳарбиён, омода намудани ҳайати шахсии Қувваҳои Мусаллаҳ ва такмил додани донишҳои сиёсӣ-ҳарбии низомӣ-таълимӣ тавбаъ гардидааст. Таҳкими муносибатҳои мутақобилан судманд ҳарбию саноатӣ бо ҳамаи кишварҳо ва ба роҳ мондани сиёсати муносибу шарикӣ ҳарбӣ бо Федератсияи Россия ҳадафи асосии сиёсати ҳарбии Тоҷикистон мебошад. Такмили созишномаҳои дучониба ва бисёрҷонибаи бо ин кишвари абарқудрат ва истифода намудан аз нерӯу имкониятҳои ҳарбӣ-саноатии он ба манфиати қор аст. Ин ташаббус ба такмили қисми ҳарбӣ-саноатии кишвар, навсозии иқтисодии мудофиявии низомӣ-таълимӣ ва баланд намудани имкониятҳои иқтисодии Ҷумҳурии Тоҷикистон мусоидат менамояд. Дар асоси захираҳои ҳарбию саноатӣ Ҷумҳурии Тоҷикистон метавонад, ба

ташкили механизми қувваҳои махсуси ҳарбие, ки ба бартараф намудани ҷангу низоъҳо ва пешгирии хатару низоъҳои муосир истодагарӣ намояд.

ИНТИШОРИ НАТИҶАҲОИ АСОСИИ ТАҲҚИҚОТ

Мазмун асосии диссертатсия дар мақолаҳои илмие, ки дар маҷаллаҳои тақризшавандаи тавсиянамудаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон инъикоси худро ёфтааст:

[1-М] Мусоев Ш. М. Асосҳои ҳуқуқии сиёсати ҳарбии Ҷумҳурии Тоҷикистон: моҳият ва мазмуни он [Матн] /Ш. М Мусоев //Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. – №4 (8) 2016. – С. 304-309. ISSN 2413 – 5151.

[2-М] Мусоев Ш. М. Сиёсати ҳарбӣ ва хусусиятҳои хоси он дар шароити Тоҷикистони соҳибистиклол [Матн] /Ш. М Мусоев //Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. – № 2(4) 2017. – С. 319-324. ISSN 2413 – 5151.

[3-М] Мусоев Ш. М. Сиёсати ҳарбии ҳамчун омили асосии амнияти ҷомеа [Матн] /Ш. М Мусоев //Ахбори Академияи илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон. – №4 (6) 2017. – С. 156-162. ISSN 2076 – 2569.

[4-М] Мусоев Ш. М. Сиёсати ҳарбии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва тамоюлҳои рушди он [Матн] /Ш. М Мусоев //Ахбори Академияи илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон. – №3 (247) 2017. - С 76-84. ISSN 2076 – 2569.

[5-М] Мусоев Ш. М. Самтҳои асосии сиёсати ҳарбии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар замони истиқлол [Матн] /Ш. М Мусоев //Ахбори Академияи илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон. – №2 (247) 2018. – С 87-91. ISSN 2076 – 2569.

[6-М] Мусоев Ш. М. Сиёсати ҳарбӣ ҳамчун омили муҳимми таъмини сулҳ ва бехатарӣ дар шароити истиқлол [Матн] /Ш. М Мусоев //Ахбори Академияи илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон. – №4 (253) 2018. – С 64 -70. ISSN 2076 – 2569.

**ТАДЖИКСКИЙ ТЕХНИЧЕСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ ИМ.
АКАДЕМИКА М.С. ОСИМИ**

УДК: 343. 337 (575. 3)

На правах рукописи

ББК: 66. 4 (08) (2Т)

М- 91

МУСОЕВ ШУХРАТ МАХМАДИЕВИЧ

**ВОЕННАЯ ПОЛИТИКА РЕСПУБЛИКИ ТАДЖИКИСТАН:
СУЩНОСТЬ И ЕЕ ОСОБЕННОСТИ**

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т

**диссертации на соискание ученой степени
кандидата политических наук по специальности 23.00.02 –
Политические институты, процессы и технологии
(политические науки)**

Душанбе – 2022

**Работа выполнена на кафедре общественных наук Таджикского
технического университета им. академика М.С. Осими**

Научный руководитель:	Шоисматуллоев Шоназар – доктор социологических наук, профессор, член корреспондент НАНТ.
Мукарризони расмӣ:	Шамолов Абдувохид Абдуллоевич – доктор философских наук, профессор кафедры философия и политологии ТРСУ Амиров Толиб Шарипович – кандидат политических наук, старшие преподавателя кафедры политологии ТГПУ имени С. Айни
Муассисаи пешбар:	Таджикский государственный университет коммерции

Защита состоится «13» января 2023 года в «15⁰⁰» часов на заседании Диссертационного совета 6Д.КОА–001 при Таджикском национальном университете (734025, г. Душанбе, Буни Хисорак, учебный корпус 15, www.tnu.tj, e-mail: tgnu@mail.tj. Тел. +992 919 60 69 66).

С диссертацией можно ознакомиться на сайте www.tnu.tj и в научной библиотеке Таджикского национального университета по адресу 734025, г. Душанбе, пр. Рудаки, 17

Автореферат разослан «____» _____ 2022 года

И.о. ученого секретаря
Диссертационного совета,
доктор исторических наук

Акрами З.И.

ВВЕДЕНИЕ

Актуальность темы диссертационного исследования. Изменения политического и геополитического обстановки, нестабильность в современном мире, напряженность в ряде стран Ближнего и Среднего Востока вынуждают новые независимые государства проводить военную политику для обеспечения безопасности и защиты своих национальных интересов, а также принять необходимые меры в этом направлении. Влияние названных факторов можно наблюдать и в стран Центральной Азии (далее ЦА). После приобретения государственной независимости в Республики Таджикистан, разжигалась гражданская война. Наряду с другими факторами, обороноспособности страны были слабыми и стала необходимость усиления централизованной военной политики и создания Национальных вооруженных сил. Таким образом, в контексте усложнения обстановки в мире и регионе, обеспечение безопасности и стабильности, мира, национальной обороны, укрепление военной политики и создание национальной армии, стали основными приоритетами Республики Таджикистана. Потому что единственным фактором обеспечения стабильности и защиты границ страны была национальная армия, отвечающая современным требованиям.

Основатель мира и национального единства – Лидер нации, Президент Республики Таджикистан Эмомали Рахмон в своем Послании Маджлиси Оли Республики Таджикистан подчеркнул, что «Проблема защиты национальных и государственных интересов. Геополитическая проблема и Следует учитывать острую конкуренцию между сверхдержавами, так как очень важным фактором является то, что государственная независимость находится под влиянием глобализации. Единственная цель политики в этом процессе – усилить обороноспособность вооруженных сил, за которой необходимо следить перед лицом меняющихся форм оппозиции и новых типов угроз безопасности».¹

Действительно, основное направление военной политики в тогдашнем сложном периоде, было сосредоточено только на защите независимости и защите границы, а ее главной целью было предотвратить политическую трагедию страны и как можно скорее положить конец гражданской войне. После завершения переходного периода военной политики Республики Таджикистан, стало необходимо укрепить научно-методической и учебно-профессиональной базы военной сферы страны.

Таким образом, с учетом вышеизложенного актуальность выбранной темы определяется следующими факторами:

- военная политика в настоящее время является одно из важнейших направлений обороны и средство обеспечения безопасности каждой суверенной страны;
- изучение понятий, сущности и оборонных аспектов военной политики приобретает теоретическое и практическое значение с научной точки зрения;
- научный анализ основных этапов и направлений развития военной

¹ Послание Президента Республики Таджикистан, Лидера нации уважаемого Эмомали Рахмона Маджлиси Оли Республики Таджикистан Душанбе, 26.12.2019. [Электронный ресурс]. URL: <http://www.president.tj/node/19088> (День обращения: 20.01.2020.)

политики Республики Таджикистан имеет большое значение в научной школе политологии страны;

- научная значимость исследования заключается в том, что изучение военной политики осуществлено на основе правовых источников в этой области - Военная доктрина Республики Таджикистан¹, Закон Республики Таджикистан «Об обороне»,² Закон Республики Таджикистан «О Вооруженных силах»³ и т. Принятие необходимых нормативных актов в военной сфере были необходимыми, так как Республика Таджикистан после приобретения государственной независимости столкнулась с серьезными трудностями. Поэтому изучение правовых источников военной политики, является основой развития данной области и требует научного анализа;

- политические изменения в конце XX века - распад Советского Союза (далее - СССР), обретение политической независимости, - привлекли внимание экспертов военной политики к поиску современных и доступных способов военной политики для обеспечения национальной безопасности;

- геополитические изменения в мире, мировая нестабильность и развития конфликтов в ряд стран Ближнего и Среднего Востока вынуждают каждую независимую страну укрепить свою военную политику;

- в диссертации также рассматривается военная политика Республики Таджикистан как политический и правовой гарант национальной обороны страны;

- наряду с активизацией негативных глобальных явлений, таких как международный экстремизм и терроризм, обострение конкуренции между государствами за природные и экономические ресурсы, требует усилить сотрудничества Республикой Таджикистан с другими странами в области военной политики;

- суть военной политики страны можно понимать не только как средство предотвращения войн, но и как политический сектор, непосредственно направленный на защиту национальных интересов и государственной независимости.

Степень изученности проблемы. Проблема военной политики государства, укрепления Вооруженных Сил страны, а также возможности ее применение находятся в центре внимания ученых и исследователей. Исследователи в основном обратили свое внимание на истории военной политики и этапы ее развития. До сегодняшнего дня в Республике Таджикистан, к сожалению, не защищена не одна диссертация и не опубликованы исчерпывающие материалы по этой тематике в период независимости. Но в научных кругах страны, существуют научные статьи и информационные материалы о различных аспектах военной политики,

¹ Доктринаи ҳарбии Ҷумҳурии Тоҷикистон ш.Душанбе, 3-октябри соли 2005. № 103. (Аҳбори Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон, дар бораи тасдиқи Доктринаи ҳарбии Ҷумҳурии Тоҷикистон. 03.10.2005. №103. – С. 6.

² Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи мудофия», ш. Душанбе, аз 4 ноябри соли 1995, //Аҳбори Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон, 4.11.1993. №14. - С. 28.

³ Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи Қувваҳои Мусаллаҳи Ҷумҳурии Тоҷикистон», ш. Душанбе, аз 14 декабри соли 1993, №316. //Аҳбори Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон, 14. 12.1993. №316. – С. 45.

развития оборонных структур, правоохранительных органов и спецслужб страны.

В первую группу литературы входят научные исследования, освещающие теоретические, методологические и исторические аспекты военной политики. В эту группу входят прежде всего произведения греческих и древнекитайских мыслителей, а также представителей европейского Возрождения. Следует подчеркнуть, что труды античных мыслителей посвящены анализу военной теории и практики. Особенно мы можем наблюдать интересные взгляды на военную политику в произведениях Платона, Аристотеля, Фалеса, Цицерона, Сунь-цзы, Н. Макиавелли и др.

В своих произведениях Платон¹ акцентирует внимание на соотношении войны и политики, рассматривая ее как оборонительную силу государства. Согласно Платону, безопасность общества и государства зависит от руководителей и военнослужащих, а также от огромной силы армии. Военная сфера общества занимает также особое место в исследованиях Аристотеля.² Он полагал, что все признаки развития государств его времени, особенно прогресс Греческой Империи, зависели от уровня и качества сил военных и армии.

Другой греческий мыслитель - Фалес также уделял пристальное внимание вооруженным силам и обороне страны, неоднократно призывая соседнюю Грецию объединиться для защиты своей территории от внезапного нападения Персидской империи.³

В работах Цицерона⁴ анализируется система правления государства и первостепенное внимание уделяется в роли Вооруженных Сил и ее устойчивости. По его мнению, государство должно сосредоточить все усилия на улучшении качества и увеличении численности своей армии. Мыслитель знал величие военной системы государства в большом количестве ее армий.

В этом контексте Сунь-Цзы⁵ имеет несколько интересных воззрений по военной политике. По его мнению, конфликты и войны сопровождали человеческую цивилизацию на протяжении тысячелетий. Сунь-цзы волнует специфика боевых искусств - нюансы военной подготовки и роль военачальников в обороне родины. По его мнению, главным вопросом военной политики является хорошая организация обороны, которая зависит от боеготовности армии. Как военный теоретик своего времени (V-IV вв. до н.э.) Сунь-цзы подробно описал положительные и отрицательные стороны войны, ее защиты и ее взаимосвязи с политикой. В развитии своих военных теорий, мыслитель изучал вопросы, в содержание которых входит предмет современной науки о военной политике.

¹ Платон. Законы [Текст] /Платон. Соч.: в 3 т. – М.: 1983. – С. 224-234.

² Аристотель. Политика [Текст] / Аристотель. Соч.: В 4 т. – М.: 1983. - С. 509.

³ Thucydides A. History of the Peloponnesian War with an English translation by [Текст] /Ch.F. Smith. Harvard, 1956. Vol. I, Book 1.

⁴ Цицерон, М.Т. Избранные сочинения [Текст] /М.Т. Цицерон; под ред. М.Л. Гаспарова, С.А. Ошерова, В.М. Смирнова. – М.: Художественная литература, 1975. – С. 454.

⁵ Сунь-Цзы. Искусство войны. [Текст] /Сунь Цзы. Семь военных канонов Древнего Китая. – СПб.: Евразия, 1998. С. 234., Сунь Цзы. Трактат о военном искусстве. [Текст] /Сунь Цзы. -М.: Воениздат, 1955. – С. 267. URL: <http://chugreev.ru/st-sun-czi.html>.

Анализ концепции, сущности и теории военной политики как важной части государственной деятельности в трудах Н. Макиавелли¹ имеет особое значение. В своих произведениях мыслитель приводит уникальные мысли о военной обстановке своего времени, заметки из боевых искусств Юлия Цезаря и военный трактат Сунь-Цзы. По мнению мыслителя, мощь военной политики государства зависит от силы армии и рассматривает использование вооруженных сил как средство достижения стратегических целей. Также он решающую роль в военной политике, приписывал субъективным факторам - полководцам, великим военачальникам и военным героям. Н. Макиавелли был убежден, что главная ответственность в военной политике лежит на правителях, которые несут ответственность за развитие и принятие решений в вооруженных силах, за судьбу страны и граждан, которые призываются на военную службу.

Во вторую группу можно отнести работы научных представителей Республики Таджикистан. Несмотря на то, что военная политика в научных кругах Таджикистана не изучена на должном уровне, но существуют исследования по различным аспектам военной сфере страны. Основные проблемы разработки и реализации военной политики и развития Вооруженных Сил Республики Таджикистан рассматриваются в трудах таджикских ученых А.Х. Самиева, Г.Н. Зокирова, А.Н. Мухаммад, С.С. Ятимова, Р.Ш. Нуриддинова, Х.А. Холова, К.О. Кабутова и др.

В исследовании доктора философских наук А.Х. Самиева,² военное управление является как составная часть государственной политики. Самиев А.Х. является одним из основоположников теории и методологии исследования военной политики в условиях независимого Таджикистана. По его словам, основным показателем военной политики Республики Таджикистан в современное время является неуклонное укрепление вооруженных сил страны. В исследовании А.Х. Самиева мы наблюдаем анализ этапы становления и развития военной политики Таджикистана.

В трудах профессора Г. Н. Зокирова³ военный вопрос занимает место. В его исследовании, прежде всего, проводится анализ понятия, сущности и особенности военной политики с научно-теоретической точки зрения.

¹ Дельбрюк Г. Макиавелли и его время. [Текст] /Г. Дельбрюк О военном искусстве.-М. 1939. – С. 155., Зубков И. Искусство войны Никколо Макиавелли [Текст] // И. Зубков Военно-исторический журнал. – М.: 1940. – С. 235. №7., Дживелегов А.К. Никколо Макиавелли Макиавелли. [Текст] /А.К. Дживелегов -М.: Мысль, 1996. – С. 345., Макиавелли Н. Государь. Рассуждения о первой декаде Тита Ливия. О военном искусстве. [Текст] /Н. Макиавелли – М.: Мысль, 1996. – С. 287., Малярчик Я. Политическое учение Никколо Макиавелли: Дис... канд. истор. наук. - Л.,1956., Максимовский В. Идеи диктатуры у Макиавелли. [Текст] /В. Максимовский - СПб.: РСХИ, 2002. – С. 265.

² Самиев А.Х. Военная архитектура будущего Таджикистан [Текст] /А.Х. Самиев // Миротворческие процессы в Таджикистане: материалы 5-й Междунар. науч. Прак. Конф. Душанбе, 1999. – С. 123-127., боз хамон. Военная доктрина Республика Таджикистан и проблемы национальной безопасности [Текст] / Народная газета. – 1999. 3 дек. – С. 5.

³ Зокиров Г.Н. Истиклолияти сиёсӣ [Текст] /Г.Н. Зокиров. Душанбе: Деваштич, 2006. С. 158., боз хамон. Сиёсати харбӣ [Текст] //Донишномаи сиёсӣ. Ҷумҳурии Тоҷикистон. Душанбе, 2015. – С. 112-113, боз хамон. Сиёсатшиноӣ. [Текст]. Душанбе, 2019. – С. 53-54.

В научных трудах Мухаммада А.Н.¹ военная политика рассматривается как ключевой фактор мира и стабильности в условиях государственной независимости Таджикистана. Он проводит всесторонний анализ важных документов в области военной безопасности страны, в том числе Концепции национальной безопасности и ее значения в укреплении вооруженных сил страны.

Военная политика с научной точки зрения анализируется в исследовании политолога С.С. Ятимова,² где исследователь размышлял о различных аспектах этого оборонного сектора страны с момента приобретения независимости. Он считает военную сферу и ее роль необходимым фактором обеспечения безопасности в первые годы независимости, а также предлагает важные научные предложения по защите и сохранению национальных ценностей.

Вклад Р.Ш. Нуриддинова³ в изучение военной политики страны примечателен и его исследования касается о военной безопасности. В его работах обсуждаются геополитические интересы Таджикистана, защита южных границ Содружества Независимых Государств, а также стратегическое значение Таджикистана для стран региона: Китайской Народной Республики и Российской Федерации.

В исследовании Н.А. Холова⁴ военная политика рассматривается как основная сила социальной защиты. В его научных статьях основное внимание уделяется на различные нормы военной политики, особенно на ее патриотических аспектов, и пути и средства повышения самозащиты молодежи в условиях независимости.

Изучение военной политики имеет важное место в исследованиях К.О. Кабутова.⁵ Обращая особое внимание на качество военной подготовки и место вооруженных сил страны, он ставит роль и развитию военной политики на первое место в период суверенитета. По его мнению, научно-теоретические и учебно-технологические основы вооруженных сил, залог значительных результатов военной политики Таджикистана.

¹ Мухаммад А.Н. Концепсияи амниятӣ миллии ва баъзе хусусиятҳои ҳосил он [Текст] / А.Н. Мухаммад //Ахбороти АН ҶТ. Силсилаи: фалсафа ва ҳуқуқиҳои. Душанбе, 2007. №2. - С. 87., Рачабов Ш.А. Махмадов А .Н. Амният ҳамчун падидаи системаи иҷтимоӣ [Текст] /А.Н. Махмадов Ш.А. Рачабов. Душанбе: Ирфон, 2007. – С. 104., боз ҳамон. Истиқлолияти сиёсӣ ва таҳкими давлатдорӣ миллии: монография [Текст] / Душанбе, Рграф. 2016. – С. 264.

² Ятимов С.С. Илм ва амният [Текст] /С.С. Ятимов. Душанбе: «Ганҷ», 2019. – С. 192., боз ҳамон. Общественное сознание и общественная безопасность [Текст] // Таджикистан и современный мир. 2017. №2 (57). – С. 24-37., боз ҳамон. Политический субъект и национальная безопасность [Текст] //Вестник Таджикского национального университета. 2018. №5. – С. 261-271.

³ Нуриддинов Р.Ш. Что такое национальное безопасность для современной России [Текст] /Р.Ш. Нуриддинов //, Общество и этнополитика. Новосибирск: СибАГС, 2008, – С. 169., боз вай. Некоторые аспекты военно-технического сотрудничества стран СНГ в рамках ОДКБ [Текст] /Р.Ш. Нуриддинов //Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. 2016 №3/1 (94). – С. 78.

⁴ Холов А.Х. Шуури ҳудуддоғиравӣ - омили асосии сиёсати ҳарбӣ [Текст] / А.Х. Холов // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон, силсилаи фалсафа ва сиёсатиҳои. 2006. №4 (8), – С. 116-122.

⁵ Кабутов, К.О. О научно-технической и технологической базе вооруженных сил Республики Таджикистан [Текст] /К.О. Кабутов // Миротворческие процессы в Таджикистане: материалы 5-й Междунар. науч. прак. конф. Душанбе, 1999. – С. 133.

К третьей группе литературы относятся исследования российских ученых. Здесь можно подчеркнуть исследования - О.А. Белкова, В.И. Жукова, Б.И. Краснова, В.И. Волошкова, В.И. Лутовинова, А.В. Соколова, С.А. Мелко, В.Е. Макарова и других.

О.А. Белков¹ в своей научной статье военную политику считает как основная сфера государства, которая направлена на защиту национальных ценностей и жизненно-важных интересов страны. Он считает, что основная цель военной политики является ее оборонные возможности.

В.И. Жуков и Б.И. Краснов² считают, что основная цель военной политики заключается в ее обороноспособностью, которая направлена на защиту и территориальную целостность страны.

Следует также подчеркнуть, что в исследованиях В.И. Волошко и В.И. Лутовинов³ военная политика является основной сферой государства в деле предотвращения угроз на безопасность страны. Они подчеркивают, что мощь военной политики зависит от возможности Вооруженных Сил.

Также А.В. Соколов⁴ в своих исследованиях отмечает, что рост современных политических угроз, ставить новые задачи перед национальным государствам в деле укрепление военной политики и стратегическое безопасности страны. Таким образом, стало необходимо национальным государствам применять достижения военной политики на защиту обороны своих стран.

С.А. Мельков⁵ считает, что военная политика, является неотъемлемая часть государственной политики, которая непосредственно направлена на организации и развитии вооруженных сил для обеспечения внутренней и внешней безопасности страны.

В.Е. Макаров⁶ отмечает, что военная политика как часть безопасность страны, направлена на защиту национальных ценностей и внутренних и внешних интересов страны. Он считает, что основная цель военной политики, является только оборонительные возможности государства.

Другие русские исследователи такие как, А.А. Борисенко, В.С. Пуско, В.В. Илин, В.Н. Коновалов, Б.М. Ковевский, Г. Жомини, П.И. Пестел, О.К. Рогозин, В.И. Захирова и другие, поскольку касаются анализами различных

¹ Белков, О.А. Проблемы и пути военного обеспечения национальных интересов России [Текст] / О.А. Белков // Полис. 1994. - С. 161-165.

² Жукова, В.И., Краснова, Б.И. Общая и прикладная политология: учебное пособие [Текст] / под общ. ред. В.И. Жукова, Б.И. Краснова. - М.: МГСУ, 1997. - С. 134.

³ Волошко, В.С. Основы военной политики и обеспечения военной безопасности Российской Федерации [Текст] / В.С. Волошко, В.И. Лутовинов, Ю.Н. Мотин. - М.: Изд-во РАГС, 2009. - С. 182., Волошко, В.С. Военная политика и военная безопасность Российской Федерации в условиях глобализации [Текст] / В.С. Волошко, В.И. Лутовинов. - М.: Воениздат, 2007. - С. 398.

⁴ Соколов, А.В. Политический риск: от теории к практике [Текст] / А.В. Соколов. - М.: Поколение, 2009. - С. 144.

⁵ Мельков С.А., Мешин А.Н. Актуальные проблемы военной политики и военной безопасности России: материалы науч. теорет. конф., июнь 2004 г. [Текст] / С.А. Мельков, А.Н. Мешин / - М.: 2005. - С. 112.

⁶ Макаров, В.Е. Актуальные проблемы и основные направления совершенствования системы обеспечения безопасности Российской Федерации: Монография [Текст] / В.Е. Макаров/. - Таганрог: Издатель Ступин А.Н., 2009. - С. 181.

политических проблем, но также считают, что военная политика является основной сферой обороны государства.

А.А. Борисенко¹ в своих исследованиях основное внимание обращает на изменяющемся современном мире в котором существует разные формы политических угроз. Он считает возникновение геополитических угроз, войн и конфликтов зависит от геополитических интересов сверхдержав и в свою очередь требуют национальных государств усиления военной политики.

В.И. Захирова² в своих исследованиях отмечает, что, с одной стороны, сложность геополитического пространства, развитие науки и новой технологий, с другой стороны, доступ к новой военной технике, вынуждает независимые страны усиливать военную политику как оборонительную силу государства.

Другой русский исследователь В.С. Пуско³ изучая различные аспекты внешней экономической политики и политика безопасности страны, уделяет особое внимание военной сфере. Он считает, что военная сфера страны является гарантом защиты государства, а развитие других направлений зависит от этой сферы.

Политические процессы современного мира имеет место в исследовании В.В. Ильин⁴, который считает, что военная политика является частью оборонного сектора государства и имеет своевременный потенциал защиты внутренних и внешних интересов страны.

В своей книге «Словарь по политологии» В.Н. Коновалов,⁵ приводит, что военная политика является особой частью государственной политики, основанной на определенных военных законах. Он считает, что цель военной политики является укрепление Вооруженных Сил и защита национальных ценностей страны.

Б.М. Каневский⁶ рассматривает сущность, структуру и задачи военной политики как постоянную деятельность государства, которая непосредственно направлена на защиту его национальных ценностей. Он в частности подчеркивает, что военная политика разрабатывается и реализуется высшими государственными органами в форме военной доктрины.

¹ Борисенков, А.А. О политике, её сущности и видах [Текст] /А.А. Борисенков //NB: Проблемы общества и политики. 2013. №4. – С. 82-110.

² Захирова, В.И. Военная безопасность и внешняя политика государства [Текст] /В.И. Захирова //Вестник Национального университета «Юридическая академия Украины имени Ярослава Мудрого. Серия: Философия, философия права, политология, социология. 2014. №1. – С. 19.

³ Военная политика России в условиях глобализации [Текст] /В.С. Пуско //Вопросы политологии. 2014. №1. – С. 8.

⁴ Ильин В.В. Политология [Текст] /В.В. Ильин. - М.: Книжный дом «Университет», 2009. – С. 29.

⁵ Коновалов, В.Н. Словарь по политологии [Текст] /отв. Ред. В.Н. Коновалов. – Ростов-на-Дону: РГУ, 2001. – С. 285.

⁶ Каневский, Б.М. Военная политика государства: сущность, структура и функции [Текст] /Б.М. Каневский // Военная мысль. 1992. №1. – С. 61-64.

П.И. Пестель¹ амияти ҳарбии давлатро таҳлил намуда, онро на танҳо ба хотири тақмили артиш, балки баҳри ҳимояи арзишҳои миллӣ ва иҷтимоӣ омили зарурӣ меҳисобад.

Г. Жомин² считает, что военная политика является особой отраслью государственной деятельности, направленной на обеспечение стабильности и защиты страны. В связи с этим он видит главную задачу военной политики в нравственном воспитании людей, их чувстве патриотизма и самообороны.

П.И. Пестель³ анализируя военной безопасность государства отмечает, что она является необходимым фактором не только для улучшения армии, но и для защиты национальных и социальных ценностей. По мнению О.К. Рогозина⁴ военная безопасность - одна из важнейших составляющих военной политики, и ее главная цель является защита социальных интересов общества.

В четвертую группу литературы входят научные труды западных ученых. Изучение их наследия помогло нам проанализировать различные аспекты военной политики.

Мыслители эпохи европейского Возрождения непосредственно касались изучением военного дела, методов защиты национальных интересов, а также жизненных ценностей государства и общества. К этой тематике можно перечислить научные труды К. фон Клаузевиц, Т. Гоббса, Ф.Ницше и других.

Что касается исследовательское направление К. Клаузевиц,⁵ то он считает, что военный фактор есть высшее средство достижения политических целей. По его словам, с момента создания государства, военная сфера была его основной составляющей и озабочена только защитой страны.

Следует подчеркнуть, что военную безопасность рассматривается Т. Гоббсом, как ключевая часть вооруженных сил государства, направленная на предотвращение угроз и обеспечение стабильности в обществе. В частности он отмечает, что «задача государства - обеспечить его военную безопасность».⁶

В этом контексте военная политика с точки зрения немецкого философа Ф. Ницше⁷ типичен для этого содержания. Он как и другие аналитики, рассматривает военную безопасность как средство укрепления обороны страны, направленное исключительно на предотвращение жизненно важных интересов личности, общества и государства.

¹ Пестель, П.И. О русской армии [Текст] /П.И. Пестель //Российский военный сборник / Ред. А.Е. Савинкин. – М.: ГА ВС, 1992. – С. 11.

² Жомини, Г. Очерки военного искусства [Текст] / Г. Жомини. – М.: Воениздат 1939. - С. 224.

³ Пестель, П.И. О русской армии [Текст] /П.И. Пестель //Российский военный сборник /Ред. А.Е. Савинкин. – М.: ГА ВС, 1992. – С. 11.

⁴ Рогозин, О.К. Международная безопасность и обороноспособность государств [Текст] /О. К. Рогозин. – М.: ТОО «Интерстамо», 1998. – С. 167.

⁵Клаузевиц, К.О войне [Текст] /К. Клаузевиц; пер. с нем. А. Рачинского. – М.: Логос: Наука, 1997. – С. 17.

⁶ Гоббс, Т. Левиафан или Материя, форма и власть государства церковного и гражданского (1651) [Текст] /Т. Гоббс. – М.: 1936. – С. 51.

⁷ Ницше, Ф. Собрание сочинений [Текст] /Ф. Ницше, под ред. К.А. Свасьяна. – М.: Мысль, 1990. – С. 326.

Следует подчеркнуть, что исследования западных ученых также носят геополитический характер, которые охватываются военные тенденции и угрозы человеческому обществу. В произведениях Г. Моргентау, З. Бжезинский, Л.Ж. Спайкмен, С. Хантингтон и Б. Бузан. Основное внимание Б. Бузана уделяется различным военным вопросам.

Исследования Г. Моргентау¹ показывают, что в современном мире военная политика стала одной из стратегических целей сверхдержав. Он также подчеркивает, что такой процесс милитаризации ведет к вооружению крупных стран и может представлять угрозу безопасности человечества, особенно малых национальных стран.

В этом контексте также отмечается в исследовании З. Бжезинского² о широком спектре взглядов на различные аспекты военной политики и соперничества сверхдержав. Этот исследователь полагает, что к концу XX века военные комплексы могущественных стран мира были оснащены передовой военной техникой, имея в виду военно-политическую борьбу Российской Федерации и США в глобальном геополитическом пространстве.

Особенно Л.Ж. Спайкмен³ в своем исследовании утверждает, что сложность военной политики сверхдержав представляет угрозу для других независимых государств. В этом направлении он утверждает, что независимо от развития военной сферы сверхдержав, малым независимым государствам необходимо в зависимости от своих материальных возможностей усиливать направления своей военной политики, чтобы сохранить территориальной целостности своей родины.

Американский исследователь С. Хантингтон⁴ в своих трудах выражает озабоченность оборонительной важностью военной политики, утверждая, что будущие конфликты человечества - это не политические или экономические, а скорее всего столкновения цивилизаций. В связи с этим задачей военной политики независимых государств должно быть сохранение национальных ценностей и защита территориальной целостности страны.

В своих исследованиях Б. Бузан⁵ дает военной политике особое значение. Он рассматривает военное управление как оборонительный сектор государства, главной задачей которого является выработка военных решений, предотвращение вооруженных угроз и ликвидации любых угрозы войны, а также обеспечение защиты границ государства.

Таким образом, важно подчеркнуть, что изучение вопросов военной политики с точки зрения их содержания и сущности, требует рассмотрение различных источников. Поэтому при анализе военной политики Республики

¹ Ниг. 6а: Morgenthau G. Politics Among Nations: [Текст] /G. Morgenthau. The Struggle for Power and Peace. – P. 703.

² Zbigniew B. The Grand Chessboard: [Текст] /B. Zbigniew American Primacy and Its Geostrategic Imperatives, United States, Basic Books, 1998. – P. 240.

³ Spykman, N. J. America's Strategy in World Politics: [Текст] /N.J. Spykman, The United States and the Balance of Power / N. J. Spykman. – N.Y.: Transaction Publishers, 1942. – P. 498.

⁴ Samuel P. Huntington The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order, Simon & Schuster, 1998. – P. 368.

⁵ Buzan B. People, States and Fear: An Agenda for International Security Studies in the Post-Cold War Era. ECPR Press, Rowman & Littlefield International, 2nd edition, 2007. – P. 318.

Таджикистан автор использует различные источники и классифицирует их следующим образом:

В первую группу входят нормативные акты о военной политике как основа правовой деятельности в этой сфере.

Общезвестно, что все нормативные и военные акты, исходят из Конституции Республики Таджикистан. Как указано в статье 11 Конституции РТ приводится, что «Таджикистан, проводя миролюбивую политику, уважает суверенитет и независимость других государств, определяет свою внешнюю политику на основе международных норм. Пропаганда войны запрещается. Таджикистан, руководствуясь высшими интересами народа, может входить в содружества и другие международные организации, а также выходить из них, устанавливая связи с зарубежными странами. Государство сотрудничает с зарубежными соотечественниками». Также в статье 13 Конституции говорится, что «. Земля, ее недра, вода, воздушное пространство, животный и растительный мир и другие природные ресурсы являются исключительной собственностью государства, и государство гарантирует эффективное их использование в интересах народа.¹

Закон Республики Таджикистан «Об обороне»² является другим нормативно-правовым источником. Настоящий Закон определяет основы и организацию обороны Республики Таджикистан, полномочия органов государственной власти и местного самоуправления, предприятий, учреждений, организаций, должностных лиц и граждан в области обороны. Следует подчеркнуть, что в военной политике приоритетом является оборона. Оборона страны – эта и есть, одна из важнейших задач военной политики государства.

Другой важный правовой документ, который широко использовался автором при изучении данной темы, является Закон Республики Таджикистан «О Вооруженных Силах».³ Этот военный акт представляет, сто Республик Таджикистан является независимое государство и субъект международного права, который имеет собственные Вооруженные силы. Настоящий Закон определяет правовую основу, назначение, задачи, состав, методы организации и деятельности Вооруженных Сил Республики Таджикистан. Вооруженные Силы являются основным субъектом военной политики государства и основой деятельности в области обороны и безопасности страны.

Другим нормативным правовым актом является Закон Республики Таджикистан «О государственной границе Республики Таджикистан»⁴,

¹ Конституцияи Ҷумҳурии Тоҷикистон, 6-уми ноябри соли 1994, Фасли аввал, моддаи 11-13. – С. 3.

² Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи мудофия», ш. Душанбе, аз 25-уми июни соли 1993 №14. //Ахбори Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон, 4.11.1993 сол, №14. – С. 28.

³ Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи Қувваҳои Мусаллаҳи Ҷумҳурии Тоҷикистон», ш. Душанбе, аз 14 декабри соли 1996. №316. 2007. //Ахбори Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон, 14.12.1993 сол, №14. – С. 45.

⁴ Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон “Дар бораи сарҳади давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон”, ш. Душанбе, аз 1-уми августи соли 1997. №481. //Ахбори Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон, 1.08.1997. №481. – С. 24.

который является военно-правовым документом, обосновывающим неделимость территории Республики Таджикистан и ее неприкосновенность. В эту группу источников также входит Закон Республики Таджикистан «О всеобщей воинской обязанности и военной службе»¹. Настоящий военно-правовой акт регулирует отношения между гражданами Республики Таджикистан по вопросам выполнения общих воинских обязанностей и военной службы.

В этом контексте следует подчеркнуть, что Военную доктрину Таджикистана,² которая играет ключевую роль в формировании правовой базы военной политики страны. Военная доктрина Республики Таджикистан - это совокупность официальных показателей, определяющих основы военной политики, перспективы, а также материальные основы военной политики Республики Таджикистан. Таким образом, правовой основой Военной доктрины являются Конституция Республики Таджикистан, законы и другие нормативные правовые акты Республики Таджикистан, а также международные договоры Республики Таджикистан в области военной безопасности.

Во вторую группу источников можно включить произведения, выступления и интервью Основателя мира и национального единства, Лидера нации, Президента Республики Таджикистан Эмомали Рахмона. Президент страны Эмомали Рахмон в своих произведениях и выступлениях подчеркивает значительную роль военной политики и констатирует, что Вооруженные Силы играют эффективную роль в охране и защита территориальной целостности страны.

II. ОБЩАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА РАБОТЫ

Связь работы с научными программами (проектами), темами. Работа над диссертацией осуществлялась в рамках научно-исследовательской темы кафедры общественных наук Таджикского технического университета им. академика М.С. Осими на тему «Военная политика Республики Таджикистан: сущность и его особенности» (2017-2021 гг.)

Цель диссертационного исследования. Цель исследования является изучение процесса разработки и реализации военной политики в современных условиях Республики Таджикистан.

Задачи исследования. Для достижения цели исследования особое значение и ценность имеет решение следующих задач:

- исследование научно-теоретических основ военной политики;
- изучение роль военной безопасности и ее аспектов в государственной системе;
- рассмотрение процесса формирования и укрепления военной политики Республики Таджикистан в период государственной независимости;

¹ Конуни Ҷумҳурии Тоҷикистон дар бораи ӯҳдадорӣ умумии ҳарбӣ ва хизмати ҳарбӣ, ш. Душанбе, 10 ноябри соли 2000, №11. //Ахбори Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон, 10. 11. 2000, №11. – С. 34.

² Доктринаи ҳарбии Ҷумҳурии Тоҷикистон, ш.Душанбе, 3 октябри соли 2005 № 103, //Ахбори Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон, дар бораи тасдиқи Доктринаи ҳарбии Ҷумҳурии Тоҷикистон. 03.10.2005, №103. – С. 16.

- описание особенностей и основ развития правовой основы военной политики Республики Таджикистан;
- анализ военного сотрудничества Республики Таджикистан с другими странами в рамках региональных и глобальных организаций;
- определение проблем и перспектив военно-промышленного развития Республики Таджикистан;
- рекомендации по совершенствованию военной политики Республики Таджикистан.

Объектом диссертационного исследования является анализ военной политики Республики Таджикистан: сущность и ее особенности.

Предмет исследования является изучение теории военной политики в прямом функционировании государственных оборонных институтов и ее осуществлении в новом пространстве политической независимости.

Методологические основы диссертации. Методологические основы исследования состоит из аналитического, сравнительного и прогнозируемого методов.

В работе с помощью аналитического метода военная политика Республики Таджикистан была определена как одно из основных направлений государственной деятельности в целях защиты и обеспечения безопасности страны.

Сравнительный метод позволил рассмотреть развитие и реализацию военной политики Таджикистана в различных этапах государственности.

Использование метода прогнозирования в исследовании, позволило определить перспективы военной политики Республики Таджикистан и возможности ее вооруженных сил.

Следует подчеркнуть, что использование различных методов исследования, которые широко использовались, позволили обсудить военную политику Республики Таджикистан в процессе ее формирования.

Область научных исследований. Диссертация на соискание ученой степени кандидата политических наук на тему «Военная политика Республики Таджикистан: основные понятия и особенности», которая соответствует паспорту специальности ВАК при Президенте Республики Таджикистан 23.00.02 – политические институты, процессы и технологии.

Этапы исследования. Срок выполнения диссертации является 2017-2021 годы.

Основная информационная база исследования. Основной информационной базой исследования являются Конституция Республики Таджикистан, Закон Республики Таджикистан «О Вооруженных силах», Закон Республики Таджикистан «Об обороне», Военная доктрина Республики Таджикистан, военные соглашения, материалы Минобороны и другие нормативно и правовые военные акты.

Достоверность результатов исследования выражается в том, что выводы автора основаны на анализе научной литературы и политических теорий. В результате научного анализа, автором представлены необходимые выводы, рекомендации к приоритетным направлениям военной политики Республики Таджикистан.

Научная новизна диссертационного исследования заключается в том, что впервые в отечественной науке, военная политика Республики Таджикистан

как государственная оборонная деятельность стала предметом научного анализа.. Научная новизна диссертации определяется следующим образом:

- изучены научно-теоретические основы военной политики;
- исследована роль военной безопасности в государственной системе;
- рассмотрен процесс формирования и укрепления военной политики Республики Таджикистан в период государственной независимости;
- описаны особенности и основы развития правовые основы военной политики Республики Таджикистан;
- исследовано военное сотрудничество Республики Таджикистан с другими странами в рамках региональных и глобальных организаций;
- определены вопросы и перспективы развития военно-промышленного сотрудничества Республики Таджикистан;
- в диссертации даны определенные рекомендации по совершенствованию военной политики Республики Таджикистан.

Теоретическая значимость диссертационного исследования заключается в том, что результаты диссертации могут быть полезными для ученых, специалистов и лиц, непосредственно занимающихся изучением военной политики. Результаты исследования также могут быть использованы в качестве учебных материалов в высших военных вузах.

Кроме того, результаты исследования могут быть использованы в качестве учебного материала в преподавании общественных наук, включая спецкурсы по военно-политическим наукам, военной безопасности, политологии, мировой политике, геополитике и международным отношениям.

В то же время результаты исследования могут быть использованы в процессе повышения боеспособности Вооруженных Сил, обеспечения военной безопасности и дальнейшего развития внутренней и внешней военной политики Республики Таджикистан.

Практическая значимость диссертационной работы заключается в том, что полученные результаты и выводы исследования могут быть использованы для дальнейшего совершенствования военной политики Республики Таджикистан. Достигнутые результаты также могут быть использованы для совершенствования эффективных методов военной подготовки и профессиональной деятельности военнослужащих страны.

Теоретической основы исследования являются научные работы ученых в виде монографий, учебных пособий, научных статей, тексты послании Основателя мира и национального единства, Лидера нации – Президента Таджикистана Эмомали Рахмона в Маджлиси Оли Республики Таджикистан, официальные электронные сайты соответствующие отраслевые министерства и ведомства. В эту группу также входят декларации и заявления международных организаций, межгосударственные договоры и соглашения, правовые и военные акты.

Основные положения, выносимые на защиту:

1. Научное исследование военной политики как важной составляющей государственной политики имеет теоретическое и практическое

значение. Важно подчеркнуть, что представители разных научных школ по-разному смотрят на военную политику. Известно, что ученые и специалисты с учетом различных факторов рассматривают национальные интересы государства, его стратегические цели, финансовые, экономические, технологические и информационные возможности, уровень и качество подготовки военнослужащих. Целью военной политики государство, является вооружение национальной армии, предотвращение вооруженных конфликтов, защита независимости, защита территориальной целостности государства и национальных интересов страны в целом.

Для достижения стратегических целей военной политики необходимо подготовить вооруженные силы к защите Родины, улучшить положение национальной армии и всесторонне повысить их обороноспособность от внезапной агрессии. Таким образом, определение важнейших направлений военной политики зависит от возможностей высших военных структур и в любом случае, является гарантом мира и стабильности в стране.

2. В контексте военной политики, военная безопасность как ее ключевой компонент, играет значительную роль и направлена на обеспечение эффективной обороны в этой сфере. Невозможно представить безопасность и стабильность общества в системе правления без усиления военной безопасности. Военная безопасность направлена на предотвращение военно-политических угроз, защиту Вооруженных Сил, повышение обороноспособности страны и особых сфер деятельности вооруженных сил. Военная безопасность предвидит потенциальные военные угрозы и увеличивает обороноспособность государства как в мирное, так и в военное время. Укрепление военной безопасности в государственной системе влияет на сознание и психологию военнослужащих и граждан, воспитывая их в духе защиты Родины, а также повисить их профессионализма.

3. Военная политика Республики Таджикистан развивается, основная цель которой является укрепление Вооруженных Сил и защита конституционного строя. Вооруженные силы являются одним из ключевых участников в военной политике Таджикистана, и являются опором обороны в укреплении мира, стабильности и процветания в стране. Военная политика Республики Таджикистан направлено на повышение боеспособности личного состава и Вооруженных Сил. Исходя из этого, военнослужащие страны должны извлечь урок из славного и поучительного прошлого культурного, миролюбивого, образованного, цивилизованного и процветающего таджикского народа и верно служить своей исконной родине - независимому таджикскому государству и таджикскому народу. Таким образом, военная политика страны, играет ключевую роль в укреплении единства и стабильности Республики Таджикистан.

4. Военная политика Республики Таджикистан имеет стратегическое значение, и деятельность вооруженных сил страны предусмотрено на основе правовых актов и норм. Правовые акты и нормы являются ключевым фактором в развитии военной деятельности в Вооруженных силах Республике Таджикистан. Нормативно-правовые источники военной политики Республики Таджикистан являются средством нормализации и устранения правовых проблем в военной сфере. Совершенствование правовой базы в военной сфере является одна из основных целей военной

политики независимого Таджикистана в современных условиях. Известно, что повышение обороноспособности государства невозможно без укрепления правовой базы, обучения и подготовлив рядов Вооруженных сил страны.

5. Одна из наиболее эффективных оборонительных возможностей в этом процессе является расширение военного сотрудничества с другими региональными и мировыми странами. Целью военной политики Республики Таджикистан является не только обеспечение внутренней стабильности, но и военное сотрудничество с региональными странами для обеспечения региональной безопасности. Таджикистан с самого начала стал членом авторитетных межгосударственных организации и принял сотрудничество с ОДКБ и ШОС как продолжение развития своих военно-оборонных отношений. Присутствие Республики Таджикистан в рамках Организации Договора о коллективной безопасности и ШОС имеет стратегическое значение. Следует подчеркнуть, что сотрудничество Республики Таджикистан в рамках этих авторитетных военных организаций, выражает интересы как страны, так и других членов этих организаций. Внешнеполитическое направление военной политики Таджикистана в координации с региональными военными организациями - Организацией Договора о коллективной безопасности и ШОС охватывает целый ряд проблем.

Военное сотрудничество Республики Таджикистан в рамках региональных организаций направлено на обеспечение внутренней и региональной стабильности, и предотвращение угроз.

6. В настоящее время перед независимым Таджикистаном стоит проблемы и перспективы военно-промышленного сотрудничества, и укрепление отношений в этом направлении. В этом контексте новые требования современности заключается в укреплении взаимовыгодного военно-промышленного сотрудничества, которое направлено на обеспечение внутренней обороны и стабильности в регионе. Укрепление военно-промышленного сотрудничества Таджикистана со странами региона заключается не в агрессии или внезапных нападений на другие страны, а направлена на защиты внутренних границ и содействия стабильности в регионе. Таким образом, развитие военно-промышленного сотрудничества происходит при прямой поддержке ведущих стран региона. В этом направлении, одной из стратегических целей военной политики Республики Таджикистан является улучшение военно-промышленного сотрудничества и перспективы с Российской Федерацией. Расширение военно-промышленных отношений со страной-партнером направлено на решение приграничных вопросов и развитие военно-технического сотрудничества. Перспективы этих отношений могут привести к повышению эффективности военно-технического потенциала, научно-технического уровня вооруженных сил и развитию оборонных ресурсов Республики Таджикистан в будущем.

Личный вклад диссертанта. Разработка, проработка и всесторонний анализ темы диссертационного исследования является результат многолетней работы автора. Все этапы выполнения намеченного плана научно-исследовательских работ проводятся при непосредственном участии и презентации автора.

Также личный вклад автора выражается в предложениях по развитию и укреплению военной политики Республики Таджикистан и ее политико-правовой основы, способах повышения чувства патриотизма и самообороны граждан как основной фактор военной политики.

Обоснование диссертации и информация об использовании ее результатов. Результаты и достижения исследования были опубликованы автором в течение 2016-2021 гг. в его научных статьях опубликованных в республиканских и зарубежных изданиях.

Структура диссертации. Диссертация состоит из содержания, сокращений, введения, трех глав включающих шесть параграфов, заключения и список использованных литературы. Текст диссертации состоит из 170 страниц.

ОСНОВНАЯ ЧАСТЬ ДИССЕРТАЦИИ

Во **введении** обоснована актуальность темы диссертации, сформулирована основная проблематика исследования, определены наиболее важные для диссертации положения, освещается степень изученности поставленной проблемы, определяются объект, предмет, цели и задачи исследования; теоретическая и практическая значимость диссертации, дается структура диссертации. Также планируется утвердить результаты исследования, личный вклад соискателя и структуру исследования, отражающую научную значимость военной политики Республики Таджикистан и ее основные концепции и особенности в условиях независимости.

Первая глава исследования – **«Теоретико-методологические вопросы изучения военной политики»** состоит из двух параграфов. В первом параграфе - **«Научно-теоретические основы изучения военной политики»** автор анализирует научные теории, мнения ученых и современные подходы к изучению военной политики государства.

Действительно военная политика является неотъемлемой частью деятельности государства, целью которой является защита границ и территорий, сохранение мира и стабильности, а также регулирование деятельности военных органов, непосредственно направленных на защиту страны. Научно-теоретический анализ концепции военной политики был признан политологами как необходимым и оборонительным явлением государства. Стабильность страны при усилении военной политики имеет первостепенное значение и всегда привлекала внимание ученых.¹

Такое внимание к военной политике в настоящее время более выражен, чем в предыдущие времена, поскольку новые угрозы современности, столкновение интересов между сверхдержавами входит в число проблем, требующих усиления военной политики национальных государств.

Автор отмечает, что в современном мире внимание независимых государств к военной политике более заметно, чем в прошлом. Это связано с тем, что в прошлом веке государства добились больших успехов в военных технологиях для усиления своей обороны.

¹ Борисенков, А.А. О политике, её сущности и видах [Текст] /А.А. Борисенков // NB: Проблемы общества и политики. – 2013. – №4. – С. 82-110.

С другой стороны, серьезная угроза хаоса, войны, активизация террористических организации и влияние сверхдержав на национальные государства относятся к тем вопросам, которые требуют усиления военной политики в современных условиях. Именно такая сложная и неблагоприятная ситуация в современном мире, вынуждает страны усиливать военную политику, ради обороны страны и защиты национальных интересов.

При этом автор подчеркивает, что военная политика является ключевым сектором государства и направлена на предотвращение и устранение вооруженных угроз, устранение угрозы войны и конфликта и обеспечение защиты границ. В качестве прямого государственного сектора он направлен на регулирование военного управления, обучение вооруженных сил, а также подготовку и мобилизацию профессиональных военнослужащих.¹

Автор доказывает, что в современной системе государственного управления, военная политика является важным оборонительным сектором, который направлен против подобных военных тенденций. Сложная обстановка современного мира вынуждает страны усилить военную политику, чтобы противостоять современным угрозам и защитить свои границы.

В диссертации отмечается, что начиная со второй половины двадцатого века сверхдержавы использовали самые мощные военные (ядерные) технологии для укрепления своей обороны. Но осуществление военно-политической борьбы между развитыми странами привело в этом веке, к образованию военных союзов и организаций. Таким образом, быстрое вооружение развитых стран и образования новых военных коалиции, сделало военную ситуацию более конкурентоспособной в международных отношениях и оказало негативное влияние на климат безопасности в мире.

Автор отмечает, что военная политика – важная часть государственной деятельности, которая напрямую направлена на укрепление вооруженных сил и обеспечение защиты границ страны. В связи с этим основной целью военной политики государства, является боеспособность и профессионализм национальной армии, что является фактором, защиты от угроз и конфликтов. В то же время вклад высшего командного состава и профессиональных военнослужащих играет ключевую роль в развитии национальной армии страны. Также отмечается, что изучение научно-теоретических основ военной политики позволит нам повысить вовлеченность вооруженных сил служить интересам страны и процветания.

Второй параграф первой главы – «Роль военной безопасности в государственной системе», содержит различные научные гипотезы, в которых основное внимание уделяется основам военной политики и ее оборонному значению в новой государственности. На самом деле, защита страны путем усиления военной политики имеет первостепенное значение и постоянно является объектом изучения ученых.

В настоящее время каждое суверенное государство уделяет особое внимание военной политике в целях обеспечения безопасности, защиты и

¹ Тавадов, Г.Т. Политология [Текст] /Г.Т. Тавадов. – М., 2011. – С. 371.

неприкосновенности границ, а также достижения стратегических целей. Военная политика – это эффективное средство укрепления мира и стабильности, достаточный потенциал для защиты независимости и ее территориальной целостности от неожиданных угроз и вызовов. Поэтому в настоящее время распространение конфликтов, угроз и производство ядерного оружия угрожают жизни человечества. Исходя из этого, существует реальная потребность в понимании и изучении основ военной политики и ее защитных аспектов в государственной системе, и это признается как научный источник военной политики государства.¹

Военная политика является неотъемлемой частью политики государства и направлена на обеспечение военной безопасности страны и укрепление Вооруженных Сил. Поэтому по сравнению с прошлыми веками предусмотрется борьба сверхдержав за вооружение и обретение единой военной мощи. Создается впечатление, что этот процесс отношений ставит под угрозу внутреннюю и внешнюю деятельность независимых государств и приводит к целый ряд отраслевых проблем. Отмечается, что стремительное военно-политическое соперничество этих сверхдержав подрывает внутреннюю безопасность слабых стран. Поэтому единственным фактором для независимых государств в этой сфере является укрепление основ военной политики и ее изучение как фактор развития обороны в государственной системе.

В то же время изучение основ военной политики как неотъемлемой части этой области более тесно связано с внутренней политикой и фокусируется на создании Вооруженных Сил, военной подготовке и возможности ее использования в обороне.² В системе государственного управления, военная политика сосредоточена на защите границ и имеет свои внутренние и внешние направления.

Автор подчеркивает, что с учетом таких внутренних и внешних направлений военная политика прошла различные стадии развития и как оборонный сектор составляет основу военной сферы государства. Изучение научных аспектов основы военной политики, будет способствовать укреплению военной обороны Вооруженных Сил, а также усилению военной подготовки военнослужащих. Поэтому изучение основы военной политики не выходит за рамки внимания исследователей, а трактуется как развивающееся направление военной политики государства.

Целью военной политики в государственной системе является регулирование деятельности военных органов, планирование всех военных операций, предотвращение вооруженных конфликтов, а также защита национальных ценностей государства.³ По сути, военная политика состоит

¹ Пузиков, В.В., Ильина, З.М., Шимова, О.С. Основы теории обеспечения национальной безопасности: курс лекций [Текст] /В.В. Пузиков, З.М. Ильина, О.С. Шимова [и др.]; под ред. В.В. Пузикова. – Минск: Гос. ин-т упр. и соц. технологий Белорус, гос. ун-та, 2013. – С. 48.

² Пожаров, А.Ж. Военно-экономическая политика России [Текст] /А.Ж. Пожаров // Воен. мысль. – 1999. – № 6. – С. 13.

³ Арустамян, А.А. Военная политика Республики Армения и влияние на безопасность в Закавказье: дисс... канд. полит. наук [Текст] /Арустамян Армен Арамаисович. – М., 2008. – С. 67-70.

из постоянной активности военных органов, цель которой, является поддержание безопасности и стабильности в стране и предотвращение внезапных войн и угроз.

В частности, автор отмечает, что в этом случае военная политика является неотъемлемой частью государственной политики, которая напрямую связана с разработкой и принятием решений, направленных на защиту военной, особенно военной безопасности стран. В военном управлении, военная безопасность является одним из определяющих принципов обороны и занимает особое место в военной системе государства.

Таким образом, военная безопасность занимает особое место в развитии военной политики как основы обороны. Очевидно, что одной из наиболее важных частей изучения военной политики являются теоретические аспекты военной безопасности, которая рассматривается как определяющая и обеспечивающая защиту в государственной системе.

В этой связи военная политика государства в соответствии с традиционным методом обеспечивает его силу и обороноспособность на основе военной безопасности. Изучение военно-политических угроз, их различных форм и типов проявления, заставляет обратить особое внимание на изучение комплекса мер по предотвращению таких угроз и повышению обороноспособности страны.

Диссертант приходит к выводу, что в современных условиях изучение основ военной политики сосредоточено только на поддержании и защите государства, и это стало одним из вопросов военной политики в системе государства. Таким образом, с научной точки зрения исследование основ военной политики и ее защитных аспектов в системе государственного управления нацелены на защиту границ и обеспечение целостности общества.

Вторая глава диссертации – **«Основы и ресурсы военной политики Республики Таджикистан в современных условиях»** состоит из двух параграфов. В этой главе автор исследует политические, правовые и социальные аспекты военной политики Республики Таджикистан в период независимости, а также значение обороны и стратегический характер военной политики Таджикистана.

В первом параграфе второй главы - **«Процесс формирования и укрепления военной политики Республики Таджикистан в период государственной независимости»** автор рассматривает военную политику Республики Таджикистан как одно из основных направлений государственной деятельности в период независимости страны, где стала основным фактором мира и стабильности после гражданской войны.

Следовательно, автор указывает, что любому национальному государству, в том числе независимому Таджикистану, необходимо использовать военную политику в качестве защиты от хаоса, религиозных войн, террористических угроз и расширения любой военной операции. Усиление военной политики является залогом обороны страны и противодействия вооруженным угрозам экстремистов.

Таким образом, военная политика Республики Таджикистан в период приобретения независимости, имеет свои особенности, которая прошла различные этапы формирования.

Автор указывает, что первым этапом развития военной политики Республики Таджикистан является принятие Декларации «О независимости», подписанной Указом Президиума Верховного Совета Республики Таджикистан «О создании Вооруженных Сил» и другие нормативные правовые акты, особенно постановление Совет Министров Республики Таджикистан в сентябре 1992 г. «Об образовании Министерства обороны Республики Таджикистан».¹ Особенность первого этапа развития заключается в том, что политико-правовая сущность военной политики Республики Таджикистан базируется на Декларации независимого Таджикистана и интересах Договора о коллективной безопасности.

Второй этап в развитии военной политики Республики Таджикистан совпадает с созданием Национальных Вооруженных Сил (с 1993 года). В этот период в стране сложилась система военного образования, то есть создание военно-профессиональных учебных заведений и подготовка военных кадров. Теперь в республике обучались военное дело и готовили военные специалистов по разным специальностям в Военном институте Республики Таджикистан.² Этот этап переходного периода военной политики Таджикистана способствовал формированию методологической базы подготовки и профессионального обучения военных кадров и определил ключевые направления развития обороны страны.

Целью такой военной подготовки на данном этапе было скорейшее предотвращение внутренних войн и конфликтов в стране. Профессиональная подготовка Вооруженных Сил Таджикистана на данном этапе была направлена на предотвращение гражданской войны, боеготовность и охрану границ Республики Таджикистан.

Третий этап военной политики Республики Таджикистан совпадает с подписанием мирного соглашения (27 июня 1997 г.) Этот процесс формирования военного сектора страны, начался с подписания Соглашения о мире и национальном согласии между правительством Республики Таджикистан и бывшей таджикской оппозицией. Согласно этому соглашению, Вооруженные Силы страны в сотрудничестве с оппозицией продолжали военные действия в страны. На третьем этапе наблюдался вооружение всех частей войск. В частности, в этом процессе Вооруженные Силы страны прошли военную подготовку в соответствии с военными уставами.

Следует отметить, что усиление военной сферы страны в период обретения независимости является национальным символом обороны Родины. Несмотря на политические потрясения в стране в то время, усиление военного управления страны, особенно Вооруженных Сил страны, было своевременным и имело геополитическое значение. Потому что Таджикистан географически окружен странами, где нестабильность в Афганистана и Пакистане угрожает на безопасность не только региона, но и все человеческое сообщество.

¹ Самиев А.Х. Военная доктрина Республика Таджикистан и проблемы национальной безопасности [Текст] /А.Х. Самиев / Народная газета. – 1999. – 3 дек. – С. 5.

² Самиев А.Х. У истоков военной политики Республика Таджикистан [Текст] /А.Х. Самиев// Народная газета. – 1993. – С. 6.

Одним из определяющих аспектов военной политики Республики Таджикистан в современных условиях является развитие ее внутреннего и внешнего направлений. Внутреннее направление военной политики Республики Таджикистан состоит из вопросов непосредственной подготовки Вооруженных Сил и личного состава, которая имеет следующие показатели:

- предотвращение любой террористической деятельности, экстремизма, организаций и других структур, подрывающих политическую ситуацию в обществе в целом;
- предотвращение военных угроз, связанных с подготовкой, планированием и осуществлением нападений на государство, военные учреждения и другие государственные учреждения;
- выявление и предотвращение незаконное распространения оружия, боеприпасов, взрывчатых веществ и других средств, ввезенных для проведения террористических операций и другой незаконной деятельности на территории Таджикистана;
- ликвидация транснациональной преступности, терроризма, незаконного оборота наркотиков и другой незаконной деятельности, угрожающей военной безопасности Республики Таджикистан.

Внешняя политика военной политики Республики Таджикистан соответствует нормам прав человека. Сущность внешнеполитического направления военной политики Республики Таджикистан заключается в военное взаимодействие со странами региона. С первых дней независимости, суверенный Таджикистан уделял пристальное внимание военной политики, которая включает в себя следующие аспекты:

- не применять военную силу против других государств, кроме агрессии на собственную страну;
- отсутствие территориальных или иных претензий к соседним государствам;
- сотрудничество с другими странами региона для предотвращения военных конфликтов.

В итоге диссертант заключает, что суть этапов становления и развития военной политики Республики Таджикистан направлена на укрепление Вооруженных Сил и защиту конституционного строя страны.

Во втором подразделе этой главы – **«Правовые основы военной политики Республики Таджикистан и ее особенности»** автор на основе изучения теории и практики военной политики показывает, что одна из особенностей развития военной политики составляет ее правовая основа.

Военная политика Республики Таджикистан имеет свои особенные правовые основы. Основы развития военной политики Республики Таджикистан и ее правовые аспекты особенно относится в период независимости. Именно в трудные моменты, руководства страны ради сохранения мира и стабильности в стране, обратили пристальное внимания на развитие и укрепление военной политики.

Развитие военной политики Республики Таджикистан основывается на разработке и принятии ряда законов и постановлений, которые сыграли важную роль в регулировании военной политики и развитии вооруженных сил страны.

В этой связи, наряду с другими правовыми актами, военная доктрина Республики Таджикистан играет ключевую роль в развитии военной политики. Основная цель разработки такого стратегического документа является объединение всех сил общества в мирное и военное время для укрепления вооруженных сил страны.

Автор отмечает, что разработка такого военно-правового документа в период обретения независимости имеет оборонное значение и являлся одним из средств повышения самозащиты и патриотизма военнослужащих страны. В этом документе нашли отражение особенность, сущность и цели военной политики Республики Таджикистан, и как политико-правовой акт он приобрел стратегическое значение.

Таким образом, понимание и изучение военной доктрины страны на общем уровне является необходимой задачей военной политики и является важным фактором повышения чувства патриотизма у военнослужащих и гарантом обороны страны.

В диссертации приводится, что военная политика и формирование вооруженных сил страны основываются на других правовых актах и нормах. Одной из определяющих частей правовой основы военной политики страны, является Закон Республики Таджикистан «Об обороне».

Настоящий закон определяет организационные основы обороны Республики Таджикистан, полномочия органов государственной власти и местного самоуправления, предприятий, учреждений, организаций, должностных лиц и граждан в области обороны. Оборона - одна из важнейших задач государства, главной задачей которой является защита границ и общества.

В то же время Закон Республики Таджикистан «О Вооруженных Силах» внес значительный вклад в развитие нормативно-правовой базы военной политики страны. Этот закон полностью посвящен деятельности вооруженных сил и отражает важность независимости и международно-правового статуса Таджикистана на международном уровне, а также тот факт, что Таджикистан как суверенное государство имеет собственные вооруженные силы.

Настоящий Закон также определяет правовую основу, назначение, задачи, состав, принципы организации и деятельность Вооруженных Сил Республики Таджикистан. Согласно этому закону Вооруженные Силы Республики Таджикистан являются государственной военной организацией и составляют основу обороны Республики Таджикистан, которая предназначена для вооруженной защиты независимости и территориальной целостности страны.

Таким образом, можно отметить наличия всех других военных актов и норм, которые отражает официальную деятельность вооруженных сил страны и является определяющим фактором внутренней и внешней военной политики.

Третья глава диссертации – **«Военное сотрудничество Республики Таджикистан и его перспективы»** состоит из двух параграфов. В этой главе автор рассматривает процесс развития и укрепления военного сотрудничества Республики Таджикистан с организациями ШОС и ОДКБ, а также укрепления многостороннего военного сотрудничества со странами

региона и конечно анализирует положительные результаты и перспективы этого сотрудничества.

В первом параграфе третьей главы – **«Военное сотрудничество Республики Таджикистан в рамках региональных и глобальных организаций»** автор четко определяет расширение военного сотрудничества Республики Таджикистан с ШОС и ОДКБ.

Автор указывает, что одна из эффективных возможностей военной политики Таджикистана в этом процессе является расширение военного сотрудничества с региональными и мировыми военными организациями. Целью военной политики Республики Таджикистан является не только обеспечение внутренней стабильности, но и интеграция в пространство безопасности стран региона.

Нестабильность в регионе для военной политики Республики Таджикистан считается необходимым налаживание совместного военного сотрудничества с дружественными странами в рамках ШОС и ОДКБ. Основная проблема в этой сфере является расположение Республики Таджикистан, которая, с одной стороны, окружена безопасными и мирными странами Центральной Азии, а с другой стороны – нестабильными и опасными странами региона. Географическое положение Таджикистана требует стабильности Вооруженных Сил и улучшения его обширного военного сотрудничества как прямого члена ШОС и ОДКБ.

Активным направлением военно-политического сотрудничества Республики Таджикистан с ШОС является расширение отношений в сфере борьбы с экстремизмом и терроризмом. С момента своего создания в регионе, одна из основных функций ШОС являлась борьбе с терроризмом, сепаратизмом и экстремизмом в Центральной Азии. По словам министра иностранных дел Китая Тан Цзясюаня: «... это первая международная организация, которая основывает свою деятельность на идее борьбы с терроризмом». В этом контексте государства-члены будут усиливать приоритет урегулирования внутренних конфликтов, достижения национального согласия, усиления военной политики, борьбы с экстремизмом и незаконным оборотом наркотиками. Присоединение Таджикистана к ШОС призвано обеспечить мир, стабильность и процветание в регионе.¹

Изменения в мировом геополитическом пространстве, вынудили Республику Таджикистан присоединиться к Организации Договора о коллективной безопасности (ОДКБ), чтобы расширить военные отношения и обеспечить внутреннюю и региональную безопасность, а также внести вклад в стабильность этого геополитического пространства. Автор отмечает, что Республика Таджикистан как член и неотъемлемая часть этой военной организации, с самого начала стремился на сотрудничество с ОДКБ для продолжения развития своих военно-оборонных отношений. Присутствие

¹ Болятко, А.В. Шанхайская организация сотрудничества: к новым рубежам развития [Текст] /А.В. Болятко //Шанхайская организация сотрудничества: к новым рубежам развития: Материалы кругл. стола. – М.: Ин-т Дальн. Вост. РАН, 2008. - С. 12- 41. [Электронный ресурс]. – <https://ru.wikipedia>.

Республики Таджикистан в Организации Договора о коллективной безопасности имеет стратегическое значение.

Сотрудничество Республики Таджикистан в рамках этой авторитетной военной организации, отвечает интересам страны и других членов. Так как, внешняя политика военной политики Таджикистана в координации с региональной военной организацией ОДКБ охватывает широкий круг вопросов. Таким образом, усиление координации военной политики Республики Таджикистан с государствами-членами в рамках ОДКБ и ШОС служит для обеспечения безопасности и стабильности этого геополитического пространства. В то же время, существует проблема идеологической борьбы недемократических сил против исламизма в ближнем Востоке и растущей угрозы для региона.

Во втором параграфе третьей главы - **«Проблемы и перспективы развития военно-промышленного сотрудничества Республики Таджикистан»** автор выделяет укрепление и расширение военно-промышленного сотрудничества Республики Таджикистан со странами региона.

В диссертации указывается, что в условиях современной сложной ситуации, Таджикистану необходимо уделять больше внимания развитию военно-промышленного сотрудничества. Республика Таджикистан выражает активность укреплению военного сотрудничества со своими стратегическими партнерами в деле противостояния любым угрозам и вызовами.

Целью военной политики Республики Таджикистан в этой сфере является совершенствование Вооруженных Сил и их обороноспособности за счет развития взаимовыгодного сотрудничества с государством-членами. Сложная и неблагоприятная обстановка в регионе требует от военной политики Республики Таджикистан усиления военного сотрудничества. Развитие и укрепление военной интеграции обеспечит стабильность в Таджикистана и регионе. Потому что, по мнению автора, с геополитической точки зрения Республика Таджикистан, с одной стороны, является безопасной и мирной страной в Центральной Азии, а с другой стороны имеет государственные границы с нестабильных стран в регионе. Этот географический фактор требует усиления военной политики Таджикистана и развития военного сотрудничества в этой области.

Военное сотрудничество Республики Таджикистан не противоречит военным стандартам стран региона и основывается на их интересах государства-членов организации. Республика Таджикистан ведет мирную внешне политику и поддерживает военную координацию в атмосфере мирных отношений. По мнению автора, военное сотрудничество Республикой Таджикистан с другими странами с момента приобретения независимости до настоящее время развивалось по следующим направлениям:

- ведет мирную внешнюю политику и не относится к какой-либо стране как к врагу;
- не применять военную силу против других государств, кроме исключительных моментов - агрессии против границы своей страны;
- не ведет территориальных или иных претензий к соседним государствам;
- активно сотрудничает с другими странами региона для

предотвращения военных конфликтов и др.

Военное сотрудничество Республики Таджикистан как неотъемлемая часть военной политики государства устанавливается в результате развития двусторонних отношений с крупнейшей страной региона – Российской Федерацией. Таджикистан как независимая страна имеет развивающуюся военную систему. Потребность в поддержке и военном сотрудничестве и партнерстве с этой Российской Федерацией является целью ее военной политики. Россия, как стратегический партнер, приобрела большее влияние, чем любая другая страна Центральной Азии, в решении военных проблем Таджикистана. В геополитическом плане сохранение этого региона имело стратегическое значение для Российской Федерации, а в прошлом для СССР.

Военное сотрудничество России считается очень важным для поддержания мира и стабильности в Таджикистане. Российская Федерация не могла оставаться нейтральной в трудные моменты Республики Таджикистан. то, что 201-я дивизия Российской Федерации с февраля 1993 года остается на территории Республики Таджикистан, является признаком сотрудничества. Военное сотрудничество между Республикой Таджикистан и Российской Федерацией как стратегическими партнерами имеет свои особенности и осуществляется в интересах обеих сторон. Военное сотрудничество между этими двумя странами потапно развиваются. В этом направлении нахождение российской военной базы и долгосрочные договоренности между Таджикистаном и Россией отвечают интересам обеих сторон и являются средством усиления военной политики и защиты границ.

Таким образом, в диссертации автор указывает, что стратегической целью военной политики Таджикистана, является улучшение вопросов и перспектив военно-промышленного сотрудничества со странами региона, создание военных условий, особенно модернизация военно-технической модели, деятельность в рамках военных организаций, направленная на решение вопросов и создание нового военно-промышленного механизма Вооруженных Сил страны, направленного на предотвращение войн и конфликтов и предотвращение международного терроризма.

В заключении диссертации подводится общий итог исследования и формулируются основные выводы по обсужденным вопросам.

I. Основные научные результаты диссертации.

В результате научного анализа военной политики Республики Таджикистан: сущность и его особенности, необходимо представить следующие выводы и рекомендации:

Таким образом, изучение сущности и особенностей военной политики Республики Таджикистан позволяет сделать следующие выводы:

- военная политика как сектор государственной обороны и особая сфера военной деятельности разрабатывается и обобщается на основе военного образования, военных законов и концепций. Сущность военной политики – совокупность политических и военных явлений, направленных на непосредственное управление военными органами и регулирование деятельности военных образований. Цель военной политики – это, прежде всего, возможность защитить государство, его независимость и территориальную целостность от внезапных угроз и вызовов. Научно-

теоретический анализ концепции и особенностей военной политики доказывает, что ее цель – укрепление Вооруженных Сил, защита границ Родины и обеспечение стабильности в стране.

- Военная политика как неотъемлемая часть государственной политики, сосредоточена в первую очередь на регулировании Вооруженных Сил и обеспечении военной безопасности страны. Военная безопасность является одним из ключевых компонентов военной политики и средством предотвращения любой угрозы Вооруженным Силам. Военная безопасность как неотъемлемая часть военной политики государства направлена на обнаружение внезапных нападений и преодоление военных проблем страны. Военная политика играет ключевую роль в укреплении военной безопасности, предотвращению военных угроз и повышению обороноспособности и перспектив. В этом процессе одной из целей военной безопасности как основы военной политики в государственном управлении является устранение угроз тайного военного характера [1-М].

- Целью исследования является процесс формирования и укрепления военной политики Республики Таджикистан в период государственной независимости, имеющий свою сущность, а также исторический, политический и оборонный аспекты. Изучение проблемы в этом направлении показало, что процесс формирования и укрепления военной политики Республики Таджикистан в период независимости имеет свои особенности и разные этапы становления. Этапы становления играют ключевую роль в современном развитии военной политики страны. Каждый этап формирования имеет свое содержание и положительно повлиял на отраслевом развитии вооруженных сил страны. Процесс формирования и укрепления военной политики Республики Таджикистан зависит от его начального этапа, который совпадает с созданием Министерства обороны, Вооруженных Сил и всех воинских частей и подразделения страны. Военное руководство страны, накопило весь свой опыт и профессиональные навыки на первом этапе своего формирования и этот период признано этапом развития военной политики Республики Таджикистан. Основные направления военной сферы страны, оказали существенное влияние на развитие и укрепление военной политики Республики Таджикистан. Таким образом, как внутренний, так и внешний уровни развития военной политики Республики Таджикистан связаны с укреплением и расширением Вооруженных Сил и военными вопросами, направленными на защиту национальных интересов государства. Военная политика Республики Таджикистан совершенствуется в соответствии с национальными интересами и стабильностью стран региона. Изучение этапов и направлений развития военной политики Республики Таджикистан показывает, что она направлена на обеспечение стабильности страны, предотвращение войн, защиту границ страны. Так как разработка и укрепление военной политики для независимого Таджикистана необходимы как оборонный сектор государства, и она используется как средство обеспечения мира, стабильности и общественного порядка [3-М].

Особенности и основы его военно-промышленного развития играют ключевую роль в укреплении военной политики Республики Таджикистан. В этой связи одной из особенностей и основой развития военной политики

Республики Таджикистан является военно-нормативные базы. Сущность исследования правовых основ военной политики является военная доктрина, военные законы, постановления и другие правовые акты и нормы страны. Собственно в военной доктрине закреплена теоретическая, политическая и стратегическая сущность военной политики Республики Таджикистан. Военная доктрина, как военно-политический документ, состоит из комплекса официальных мероприятий и определяет внутренние и внешние направления развития военной политики в Таджикистане. Этот военно-правовой акт является политической мерой, которая предусматривает теоретическое предотвращение военных угроз и вызовов, определение стратегии Вооруженных Сил, защиту жизненно важных интересов государства и общества. Суть военной политики Республики Таджикистан, которая закреплена в ее Военной доктрине, выражает политику мирных отношений с другими странами и не рассматривает ни одну страну мира как потенциального врага. Наличие других нормативно-правовых актов, таких как Закон Республики Таджикистан «О вооруженных силах» и Закон Республики Таджикистан «Об обороне» имеет стратегическое значение для развития военно-промышленного развития страны. Эти правовые документы оказали положительное влияние на деятельность Вооруженных Сил страны и стали правовой основой их эффективное развитие отрасли. Между тем, военная политика Республики Таджикистан будет развиваться на основе этих правовых актов и заложит правовую основу для повседневной деятельности военных в стране [2- А].

В развитии военной политики Республики Таджикистан, особый вклад оказали сотрудничества с региональными военными организациями. Республика Таджикистан является членом двух региональных организаций военной безопасности – Организации Договора о коллективной безопасности (ОДКБ) и ШОС. Ключевым фактором в этом процессе является членство Таджикистана в этих организациях, присутствие которых отвечает не только национальным интересам, но и интересам других стран региона. Членство Таджикистана в эти организации играет важную роль также в интересах стран Центральной Азии, в том числе России и Китая. Сотрудничество Республики Таджикистан с авторитетными региональными военными организациями как ШОС и Организации Договора о коллективной безопасности закреплено в правовых актах, в частности в ее военной доктрине страны. Было также отмечено, что направление военного сотрудничества между Республикой Таджикистан и ОДКБ и ШОС основывается на интересах его государств-членов. Присутствие Таджикистана в этих организациях призвано обеспечить безопасность и стабильность не только в стране но и в странах его государств-членов.

Вопросы и перспективы военно-промышленного сотрудничества, играют ключевую роль в укреплении и развитии военной политики Республики Таджикистан. Здесь наблюдается, что помимо внутренних вопросов, существует еще одна проблема военной политики Таджикистана – это будущее развития военно-промышленного комплекса страны. Изучение этого аспекта является еще одной целью военного сотрудничества Таджикистана и направлено на обеспечение национальной безопасности и стабильности в регионе. Одним из важнейших столпов будущего военно-

промышленного развития Таджикистана является военное сотрудничество со странами региона, особенно с самыми могущественными странами региона [5-А].

Стратегическое направление военно-промышленной политики Республики Таджикистан и ее перспективы лежат в основе военных интересов стран региона, особенно Российской Федерации. Суть таких военно-промышленных отношений Республики Таджикистан заключается в ее тесном военном партнерстве с Российской Федерацией. Военно-промышленный комплекс Таджикистана, состоящий из технического и военного оборудования, тесно связан с Россией. Вопросы и перспективы этого промышленного сотрудничества между двумя стратегическими странами-партнерами были взаимовыгодными с первых лет независимости. Суть сотрудничества между Таджикистаном и Россией закреплена в нормативных актах, особенно в его военной доктрине. Комплексный анализ приоритетов военно-политического сотрудничества между Таджикистаном и Россией отличается от других государств-членов ОДКБ и ШОС и представляет взаимный интерес в современных условиях [6-А]. Практическая реализация военно-промышленного сотрудничества в этой сфере будет способствовать дальнейшему развитию военных отношений между двумя странами-партнерами.

Рекомендации по практическому использованию исследования:

1. Военная политика является ключевой сферой и неотъемлемой частью государственной политики, непосредственно направленной на защиту страны. Всесторонний анализ и изучение военной политики как средства развития научно-методической базы и способствует повышению самозащиты военнослужащих. Создание теоретико-методологической базы для изучения концепций и особенностей военной политики, имеет стратегическое значение и закладывает образовательную и профессиональную основу для защиты общества и неприкосновенности границ, а также стабильности страны. Изучение концепции, сущности и особенностей военной политики, позволит повысить эффективность военной деятельности военнослужащих и службы Родине.

2. Военная безопасность способствует реализации нужных рекомендаций по развитию вооруженных сил государства и направлена на предотвращение угроз и защиту страны. Военная безопасность направлена только на предотвращение внезапных угроз и обеспечение границ страны. Изучение военно-политических угроз, а также их различных форм проявления, заставляет обратить особое внимание на комплекс мер по предотвращению угроз обществу и повышению обороноспособности страны. Одним из средств обеспечения военной безопасности является численность вооруженных сил, которая является основным объектом военной политики и сил обороны в государственном управлении. Основная цель военной безопасности является обучение Вооруженных Сил и держать их в состоянии повышенной боевой готовности.

3. **Напряженная обстановка** в мире требует от независимого Таджикистана централизованной военной политикой. Стратегическая цель военной политики Республики Таджикистан является укрепление

национальной армии и воинских подразделений Вооруженных Сил. Особое внимание необходимо уделить военной политике Таджикистана, чтобы обеспечить особую систему требований к призывникам. Уровень и боеготовность вооруженных сил зависят от военно-патриотического воспитания граждан. Одним из эффективных направлений военной политики является усиление самозащитного сознания граждан и воспитание военнослужащих страны в духе патриотизма. Повышение чувства патриотизма у граждан играет ключевую роль в развитии и укреплении военной политики Таджикистана. В этом процессе больше внимания следует уделять молодым призывникам и увеличению их числа.

4. Основы военно-промышленного развития Республики Таджикистан и их особенностей во многом зависят от наличия военно-правовых актов и норм. Военно-правовые нормы являются важным аспектом военной политики Республики Таджикистан и положительно влияют на дальнейшее развитие военной сфере и подготовку Вооруженных Сил. Для решения проблем в военной сфере разрабатывается правовые акты и норм военной политики. Военная политика Республики Таджикистан как оборонного органа направлена на охрану границ и регулируется в соответствии с необходимыми правовыми нормами.

5. В целях обеспечения безопасности и стабильности в регионе, Республика Таджикистан мобилизуется для усиления военно-политической координации с другими странами в рамках ОДКБ и ШОС. Республика Таджикистан поддерживает долгосрочное многоплановое сотрудничество с этими странами и рассматривает свое членство в ОДКБ и ШОС как продолжение будущей военной интеграции. В современных условиях все направления развития военно-политического сотрудничества Республики Таджикистан, направлены на предотвращение и нейтрализацию любых военных угроз странам региона, особенно членам ОДКБ и ШОС. Таджикистан в полной мере использует свое хорошее положение и условия в рамках ШОС, способствует развитию военных отношений между государствами-членами этих организаций и заинтересован в этих военных отношениях;

6. Военная политика Республики Таджикистан и развитие военно-промышленного сотрудничества, направлена не только на защиту страны и защиту независимости, но и на обеспечение безопасности и стабильности в регионе. Перспективы военно-промышленного сотрудничества Республики Таджикистан в рамках партнерских отношений с крупнейшими странами региона ориентированы на повышение квалификации военнослужащих, подготовку личного состава Вооруженных Сил и повышение политических и военных знаний. Укрепление взаимовыгодных военно-промышленных отношений со всеми странами и установление политики приоритетного военного партнерства с Российской Федерацией является основной целью военной политики Таджикистана. Улучшение двусторонних и многосторонних соглашений с этой сверхдержавой и использованием ее военно-промышленного потенциала ведет к развитию военного сектора. Данная инициатива будет способствовать совершенствованию военно-промышленного комплекса страны, модернизации обороноспособности Вооруженных Сил и повышению экономического потенциала Республики

Таджикистан. На базе военно-промышленных ресурсов в Республике Таджикистан может быть создан механизм специальных Вооруженных Сил, который поможет устранять войны и конфликты и предотвращать современные угрозы и конфликты.

**ПУБЛИКАЦИЯ ОСНОВНЫХ РЕЗУЛЬТАТОВ ИССЛЕДОВАНИЯ
Основное содержание диссертации, научные статьи, опубликованные в
рецензируемых журналах, рекомендованных Высшей аттестационной
комиссией при Президенте Республики Таджикистан:**

[1-М] Мусоев Ш. М. Асосҳои ҳуқукии сиёсати ҳарбии Ҷумҳурии Тоҷикистон: моҳият ва мазмуни он [Матн] /Ш. М Мусоев //Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. – №4 (8) 2016. – С. 304-309. ISSN 2413 – 5151.

[2-М] Мусоев Ш. М. Сиёсати ҳарбӣ ва хусусиятҳои ҳоси он дар шароити Тоҷикистони соҳибистиклол [Матн] /Ш. М Мусоев //Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. – № 2(4) 2017. – С. 319-324. ISSN 2413 – 5151.

[3-М] Мусоев Ш. М. Сиёсати ҳарбии ҳамчун омилҳои асосии амнияти ҷомеа [Матн] /Ш. М Мусоев //Ахбори Академияи илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон. – №4 (6) 2017. – С. 156-162. ISSN 2076 – 2569.

[4-М] Мусоев Ш. М. Сиёсати ҳарбии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва тамоюлҳои рушди он [Матн] /Ш. М Мусоев //Ахбори Академияи илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон. – №3 (247) 2017. - С 76-84. ISSN 2076 – 2569.

[5-М] Мусоев Ш. М. Самтҳои асосии сиёсати ҳарбии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар замони истиқлол [Матн] /Ш. М Мусоев //Ахбори Академияи илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон. – №2 (247) 2018. – С 87-91. ISSN 2076 – 2569.

[6-М] Мусоев Ш. М. Сиёсати ҳарбӣ ҳамчун омилҳои муҳими таъмини сулҳ ва бехатарӣ дар шароити истиқлол [Матн] /Ш. М Мусоев //Ахбори Академияи илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон. – №4 (253) 2018. – С 64 -70. ISSN 2076 – 2569.

Аннотатсия

ба автореферати диссертатсияи Мусоев Шухрат Махмадиевич дар мавзӯи “Сиёсати ҳарбии Ҷумҳурии Тоҷикистон: моҳият ва хусусиятҳои асосӣ” барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои сиёсӣ аз рӯи ихтисоси 23.00.02 – Ниҳодҳо, равандро ва технологияҳои сиёсӣ (илмҳои сиёсӣ)

Калидвожаҳо: сиёсати ҳарбӣ, мудофияи ватан, амнияти ҳарбӣ, шуури худмудофиявӣ, ватандӯстӣ, ҳимояи марз, тарбияи ватандӯстӣ, идораи ҳарбӣ, Қувваҳои Мусаллаҳ.

Мақсади асосии таҳқиқоти мазкур мустаҳкамнамоии асосҳои илмӣ-назариявии сиёсати ҳарбии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар шароити истиқлолият мебошад.

Асосҳои методологӣ таҳқиқот: қонуниятҳо ва принципҳои ҳарбӣ-сиёсӣ, таҳлили систематикӣ ва пешгӯӣ, методҳои илмӣ таҳлили сохторӣ, сохторию функционалӣ ва муқоисавӣ.

Дар диссертатсияи мазкур вобаста ба мафҳуми сиёсати ҳарбӣ ва нақши он дар мудофияи марзу буми давлат ақидаҳои гуногун таҳлилу баррасӣ гардидаанд. Ба таври мухтасар нағзҳои таҳқиқоти мазкурро чунин нишон додан мумкин аст: дар асоси таҳлили ҷанбаҳои таърихӣ сиёсии назарияҳо ва концепсияҳои илмӣ мазмуну моҳияти сиёсати ҳарбӣ нишон дода шуда, хусусиятҳои муҳимми ин падидаи сиёсӣ ва ҷанбаҳои мудофиявии он ба таври концептуалӣ омӯхта шудаанд; тамоюлоти асосии рушди сиёсати ҳарбӣ ҳамчун бахши асосии сиёсати давлатӣ дар шароити истиқлолияти Тоҷикистон мавриди таҳлил қарор дода шудаанд; асосҳои ҳуқуқӣ-сиёсӣ, раванди ташаккулёбии он дар шароити муносири Тоҷикистон ҳамчун соҳаи зарурӣ ва мудофиявӣ асоснок карда шудаанд; нақши мақомотҳои мудофиявии Тоҷикистон дар таъмини амнияти дохилии кишвар мавриди таҳлил ва омӯзиш қарор дода шудаанд; роҳҳои асосӣ ва механизмҳои ташаккулёбии шуури худмудофиявӣ дар шароити муносири истиқлолияти давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон муайян карда шудаанд.

Дар диссертатсия асосҳои назариявӣ, сиёсӣ, ҳуқуқӣ, иқтисодӣ, ва маънавияи идеологӣ сиёсати ҳарбӣ муайян карда шудаанд. Таҳқиқоти мазкур барои омӯзиши минбаъдаи масъалаи сиёсати ҳарбӣ аҳамияти илмӣ назариявӣ ва амалию сиёсиро дар худ доро мебошад.

Хулоса ва тавсияҳо, ки дар таҳқиқоти мазкур пешниҳод шудаанд, метавонанд дар фаъолияти мақомоти мудофиявии ҳокимияти давлатии кишвар ҳангоми татбиқи сиёсати ҳарбӣ, махсусан ҳангоми тақмили минбаъдаи раванди ташаккулёбии шуури худмудофиявӣ ва ватандӯстии шаҳрвандони Ҷумҳурии Тоҷикистон мавриди истифода қарор бигиранд. Инчунин, маводи диссертатсия дар раванди таълими як қатор фанҳо, аз ҷумла сиёсатшиносӣ, геополитика, мудофияи ҳарбӣ ва дигар илмҳои гуманитарӣ метавонанд мавриди истифода қарор гиранд.

Аннотация
на автореферат Мусоева Шухрата Махмадиевича диссертационной
работы “Военная политика Республики Таджикистан: сущность и ее
особенности” на соискание ученой степени кандидата политических наук
по специальности 23.00.02 – Политические институты, процессы и
технологии (политических наук)

Ключевые слова: военная политика, безопасность, военная безопасность, гражданская самооборона и самоконтроль, патриотизм, охрана государственной границы, военное управление, Вооруженные Силы.

Основной целью исследования является укрепление научно-теоретических основ военной политики Республики Таджикистан в условиях независимости.

К методологическим основаниям исследований относятся: законы и военно-политические принципы, систематический анализ и прогноз, научные методы в анализе структур, функционального, сравнительного анализа и сравнительный анализ.

В данной работе в зависимости от военно-политического определений и их роли в защите страны, рассматриваются различные взгляды. Новизну исследования кратко можно изложить следующим образом: на основе анализа историко-политических концепций, указаны важные особенности основаны на изученных концепциях историко-политическом феномене и его оборонных аспектах; основные тенденции развития военной политики в качестве основного сектора государственной политики анализируются для периода независимости Таджикистана; юридические основы, процесс его развития оправдан в современных условиях Таджикистана, как необходимая и оборонная сфера поставлена на крепкую основу; была проанализирована роль таджикских оборонных агентств в обеспечении внутренней безопасности страны; основные пути и механизмы формирования самоконтроля и гражданской обороны в современных условиях государственной независимости Республики Таджикистан.

В диссертации определена теоретическая, политическая, правовая, экономическая и этиологическая (психическая) и идеологическая политика. Данное исследование содержит в себе научную и политическую значимость для дальнейшего изучения проблемы военной политики.

Выводы и рекомендации, предлагаемые в этих исследованиях, могут быть использованы в деятельности государственной политики страны, особенно при совершенствовании и осуществлении самоуправления и патриотизма граждан Республики Таджикистан. Кроме того, материалы диссертации могут быть использованы в процессе обучения ряда предметов, включая политику, национальную оборону и других гуманитарных наук.

Annotation

**for the dissertation of Musoev Shukhrat Makhmadievich on the topic
"Military policy of the Republic of Tajikistan: essence and its features" for the
Candidate of Political Sciences Degree, specialty 23.00.02 - Political
institutions, processes and technologies (political sciences)**

Key words: military policy, security, military security, civil self-defense and self-control, patriotism, state border protection, military administration, Armed Forces.

The main purpose of the research is to improve and strengthen the scientific and theoretical foundations of the military policy of the Republic of Tajikistan in the Independence period.

The methodological foundations of research include: laws and military-political principles, systematic analysis and forecast, scientific methods in the analysis of structures, functional, comparative analysis and comparative analysis.

In this research work, depending on the military-political definitions and their role in the defense of the country, considered various scientific views. The novelty of the research can be summarized as the following points: based on the analysis of historical and political concepts, important features are indicated based on the studied concepts of the historical and political phenomenon and its defense aspects; the main trends in the development of military policy as the main sector of state policy are analyzed for the period of independence of Tajikistan; the legal foundations, the process of its development is justified in the modern conditions of Tajikistan, as a necessary and defense sphere is put on a solid foundation; analyzed the role of Tajik defense agencies in ensuring the country's internal security; the main ways and mechanisms of the formation of self-control and civil defense in the modern conditions of the state independence of the Republic of Tajikistan.

This research work defines the theoretical, political, legal, economic and ethological (mental) and ideological policy. This study contains scientific and political relevance for further study of the problem of military policy.

The dissertation's conclusions and recommendations can be used in the activities of the state policy of the country, especially in the improvement and implementation of self-government and patriotism of citizens of the Republic of Tajikistan. In addition, the materials of the dissertation can be used in the course of teaching a number of subjects, including politics, national defense and other humanities.